

”Ruvettiin jakamaan maapalloa keskenämme”
Helsingin Sanomien kehitysmaauutisointi vuosina 1965–1974

Sanna Jäppinen

Pro gradu -tutkielma

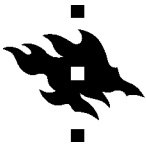
Marraskuu 2017

Suomen ja Pohjoismaiden
historia

Filosofian, historian, kulttuurin
ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Helsingin yliopisto

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos	
Tekijä – Författare – Author Sanna Jäppinen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title ”Ruvettiin jakamaan maapalloa keskenämme”. Helsingin Sanomien kehitysmaauutisointi vuosina 1965–1974			
Oppiaine – Läroämne – Subject Suomen ja Pohjoismaiden historia			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum – Month and year Marraskuu 2017	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 68 s. + liitteet 9 s.	
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tarkastelen tutkielmassani Helsingin Sanomien (HS) kehitysmaauutisointia vuosina 1965–1974. Tavoitteena on selvittää, miten yhteiskunnan ja journalismin merkittävä murroskohta heijastui Suomen suurimman sanomalehden välittämään maailmankuvaan. Päälähteinä ovat tekemäni aikalaistoimittajien haastattelut, Päivälehdessä arkistoidut teettämät toimittajahaastattelut ja muu arkistomateriaali sekä digitaalisessa muodossa löytyvät HS:n lehdet vuosilta 1965–1974. Tarkempi analyysi kohdistuu huhti- ja lokakuun lehtiin vuosina 1965, 1968, 1971 ja 1974.</p> <p>Tutkimukseni perusteella HS:n kehitysmaauutisoinnissa tapahtui selkeitä muutoksia. Vuonna 1965 pääpaino oli kansainvälisten uutistoimistojen sähkeuutisissa. Sähkeet kattoivat määrällisesti suuren joukon maita, mutta aiheiden käsittely jäi pintapuoliseksi ja näkökulmat olivat uutistoimistojen valitsemia. Omien toimittajien nimiin kirjattuja juttuja kehitysmaa-aiheista ei vuonna 1965 juuri ollut. Vuonna 1968 tilanne oli samankaltainen. Esimerkiksi maailmalla ja Suomessa suurta huomiota herättänyttä Biafran kriisiä ei analysoitu omien toimittajien voimin, eikä HS lähettänyt alueelle omaa toimittajaa.</p> <p>Vuoteen 1971 mennessä ulkomaantoimituksen omien toimittajien kirjoittamien, kehitysmaita käsittelevien juttujen määrä kasvoi selvästi. Myös pidempien artikkeleiden määrä lisääntyi, samoin tekstien kommentoiva ja kantaaottava tyyli. Vuonna HS:ssa oli jo kolme Euroopan ja Pohjois-Amerikan ulkopuolisia alueita seuraavaa toimittajaa. Vuosina 1971–1974 isoin muutos näyttäisi tapahtuneen aihepiirin laajenemisessa: maailman eriarvoisuuteen ja humanitaarisiin ongelmiin liittyvät artikkelit lisääntyivät. Kehitysmaauutisoinnin rinnalle alkoi nousta kehitysmaajournalismi, joka pyrki tuomaan esiin kehityskysymyksiä ja kehitysmaiden näkökulmia. Myös kehitysmaita seuraavien toimittajien työmatkat kohdealueilleen lisääntyivät.</p> <p>Kaikki tutkimukseen haastatellut HS:n ulkomaantoimittajat olivat sitä mieltä, että uutispäällikkö Olli Kivisellä oli merkittävä rooli uudenlaisen uutisoinnin muovaajana. Taustalla vaikutti myös Aatos Erkon vuonna 1965 käynnistämä muutosprosessi HS:n uudistamiseksi. Erkko halusi huomioida ajan hengen ja avasi ovet nuorelle, usein vasemmistolaiselle, toimittajapolvelle. Tutkimukseni tarkastelujaksolla HS:n kehitysmaita seuraavat toimittajat olivat 1940-luvulla syntyneitä nuoria miehiä, joilla yliopisto-opinnot olivat juuri takana tai meneillään. Kaikki olivat aatemaailmaltaan selkeästi vasemmistolaisia, ja kirjoitusten pontimena oli halu valistaa lukijoita ja vaikuttaa siihen, että imperialistinen maailmanjärjestys jää historiaan. Vaikka HS säilyi arvoiltaan oikeistoliberaalina, se näyttää sallineen ”radikaalitoimittajilleen” hyvinkin vasemmistolaisia kannanottoja varsinkin vuosina 1969–1974.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Mediahistoria, Helsingin Sanomat, ulkomaan uutiset, kehitysmaauutisointi, kehitysmaajournalismi, 1960-luku, 1970-luku			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – E-thesis			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	2
1.1. Tutkimuskohde ja -kysymykset	2
1.2. Tutkimuksen tausta ja aiempi tutkimus	3
1.3. Tutkimuksen rajaus, metodi ja lähteet	7
2. Radikaalitoimittajat tulevat – yhteiskunta, toimittajuus ja HS murroksessa.....	10
2.1. Kehitysmaat ja kolmas maailma	11
2.2. Kehityksen vuosikymmen – YK-uskosta kritiikkiin.....	12
2.3. Kehitysajattelu ja nuorisoradikalismi	14
2.4. Muuttuva toimittajuus	16
2.5. Vallanvaihto ja sisäiset muutokset Helsingin Sanomissa	18
3. Johtotähtenä anti-imperialismi eli nuorten miesten visio paremmasta maailmasta.....	21
3.1. Maapallo jaettiin sopuisasti.....	22
3.2. Kaiken värisiä vasemmistolaisia	25
3.3. Töissä taantumuksella?	30
3.4. Neekerisissiosasto ja afganistanismi	33
4. Aamupalaksi annos Vietnamia – HS:n kehitysmaauutisoinnin vertailua vuosina 1965, 1968, 1971 ja 1974	37
4.1. Kestoaiheena Vietnamin sota	37
4.2. 1965: Rhodesia ja valkoisen vallan oikeutus.....	41
4.3. 1968: Biafra tuo Afrikan Suomeen	43
4.4. 1971: Lähi-itä nousee parrasvaloihin.....	48
4.5. 1974: Jäähvähäiset viimeiselle siirtomaavallalle ja huomio rakenteisiin	54
5. Johtopäätökset.....	61
Lähteet	66
Liitteet.....	69

1. Johdanto

1.1. Tutkimuskohde ja -kysymykset

”70-luvun alussa alkoi laaja kasvu ja samalla tuli järjestäytyneisyys. Se [muutos] kyllä alkoi jo 60-luvun puolella ja kehittyi omia aikojaan. Tätä muutosta ei johdettu järjestäytyneesti.”

Olli Kivinen Helsingin Sanomien ulkomaan uutisoinnista¹

Olli Kivinen työskenteli vuosina 1965–70 Helsingin Sanomien (HS) kirjeenvaihtajana Lontoossa ja vuosina 1970–75 lehden ulkomaanosaston uutispäällikkönä. Sen jälkeen hän siirtyi osaston esimieheksi ja kolumnistiksi.² Päivälehdessä arkistoin vuonna 2009 teettämässä haastattelussa Kivinen kuvailee ulkomaanosaston toimintatapoja vielä 1960-luvulla ”äärettömän primitiiviseksi”. Uutissivut täyttyivät pitkälti yhdysvaltalaisen uutistoimiston UPI:n parhaaksi katsomasta sähkömateriaalista, joka oli usein vieläpä valmiiksi käännetty yksinoikeudella HS:lle.

Suunta muuttui kuitenkin nopeasti, sillä 1970-luvulle tultaessa ulkomaantoimitus oli Kivisen mielestä HS:n sisällä taustoittavan, kommentoivan ja analysoivan journalismin edelläkävijä.³

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani Helsingin Sanomien kehitysmaauutisointia 1960- ja 1970-lukujen taitteessa, vuodesta 1965 vuoteen 1974. Tällä ajanjaksolla yhteiskunnan ja erityisesti nuoren opiskelijapolven pulssi sykki vasemmistolaisuuden suuntaan, vanhat arvot ja asenteet kyseenalaistettiin ja usko aktiivisen vaikuttamisen ja protestien voimaan oli vahva. Samaan aikaan suomalaisten tiedotusvälineiden toimittajakunta kasvoi ennätystahtia.

Tavoitteenani on selvittää, miten yhteiskunnan ja journalismin merkittävä murroskohta näkyi Suomen suurimman sanomalehden välittämässä maailmankuvassa – ja konkretisoituiko Kivisen maalailema muutos lehden kehitysmaauutisoinnissa.

---

¹ PA, Olli Kivisen haastattelu 13.11.2009.

² Olli Kivinen työskenteli HS:n ulkomaantoimituksessa vuosina 1961–1993. Hän kuoli vuonna 2014.

³ PA, Olli Kivisen haastattelu 13.11.2009.

Etsin vastauksia kolmeen kysymykseen:

- Miten suuret maailmanpoliittiset ja ideologiset trendit, kuten uudenlaisen kehitysajattelun ja kehitysavun esiinmarssi, siirtomaavallan purkautuminen, ”kolmasmaailmalaisuus”, YK-usko ja kritiikki sekä nuorisoradikalismi heijastuivat kehitysmaita koskevaan uutisointiin?
- Miten toimituskulttuurin murros ja muuttuva toimittajuus vaikuttivat kehitysmaita koskevaan uutisointiin?
- Miten HS:n journalistiset painotukset ja toimittajien omat valinnat vaikuttivat aihevalintoihin?

Etenen työssäni niin, että teen ensin katsauksen 1960-luvun suuriin murroksiin niin yhteiskunnallisessa ajattelussa, toimittajuudessa kuin HS:n sisälläkin. Sitten siirryn tarkastelemaan lähemmin HS:n ulkomaantoimittajien maailmankuvaa ja motiiveja ja lopuksi vertailen lehden kehitysmaauutisointia eri vuosina ja peilaan havaintoja aikalaistoimittajien muisteluihin.

1.2. Tutkimuksen tausta ja aiempi tutkimus

Haen tutkielmassani vastauksia kysymyksiin, jotka ovat jääneet aiemmassa mediahistorian ja viestinnän tutkimuksessa toteamusten tai määrällisten yleistysten tasolle. Kehitysmaita ja kolmatta maailmaa käsittelevän uutisoinnin todetaan lisääntyneen ja monipuolistuneen 1960-luvun aikana ja murroskohdaksi paikallistetaan 1960- ja 1970-lukujen taite, mutta tarkempaa sisällöllistä tarkastelua muutoksesta tai muutoksen syistä ei löydy. Yksityiskohtaisemmissa sisällöllisissä tutkimuksissa keskitytään lähinnä jonkin tietyn ilmiön uutisointiin tai kommentointiin pääkirjoituksissa tai tietyn median uutisisällön tarkasteluun tiiviisti rajattuna ajanjaksona.

Pertti Klemola toteaa, että 1960-luvun lopulla juuri HS alkoi avata suomalaisen lehdistön ikkunoita kolmanteen maailmaan ja kuvaa askelta ”tärkeäksi ja esimerkilliseksi”. Siitä, miten ikkunoita käytännössä availtiin, ei hänen teoksessaan *Helsingin Sanomat – sananvapauden monopoli* kerrota kovin yksityiskohtaisesti, mutta

Klemola korostaa toimituksen sallivaa ilmapiiriä ja nuorille ”tietäväsille toimittajille” annettua vapautta.⁴

Myös Antti Blåfield toteaa muutosten takana olleen ”nuoria kunnianhimoisia toimittajia”.⁵ Esko Salminen puolestaan arvioi laajemmin koko suomalaisesta mediakentästä, että

*”suhtautumistavan muutos [ulkomaanosiossa] on näkynyt 1950-luvun jälkeen tarkasteltaessa kehitysmaiden asioihin liittyviä uutisia. Kolmannen maailman ongelmia selostettiin 1970-luvulta lähtien myös niiden omista lähtökohdista, ei enää vain eurooppalaisesta näkökulmasta”.*⁶

HS:n ulkomaantoimituksen muutokset kytkeytyvät vahvasti isän ja pojan, Eljas ja Aatos Erkon, vallanvaihtoon ja Aatoksen vuonna 1965 käynnistämään laajaan uudistusprosessiin. Tätä muutoksen aikaa ovat kartoittaneet Niklas Jensen-Eriksen ja Elina Kuorelahti tuoreessa teoksessaan *Suuri Affääri. Helsingin Sanomien yrityshistoria 1889–2016*. Heidän tutkimuksestaan käy ilmi esimerkiksi se, että Aatos Erkko pyrki lehteä modernisoidessaan huomioimaan ajan hengen, ja tämä vaati ovien avaamista nuorille, vasemmistolaisille toimittajille.⁷

Seikkaperäisimmin kehitysmaautisointia on tutkinut viestinnän saralla Ullamaija Kivikuru, joka on useissa tutkimuksissa analysoinut suomalaisen tiedonvälityksen maantiedettä. Hänen tutkimuksensa keskittyvät ennen kaikkea isojen aineistojen määrälliseen analyysiin ja suurten linjojen kartoittamiseen uutisoinnin maantieteellisessä jakautumisessa.

Oman tutkimuskohteeni kannalta relevantein Kivikurun tutkimuksista on hänen lisensiaattityönsä *Angloamerikkalaisuus ja Suomen tiedonvälitys*⁸. Kivikuru käy läpi Suomen tiedotusvälineiden ulkomaanaineiston maantieteellistä jakoa ja sisältötyyppejä keväällä 1980. Mukana vertailussa ovat 10 suurinta sanomalehteä, Yleisradion tv- ja

---

⁴ Klemola 1981, 297–298.

⁵ Blåfield 2014, 185, 199.

⁶ Salminen 1988, 272.

⁷ Jensen-Eriksen & Kuorelahti 2017, 306.

⁸ Kivikuru 1986. Kivikurun vuonna 1985 ilmestynyt lisensiaattitutkimus julkaistiin Yleisradion sarjassa vuonna 1986, ja tämä julkaisu on lähdemateriaalinani.

radiouutiset sekä radion ajankohtaisohjelmat ja STT:n radiouutiset. Ulkomaanuutisten osalta Kivikuru vertaa tuloksia aiempiin vastaaviin tutkimuksiin: omaan graduaineistoonsa vuodelta 1971 sekä Raino Vehmaksen vuonna 1961 tekemään tutkimukseen.⁹

Kivikurun mukaan muutokset vuodesta 1961 vuoteen 1980 ovat pieniä, ja hän yhtyy Vehmaksen näkemyksiin vuodelta 1964. Vuonna 1980 edelleen 60–70 prosenttia lehtien valottamasta maailmasta koostuu 8–10 maan asioista ja tapahtumista, ja huomio kohdistuu ensi sijassa muutamaa keskeisimpään Euroopan maahan ja Yhdysvaltoihin.¹⁰

Tutkimukseni rajaamisen kannalta pidän merkittävimpänä Kivikurun huomiota siitä, että median tarjoamassa maailmankuvassa näyttää tapahtuneen jonkinlaista laantumista vuosien 1961 ja 1971 välillä. Sen sijaan vuoden 1971 jälkeen muutokset ovat vähäisiä, ja vuonna 1980 ”sitoutuminen ’vanhaan maailmaan’ on suunnilleen samoissa kantimissa kuin vuoden 1971 aineistossa”.¹¹

Vertailussaan Kivikuru paikantaa suurimman muutoksen 1960-luvun lopulle ja arvioi suomalaisten tiedotusvälineiden avartuneen tuolloin kahteen suuntaan – toisaalta suurvaltoihin, toisaalta kehitysmaihin. Hän esittää kaksi selitystä. Yhtäältä uutisissa alettiin kertoa entistä enemmän maailman kriisipesäkkeistä, kaukaisistakin, ja toisaalta tiedonvälitys Yhdysvalloista kasvoi entisestään, ja samalla saatiin enemmän tietoa niistä konflikteista, joissa se oli mukana, eli aika monista.¹² Samaa toteaa mediahistorioitsija Jukka Kortti: esimerkiksi Vietnamin sodan vastustamiseen liittyvä antiamerikkalaisuus oli nimenomaan yhdysvaltalainen ilmiö.¹³ Toisin sanoen kriisien mahdolliseen kritiikkiinkin saatiin ainekset yleensä kansainvälisten uutistoimistojen ja tiedotusvälineiden kautta.

Vaikka Kivikuru ei tee tiedotusvälineittäin kovin yksityiskohtaista analyysia esiin nostamastaan kehitysmaauutisoinnin muutoksesta ja lisääntymisestä, käy hänen

---

⁹ Kivikuru 1986, 64–65, 116–117; Vehmas 1961.

¹⁰ Kivikuru 1986, 119; Vehmas 1964, 81.

¹¹ Kivikuru 1986, 118.

¹² Sama.

¹³ Kortti 2016, 155.

tutkimuksistaan ilmi se, että HS oli ”rajoituksineenkin ulkomaanraportoinnissa lehti ylitse muiden” ja hän toteaa sen ”olleen piirun verran edellä maailman avartamisessa”.¹⁴ Kivikurun myöhempien tutkimusten yksi keskeinen huomio on se, että lopulta muutokset ovat melko pieniä ja ulkomaanjournalismi säilyy aihepiireiltään ja maantieteeltään samankaltaisena vuodesta ja mediasta toiseen.¹⁵

Terhi Rantanen on tutkinut erityisesti uutistoimistojen roolia ulkomaanuutisten päiväjärjestyksen muotoutumisessa. Hän on samoilla linjoilla Kivikurun kanssa siinä, että ulkomaanuutisten kaava tuntuu olevan hyvin muuttumaton. Rantasen mukaan resursseista ja oman materiaalin määrästä riippumatta valtakunnallisten lehtien ulkomaanaineisto on homogeenista. Sekä aiheet että muodot ovat yllättävän yhtenäisiä – myös HS:ssa, jossa Rantasen mukaan on laajin tarjonta. ”Mikään lehti ei rohkene nousta vallitsevan käytännön yläpuolelle”, Rantanen arvioi analysoidessaan suomalaislehtien ulkomaanaineistoa vuodelta 1979.¹⁶

Kehityskaantieteen näkökulmasta suomalaisten sanomalehtien maantieteellistä maailmankuvaa ulkomaanuutisten perusteella on tutkinut Petteri Kantokari. Hän on käynyt läpi vuosina 1966, 1976 ja 1986 vuoden viimeisen kuuden viikon ajalta kymmenen suuren sanomalehden, myös HS:n, kaikki ulkomaanuutiset ja muun ulkomaanaineiston ja sijoittanut kartalle niiden kohdemaat.

Kantokarin määrällisessä tutkimuksessa päädytään samansuuntaiseen huomioon kuin Kivikurun tutkimuksissa: vuoden 1966 aineistossa sanomalehtien maailmankuva oli selvästi keskittynein, mutta edelleen vuonna 1976 ja 1986 kolme neljäsosaa ulkomaanuutisista sijoittui Eurooppaan ja Pohjois-Amerikkaan. Kivikurun tavoin Kantokari paikantaa uutisten maantieteessä suuremman muutoksen 1960- ja 1970-lukujen välille kuin 1970-luvulta 1980-luvulle siirryttäessä.¹⁷

---

¹⁴ Kivikuru 1986, 118, 180.

¹⁵ Kivikuru 1990; Kivikuru & Pietiläinen 1998.

¹⁶ Rantanen 1981, 33–35.

¹⁷ Kantokari 1991, 87.

1.3. Tutkimuksen rajaus, metodi ja lähteet

Keskityn tutkimuksessani Helsingin Sanomien kehitysmaauutisointiin, koska lehti oli jo tarkasteluajankohtana selkeästi Suomen suurin sanomalehti¹⁸, ja aiemmassa tutkimuksessa viitataan sen asemaan jonkinlaisena kehitysmaajournalismin edelläkävijänä. Tarkastelen ulkomaantoimituksen tuottamaa materiaalia, johon kuuluvat ulkomaansivujen ohella lehden pääkirjoitussivun kolumnimaiset yliökirjoitukset. Päähuomio on Helsingin toimituksessa työskentelevien ulkomaantoimittajien työssä.

Aiemman tutkimuksen perusteella suomalaisen median kehitysmaauutisoinnissa tapahtui eittämättä jonkinlaista laventumista ja avartumista 1960- ja 1970-lukujen taitteessa. Muutoksen laatu ja ajankohta on kuitenkin paikallistettu sen verran epämääräisesti, että saadakseni muutoksen kaaren selkeämmin näkyviin päätin ulottaa tarkastelua hieman pidemmälle kuin vaikkapa vain vuosiin 1969–1971.

Käynnistän tarkastelun vuodesta 1965, jolloin alkoi Helsingin Sanomien sisäinen toimituskulttuurin muutos Eljas Erkon kuoltua ja Aatos Erkon astuttua täysipainoisesti Sanoman johtoon. Toki samoihin aikoihin käynnistyi, tai vahvistui, myös laajemmin mediakenttää muokkaava toimitustyön murroskausi. Muutos näkyi toisaalta teknologisina edistysaskeleina, mutta myös esimerkiksi toimittajien koulutustason nousuna, tehtävien eriytymisenä, toimittajien erikoistumisena sekä toimittajakunnan kasvuna.¹⁹ Toisena ankkurina toimii vuosi 1971, jonka Kivikuru on tutkimuksessaan paikantanut yhdeksi rajapyykiksi: hänen mukaansa aikakauden suurimmat muutokset kehitysmaauutisoinnissa olisivat siihen mennessä tapahtuneet. Haluan siis verrata kyseistä vuotta sekä menneeseen että tulevaan.

Jotta aineistoni pysyisi gradututkielman kannalta hallittavassa mittakaavassa, mutta toisaalta antaisi riittävän yleiskuvan muutoksista, päädyin poimimaan ensin lähempään tarkasteluun kahden kuukauden lehdet kolmen vuoden välein: vuosilta 1965, 1968, 1971 ja 1974. Huhtikuun valitsin siksi, että Kivikurun vertailututkimuksessaan

---

¹⁸ Helsingin Sanomien arkilevikki vuonna 1965 oli 256 122 ja vuonna 1974 jo 318 954. Vertailun vuoksi: kilpailija Uuden Suomen levikki vuonna 1965 oli 87 823 ja vuonna 1975 (vuodelta 1974 ei ole tietoa) 86 400. Tommila et al., Suomen lehdistön historia 5 & 7, 1988.

¹⁹ Näistä muutoksista tarkemmin kappaleissa 2.4. ja 2.5.

käyttämänä aineisto on maaliskuu–huhtikuulta,²⁰ joten se toimii tarvittaessa määrällisen vertailun kohteena.²¹ Toisen tarkastelukuukauden sijoitin puolen vuoden päähän lokakuuhun, jotta saisin realistisemman kuvan koko vuoden tilanteesta: yhden kuukauden aikana joku yksittäinen suuri kriisi, konflikti tai vaikkapa valtiovierailu saattaa vaikuttaa kokonaisuuteen huomattavasti.

Keskityn aineiston laadulliseen analyysiin, mutta yritän hahmottaa muutoksen raameja myös pienimuotoisen määrällisen vertailun avulla. Esimerkiksi Kivikurun mukaan nimenomaan uutisia tarkasteltaessa määrällistä ja laadullista tutkimusta yhdistämällä voidaan usein saada esiin olennaisia asioita ja jossain määrin myös yleistää tuloksia.²² Perehdyn tarkemmin aineistosta selkeästi esiin nouseviin teemoihin ja siirryn analysoimaan yksittäisten toimittajien juttuja sekä heidän haastatteluissa esittämiä omia näkemyksiään kehitysmaauutisoinnissa tapahtuneista muutoksista ja niiden syistä. Tavoitteeni ei ole tehdä yksityiskohtaista analyysia uutisten lukumäärästä, juttuaiheista, kohdemaista tai lähteinä käytetyistä uutistoimistoista, vaan etsiä muutoksen syvempää olemusta: ketkä olivat sen takana ja mistä muutos syntyi.

Tutkimukseni sijoittuu mediahistoriallisen tutkimuksen piiriin, ja lähestyn aihetta ensisijaisesti kulttuurisesta näkökulmasta sen sijaan, että pyrkisin mahdollisimman tarkkaan tapahtumien rekonstruointiin. Erkki Railon ja Paavo Oinosen mukaan tällaisessa mediahistorian perinteessä ollaan kiinnostuneita nimenomaan symbolisesta tilasta: tiedotusvälineet kertovat aikansa arvoista ja asenteista.²³

Lähteitani ovat Päivälehdien arkistosta digitoituna löytyvät Helsingin Sanomat vuosilta 1965–1974, arkiston teettämät toimittajahaastattelut ja muu arkistosta löytyvä materiaali, kuten muistiot ja kirjeet, sekä itse tekemäni haastattelut aikalaistoimittajista syksyllä 2016 ja keväällä 2017.

---

²⁰ Kivikuru 1986.

²¹ Tutkimusta käynnistäessäni en ollut vielä varma laadullisen ja määrällisen analyysin suhteesta, ja tutkimuksen edetessä laadullinen ote painottui.

²² Kivikuru & Pietiläinen 1998, 200.

²³ Railo & Oinonen 2012, 17.

Aikalaistoimittajista olen haastatellut HS:n ulkomaantoimituksesta Juhani Koposta²⁴, Timo Vuorelaa ja Jukka Rislakia sekä Rauli Virtasta (tutkimuksen tarkastelujaksolla muun muassa Uudessa Suomessa ulkomaantoimittajana) ja Pekka Peltola (tarkastelujaksolla Ylen ulkomaantoimittajana). Vaikka Virtanen ja Peltola eivät olleet HS:n toimittajia, heidän haastattelunsa tarjosivat näkökulmia aikakauden ilmapiiriin sekä tietoa muiden isojen tiedotusvälineiden kehitysmaauutisoinnista. Kaksi tutkimuksen kannalta keskeistä HS:n toimittajaa eli Esko Pirinen ja Olli Kivinen ovat kuolleet. Kehitysmaa-aiheita kirjoituksissaan ja toimitussihteerinä käsitellyt Arto Häilä joutui keväällä 2017 sairaalaan, ja sovittu haastattelu peruuntui eikä onnistunut myöhemminkään.²⁵

Haastattelut eivät olleet kysymyksiltään identtisiä, vaan ne vaihtelivat hieman tutkimuksen edistymisen ja toimittajan oman profiilin mukaan. Toimittajien haastatteluja analysoitaessa oli otettava luonnollisesti huomioon se, että he kuvaavat tutkimaani ajanjaksoa nykyajan kontekstista katsoen. Joitain näkökulmia halutaan korostaa, toisia unohtaa ja osa muistoista on kadonnut tai sekoittunut, onhan muisteltavista ajoista kulunut 45–50 vuotta. Mahdollisimman luotettavan kokonaiskuvan luomiseksi vuoropuhelu haastattelujen ja muun aineiston, ennen kaikkea lehden uutisten ja artikkelien, välillä oli välttämätöntä.

---

²⁴ Myöhemmin Juhani Koponen siirtyi akateemiselle uralle, kehitysmaatutkimuksen pariin. Tästä johtuen hänellä on kaksoisrooli tutkimuksessani. Haastattelin Koposta tutkimusta varten kahteen otteeseen, sillä tein hänen kanssaan aluksi kartoitushaastattelun, joka avulla pääsin etenemään tutkimuksessa.

²⁵ Ks. tarkemmat tiedot mainituista toimittajista, LIITE 1.

2. Radikaalitoimittajat tulevat – yhteiskunta, toimittajuus ja HS murroksessa

”Se oli sitä konservatiivista ilmapiiriä vastaan, joka tuli kyllä esille Helsingin Sanomien sivuilta ja Uuden Suomen sivuilta. [...] Siis tämän ilmapiirin murtaminen oli meille aivan keskeistä, ja siinä me onnistuttiin tietysti.”

Pekka Peltola 1960-luvun opiskelijaradikalismien tavoitteista²⁶

HS:n avautuminen maailmalle 1960-luvun lopulla vaikuttaa aiemman tutkimuksen ja kirjallisuuden perusteella kiteytyvän toimituksen uuteen sukupolveen, ”nuoriin, sähköviin herroihin”, kuten Jukka Rislakki kollegoitaan 1970-luvun alun ulkomaantoimituksessa kuvailee.²⁷

Yksi näistä herroista oli Juhani Koponen, joka aloitti HS:n ulkomaantoimituksessa vuoden 1971 alussa. Aiemmin Koponen oli ollut töissä Aamulehdessä ja Uudessa Suomessa (US). US:ssa hän törmäsi oletusarvoon, että ”jos olet kiinnostunut kehityksistä, sinun täytyy olla jotenkin radikaali”.

”Ja oletettiin me niin itsekkin. Me lähdettiin siitä, että ollaan radikaaleja. Ja se ei sopinut sinne [US]. Että kyllä kai siellä olisi saanut kehityksistä kirjoittaa, jos olisi kirjoittanut niin kuin päätoimittaja²⁸ olisi halunnut kirjoitettavan.”²⁹

Koposen mukaan radikaalius ei tarkoittanut mitään tiukkaan rajattua aatetta, kuten taistolaisuutta. Myös vuonna 1968 HS:ssa aloittaneen Timo Vuorelan mielestä kyse oli ennen muuta ”suhtautumisesta maailmaan, ei Suomen politiikkaan”.³⁰

Seuraavissa alakappaleissa taustoitan sitä maailmaa ja yhteiskunnallista murrosta, josta ”radikaalitoimittajien” uudenlaiset ajatukset ja asenteet kumpusivat sekä toimitustyössä tapahtuneita muutoksia, jotka vaikuttivat lehtien ja toimituskulttuurin uudistumiseen. HS:n toimittajien maailmankatsomukseen ja sen siivilöitymiseen toimitustyöhön pureudun tarkemmin kappaleessa 3.

---

²⁶ Pekka Peltolan haastattelu 23.3.2017. Peltola työskenteli 1960-luvun alkupuoliskolla opiskelujen ohella Ylioppilaslehden avustajana ja toimi Ylen ulkomaantoimittajana vuosina 1965–1968.

²⁷ PA, Jukka Rislakin haastattelu 10.8.2009.

²⁸ US:n päätoimittajana vuosina 1967–1976 toimi Pentti Poukka.

²⁹ Juhani Koposen haastattelu 21.11.2016.

³⁰ Timo Vuorelan haastattelu 24.3.2017.

2.1. Kehitysmaat ja kolmas maailma

Nykyisen kehitysajattelun lähtölaukaukseksi määritellään Yhdysvaltain presidentin Harry Trumanin virkaanastujaispuhe tammikuussa 1949. Truman esitteli käsitteen ”alikehittyneet maat” ja nosti samalla kehityksen imperatiivin – tarpeen kehittää näitä maita – osaksi kansainvälistä politiikkaa. Samalla käytännössä käynnistyi Yhdysvaltain kehitysapu.³¹

Vaikka kehityksestä oli toki puhuttu aiemminkin, erosi Trumanin edustama ajattelumalli selkeästi ”edistyksestä” ja ”sivistyksestä”, joita oli viljelty siirtomaavallan aikaan. Nyt kyse oli niin sanotusta developmentalismista eli ajattelumallista, jonka keskiössä on tavoite, että ”hyvää tarkoittavalla kehitysinterventiolla voidaan saada aikaan ideaalisti haluttavaa yhteiskunnallista kehitystä”. Juhani Koposen (*tässä tutkijan roolissa*) mukaan aiemmasta edistysuskosta developmentalismi eroaa siten, että siihen sisältyy ajatus maiden aktiivisesta kehittämisestä – kehittäminen on moraalinen imperatiivi, kaikkien etu.³² Tavallaan myös kehitysmaa-termi on developmentalismin tuote. Aiemmin ”kehitysmaat” olivat vain yksinkertaisesti joko siirtomaita tai muita kaukomaita.³³

Toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä maailmaa määrittä sodan jälkimainingeissa syntynyt kaksinapainen, Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton vetämä blokkijako, joka johti kylmään sotaan. Samaan aikaan alkoi myös vanhojen siirtomaiden itsenäistymisbuumi, ja uudenlaista maailmajärjestystä kuvamaan luotiin käsitteet ensimmäinen, toinen ja kolmas maailma. Ensimmäiseen maailmaan kuuluivat Yhdysvallat liittolaisineen, toiseen Neuvostoliiton johtama sosialistinen ryhmittymä ja kolmannen maailman muodostivat näiden ulkopuolelle jääneet valtiot, pääosin vanhat siirtomaat. Kolmannen maailman liike sai alkunsa vuonna 1955 Bandungin konferenssissa. Kun siirtomaaisännistä oli vapauduttu (ainakin nimellisesti) poliittisesti, etsivät nuoret valtiot keinoja myös suurempaan taloudelliseen riippumattomuuteen.³⁴

---

³¹ Koponen, Lanki & Kervinen 2007, 61.

³² Koponen 2005. Julkaisussa ei ole sivunumeroita.

³³ Koponen, Lanki & Kervinen 2007, 62.

³⁴ Hentilä 1969; Koponen, Lanki & Kervinen 2007, 31–32.

Vaikka kolmannesta maailmasta muodostui sittemmin synonyymi kehitysmaille, ei sillä alun perin viitattu varsinaisesti maiden köyhyyteen tai kehittymättömyyteen. Käsitteen taustalla vaikutti jo Ranskan vallankumouksessa syntynyt ajatus kolmannesta säädystä, kansan suuresta enemmistöstä, joka nyt laajennettiin koko maailmaan. Kolmannen maailman liike päättyi tuomitsemaan sekä Yhdysvaltain ajaman taloudellisen että Neuvostoliiton edustaman ideologisen kolonialismin, vaikka käytännössä moni vanhoista siirtomaista ajautui hyvin pian jommankumman leirin liittolaiseksi.³⁵

Ensimmäisinä vuosikymmeninä kolmannen maailman liike onnistui toimimaan esimerkiksi YK:n piirissä edes jossain määrin yhtenäisenä rintamana ja ajamaan kaikkein kehitysmaiden eduksi katsottuja asioita. Selkeimpänä esimerkkinä tästä yhteistyöstä on YK:n kauppaja-kehityskonferenssi Unctadin perustaminen vuonna 1964.³⁶ 1980-luvulle tultaessa keskenään hyvinkin erilaisten kehitysmaiden yhtenevien etujen määrittely kävi entistä vaikeammaksi. Kolmannen maailman liike muuntui myös nopeasti, jo 1960-luvun aikana, laajemmaksi sitoutumattomien maiden liikkeeksi, jonka johtohahmoja olivat Jugoslavian Tito, Intian Nehru ja Egyptin Nasser.³⁷

Lyhyestä elinkaarestaan ja lopulta konkreettisilta saavutuksiltaan melko vaatimattomasta ”kolmasmaailmalaisuudesta” ehti muodostua poliittinen ideologia ja strategia, joka heijastui myös länsimaihin, ensimmäiseen maailmaan. Kolmanteen maailmaan liittyi ihannointia, joka ilmeni esimerkiksi maiden menneisyyden sekä vapaustaisteluiden romantisointina.³⁸

2.2. Kehityksen vuosikymmen – YK-uskosta kritiikkiin

Toisistaan erillään syntyneet termit ja leirit, länsimaiden luoma ”kehitysmaat” ja sisäsyntyisempi ”kolmas maailma”, kohtasivat toisensa toisen maailmansodan jälkeen perustetussa uudessa maailmanjärjestössä YK:ssa. Itsenäistyneet siirtomaat asettivat suuria toiveita vaikutusmahdollisuuksiinsa YK:ssa, sillä jo vuonna 1960 Euroopan ulkopuolisilla kolmannen maailman mailla oli enemmistö järjestön yleiskokouksessa.

---

³⁵ Koponen, Lanki & Kervinen 2007, 31.

³⁶ Sama, 31–34.

³⁷ Hentilä 2006, 969.

³⁸ Koponen, Lanki & Kervinen 2007, 34.

YK keskittyi kuitenkin toteuttamaan selkeästi enemmän Trumanin käynnistämää kehityksen imperatiivia kuin kolmannen maailman liikkeen alkuperäisiä tavoitteita – eli köyhien maiden taloudellisen itsenäisyyden vahvistamista ja uudenlaisen talousjärjestelmän luomista. Järjestön keskeisiä toiminta-alueita ovat alkuvaiheista lähtien olleet rauhanturvaaminen ja kehitysyhteistyö.³⁹ Yhdysvallat oli YK:n selkeä voimavaltio 1950-luvulla, ja siksi sen lanseeraama aktiivinen alikehitykseen puuttuminen ja kehitysapu nousivat vahvasti myös YK:n agendalle. Olav Stokken mukaan Yhdysvaltain esimerkki sai myös monet muut valtiot käynnistämään kahdenvälisen kehitysapunsa.⁴⁰

1950-luku oli vasta esinäytöstä tulevasta, ja kehitysavussa keskityttiin lähinnä niin sanottuun tekniseen apuun. Toden teolla kehityksen imperatiivi nousi parrasvaloihin 1960-luvulla, YK:n ensimmäisen kehityksen vuosikymmen käynnistyessä vuoden 1961 lopussa. Kuten aiemminkin, myös tässä käännekohtassa suuntaa näytti Yhdysvaltain presidentti. Ajatuksen kehityksen vuosikymmenestä nosti esille John F. Kennedy YK:n yleiskokouksessa syyskuussa 1961. Vuosikymmenen keskeinen tavoite oli voimakkaan talouskasvun varmistaminen niin kehittyneissä kuin alikehittyneissäkin maissa – minimitavoitteena oli viiden prosentin vuotuinen kasvu. Vuosikymmenelle asetettiin monia muitakin kunniahimoisia tavoitteita, jotka eivät täytyneet. Stokken mukaan yksi kehityksen ensimmäisen vuosikymmenen saavutuksia oli kuitenkin se, että vaikka päähuomio oli taloudellisessa kehityksessä, nousi esille myös holistinen näkemys kehityksestä.⁴¹

Suomi liittyi YK:n jäseneksi vuonna 1955, samoihin aikoihin kuin monet itsenäistyneistä siirtomaista. Koposen mukaan Suomelle aukesi jäsenyyden, ja kehitysavun, myötä mahdollisuus kohottaa profiiliaan länsimaana ja Pohjoismaana. Suomihan liittyi muutama vuosi aiemmin perustettuun Pohjoismaiden neuvostoonkin vasta 1955. Pohjoismaiden neuvosto oli kehitysapumyönteinen ja se teki esimerkiksi joulukuussa 1960 YK:ssa aloitteen, jossa Pohjoismaiden hallituksia kehoitettiin lisäämään kehitysapua ja yhteistoimintaa asian tiimoilta.⁴²

---

³⁹ Hentilä 2006, 965, 969.

⁴⁰ Stokke 2009, 4–11.

⁴¹ Stokke 2009, 137; 154–156.

⁴² Koponen 2005; Möttölä 1984, 287–288.

Suomi osallistui jo 1950-luvun lopulla joihinkin kehitysapuhankkeisiin, mutta varsinaisesti Suomen virallisen kehitysavun voi katsoa käynnistyneen vasta 1960-luvulla. Vuonna 1961 ulkoministeriö asetti kansainvälisen kehitysavun komitean pohtimaan kehitysyhteistyön toteutusta, ja kehitysaputoimisto perustettiin vuonna 1965. Suomalaista kehitysyhteistyötä leimasi Koposen mukaan alusta asti sisäinen ristiriitaisuus ja ailahtelevaisuus: maailmalta meille kulkeutunut developmentalismi ja kotoperäinen instrumentalismi törmäsivät yhteen. Instrumentalismilla Koponen tarkoittaa kehitysavun käyttöä välineenä suomalaisten omien, esimerkiksi poliittisten tai taloudellisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Toki kansallisten ja strategisten intressien edistäminen kietoutui osaksi kehitysyhteistyötä yhtä lailla myös muissa maissa.

Kärjistetysti kehitysavussa vastakkain olivat ajatus köyhien maiden kehittämistä – ja sen pontimena jonkinlainen moraalinen ylemmyys – sekä oman edun tavoittelu. Kuten Koponen toteaa, ei totuus tietenkään ollut näin mustavalkoinen, vaan molempien suuntausten argumentit yhdistyivät usein jopa samojen ihmisten kommentoissa. Esimerkiksi ulkoministeri Ahti Karjalainen puki monen ajatukset kehitysavusta termiin ”valistunut itsekkyyttä”.⁴³

2.3. Kehitysajattelu ja nuorisoradikalismi

Usko YK:hon maailman ongelmien ratkaisijana oli suuressa nosteessa 1960-luvun alkupuoliskolla paitsi itsenäistyneissä siirtomaissa myös Suomessa. Varsinaista Suomen YK-politiikan kultakautta oli vuosikymmenen loppupuolisko, kun Max Jakobsonista tuli vuonna 1965 Suomen pysyvä edustaja YK:ssa ja Suomi nousi turvallisuusneuvoston jäseneksi 1969–1970.⁴⁴

YK:n ajama kehitysajattelu välittyi Suomeen muitakin reittejä kuin virallisen ulkopoliitiikan kautta, ja kansainvälistyvä nuoriso löysi YK:n 1960-luvun alussa. Kai Hurskaisen mukaan opiskelijoiden YK-toiminnan voi jakaa kahteen vaiheeseen: vuosina 1963–1965 vallinneeseen ”YK-liittolaisuuteen”, jolloin pääroolissa oli

---

⁴³ Koponen 2005.

⁴⁴ Möttölä 1984, 294.

organisoidun YK:ta käsittelevään toimintaan ja sen jälkeen vuoteen 1969 asti vasemmistoradikalismia leimaamaan ”kolmasmaailmalaisuuteen”, toimimiseen kehitysmaiden puolesta.⁴⁵

Suomen kehitysyhteistyön varhaisvuodet 1970-luvun alkuun asti ja ankkuroituminen sen avulla länteen voidaan nähdä tietyllä tavalla oikeistolaisen politiikan ilmentymänä. Toisaalla yhteiskunnassa vaikutti samaan aikaan vahva vasemmistolainen tendenssi, joka nosti kehitysmaita esille hieman toisenlaisesta näkökulmasta, kuten on nähtävissä vaikkapa juuri opiskelijoiden kääntymisestä kohti ”kolmasmaailmalaisuutta”.

Opiskelijoiden keskuudessa vuosikymmen alkoi vahvalla uskolla YK:n mahtiin, mutta vuosikymmen loppuun mennessä oli tultu vastakkaiseen lopputulokseen: YK:n rooli kyseenalaistettiin ja sen valtarakenteita kritisoitiin voimakkaasti. Ajatukset ovat hyvin linjassa kansainvälisten suuntausten kanssa. Esimerkiksi The New York Timesin kehityskysymyksiä käsitteittä pääkirjoituksia vuosina 1960 ja 1969 vertaillut Miia Kokkola toteaa, että vuosikymmenen aikana kehitysjattelussa siirryttiin selkeästi optimista pessimismiin. 1960-luvun lopulla rikkaiden maiden, varsinkin Yhdysvaltain, kehitysapu nähtiin riittämättömänä ja asiain tilaa pidettiin häpeällisenä.⁴⁶

1960-luvun loppupuoliskolla Suomen Opiskelijoiden YK-liitto eli opiskelijoiden YK-yhdistysten kattojärjestö otti vahvasti kantaa muun muassa väkivallan oikeutukseen, kehitysmalleihin sekä vapautusliikkeisiin, jotka nostettiin imperialistisen toiminnan tehokkaimmiksi vastustajiksi ja todellisen kehityksen tuojiksi. Opiskelijoiden YK-liitto oli suurimmillaan vuonna 1968, mutta 1970-luvulle tultaessa sen toiminta hiipui. Hurskaisen mukaan opiskelijoiden YK-liikkeen perintö jäi kuitenkin elämään suomalaisessa yhteiskunnassa. Se kasvatti radikaalin kehitysmaasukupolven, joka jatkoi toimintaansa eri puolilla solidaarisuusliikettä, järjestöjä ja ammattiyhdistysliikettä 1970-luvulla ja myöhemminkin.⁴⁷

Heikki Ylikankaan mukaan 1960-luvulla alkanutta vasemmistoradikalismia luonnehti Suomessa vahvasti juuri opiskelijavaltaisuus ja nimenomaan akateemisuus. Toisaalta

---

⁴⁵ Hurskainen 1988, 77–78.

⁴⁶ Kokkola 2009, 64–65.

⁴⁷ Hurskainen 1988, 75–78.

liikehdinnälle oli ominaista se, että se oli hyvin yhdenmukainen verrattuna aikakauden kansainväliseen opiskelijaliikkeeseen. Tätä niin sanottua uusvasemmistolaisuutta leimasi Suomessa myös yhden asian liikkeiden perustaminen tiettyjen epäkohtien ratkomiseksi: esimerkiksi Sadankomitea edisti rauhaa, Marraskuun liike puhui asunnottomien puolesta ja Yhdistys 9 ajoi uudenlaisia sukupuolirooleja.⁴⁸

Samaan, vanhan maailman ajattelua kyseenalaistavaan liikehdintään kuului eittämättä myös vallitsevien valtasuhteiden arvostelu. Risto Alapuron mukaan 1960-luvun lopulla kattojärjestö Demo ry:n alle kuului useita ”anti-imperialistisia” ryhmiä. Näitä olivat Opiskelijain YK-liiton ohella esimerkiksi rikkaan pohjoisen ja köyhän etelän vastakohtaisuutta kritisoineet Tricont ja Helsingin Marxilais-Leniniläinen Seura.⁴⁹

2.4. Muuttuva toimittajuus

Vanhoja rakenteita kritisoivaa ajattelua kulkeutui yliopistoista ja opiskelijamaailmasta toimituksiin nuorten toimittajien mukana. Yleisradio perusti oman uutistoimituksensa vuonna 1965, ja uusia toimittajia löytyi yliopisto-opiskelijoiden joukosta. Ylen ulkomaantoimittajana vuosina 1965–1968 toiminut Pekka Peltola kertoo:

”Siellähän me kaikki sitten oltiin: Paavo [Lipponen], mun vaimoni [Kati Peltola], Sadankomiteasta melkein kaikki teki juttuja sinne. Freelancereita käytettiin paljon.”⁵⁰

Helsingin Sanomissa kehitysmaateemoja seuranneista toimittajista varsinkin Jukka Rislakki kertoo olleensa tiiviisti mukana 1960-luvun opiskelijajärjestöissä, muun muassa Amnestyssä ja opiskelijoiden YK-liiton Biafra-toimikunnassa.⁵¹

Toimittajien koulutustausta säilyi vielä 1960-luvulla aiempien vuosikymmenten tavoin hyvin monenkirjavana ja tasoltaan vaihtelevana, mutta yhä useammalla oli entistä korkeampi pohjakoulutus. Vuonna 1969 jo suunnilleen puolella toimittajakunnasta oli akateemisia opintoja takanaan.⁵²

---

⁴⁸ Ylikangas 1986, 216.

⁴⁹ Alapuro 1997, 139–140.

⁵⁰ Pekka Peltolan haastattelu 23.3.2017. Peltola oli mukana 1960-luvun nuorisoliikkeessä mm. yhtenä Sadankomitean perustajista vuonna 1963 sekä Ylioppilaslehden avustajana.

⁵¹ Jukka Rislakin haastattelu 18.4.2017.

⁵² Salminen 1988, 267.

Toimittajien kohoavan koulutustason ohella toimitustyön luonteen muutokseen vaikutti Esko Keräsen mukaan 1960-luvun aikana kiihtyvä toimitustyön eriytyminen – siis tiettyihin teemoihin keskittyvien toimittajien ja toimitusosastojen ilmaantuminen – joka osaltaan johti toimittajien määrän valtavaan kasvuun. Vuonna 1967 lehtitoimittajia oli 859, vuonna 1973 jo 1800. Lehtien määrä oli kuitenkin samassa ajassa noussut vain 72:sta 86:een. Kaikkein vilkkainta kehitys oli alueiden niin sanotuissa ykköslehdissä, joissa toimittajien määrä kaksinkertaistui vuodesta 1960 vuoteen 1970.⁵³

Sanomalehdistö sai 1960-luvulla uuden merkittävän kilpailijan, kun televisio yleistyi ripeästi kotitalouksissa. Vuosikymmenen aikana radio ja televisio tehostivat uutistoimintaansa, ja Yleisradio aloitti oman uutistuotannon vuonna 1965. Sähköiset välineet voittivat nopeudessa sanomalehdet, ja lehdet pyrkivät vastavetona keskittymään pelkän uutishankinnan sijaan laajojen taustareportaasien tekoon. Tämä taas korosti erikoisosastojen ja -toimittajien asemaa.⁵⁴

Uudenlaiset, laajemmat artikkelit mahdollisti osaltaan myös 1960-luvulla harppauksin kehittynyt paino- ja ladontateknologia. Sisältöjen ohella lehtien ulkoasu muuttui – ja televisiosta tuttua visuaalisuutta alettiin toteuttaa yhä enemmän myös sanomalehdissä. Aatos Erkkö pyrki vastaamaan uuteen haasteeseen kiinnittämällä Viikkosanomissa siihen asti toimineen Simopekka Nortamon kehittämään HS:n sunnuntaisivuja. Tavoitteena oli luoda aiempaa kuvallisempi ja aikakauslehtimäisempi taitto.⁵⁵

Ulkomaantoimittajien työn kannalta keskeisin uudistus, kaukokirjoitin eli telex, oli saatu useimpiin sanomalehtiin jo 1950-luvun kuluessa. Brittiläisen uutistoimisto Reutersin uuden kaukokirjoitinlinjan suoran yhteyden avaaminen Lontoosta Helsingin kautta Moskovaan vuonna 1962 vaikutti siihen, että suomalaisten sanomalehtien suurin uutislähde, kansallinen uutistoimisto STT alkoi vastaanottaa uutisia suoraan Reutersilta ja ranskalaiselta AFP:ltä. Aiemmin uutiset olivat tulleet Ruotsin TT:n kautta. Muutamaa vuotta myöhemmin STT alkoi vastaanottaa myös Tassin uutisia.⁵⁶

---

⁵³ Keränen 1984, 80, 83.

⁵⁴ Rantanen 1987, 130; Keränen 1984, 191.

⁵⁵ Mervola 1995, 278, 357.

⁵⁶ Rantanen 1987, 85.

Suuret suomalaiset sanomalehdet olivat tosin jo 1950-luvulta lähtien (ja HS jo ennen sotaa) tehneet itse suoraan sopimuksia amerikkalaisten uutistoimistojen kanssa, eivätkä olleet riippuvaisia vain STT:n uutistarjonnasta.⁵⁷

Toimittajien teknisten apuvälineiden suhteen 1960-luvulla uusinta uutta olivat kevyet, kannettavat nauhurit isojen levymagnetofonien sijaan tai rinnalla. Tarkastelemallani ajanjaksolla toimittajien työhön ei vielä vaikuttanut tietokonepohjainen tekstinkäsittely, joka mullisti sanomalehtien toimitukset 1970-luvun loppupuoliskolla.⁵⁸

Vaikka HS:n ulkomaantoimitus oli Suomen mittakaavassa resursseiltaan suuri, ei varustetaso vaikuta kovin kattavalta vielä vuonna 1972. Osaston uutispäällikkö Olli Kivinen kirjaa tuolloin muistiossaan erityiseksi toiveeksi hyvän matkaradion, joka olisi välttämätön apuväline toimittajien matkoilla.⁵⁹ Vuonna 1974 tarpeet ovat kaluston suhteen jo hieman kasvaneet, sillä Kivisen mukaan toimitukselle kaivataan väritelevisiota, jota katsellessa ”veri näyttäisi vereltä ja kapina kapinalta”.⁶⁰

2.5. Vallanvaihto ja sisäiset muutokset Helsingin Sanomissa

Ulkoisten, kaikkiin tiedotusvälineisiin vaikuttavien muutosten ohella Helsingin Sanomat kävi 1960-luvulla läpi sisäistä murrosta. Muutokset käynnistyivät hiljalleen vuodesta 1961 lähtien, kun Aatos Erkko nimitettiin Viikkosanomien päätoimittajan postilta HS:n hallinnolliseksi päätoimittajaksi.⁶¹ Sanoma-yhtiötä 1920-luvun lopulta yksinvaltiaan ottein luotsannut Eljas Erkko⁶² kuoli vuonna 1965, ja Aatos nousi isänsä jalanjäljissä myös Sanoman toimitusjohtajaksi. Aatos Erkko käynnisti vastaavan päätoimittajansa Teo Mertasen, ja sittemmin Heikki Tikkasen, kanssa Helsingin Sanomien toimitusten ja toimituskulttuurin järjestelmällisen siivouksen ja uudelleenjärjestelyn.

---

⁵⁷ Keränen 1984, 59; Rantanen 1987, 87–89; Uskali 2007, 76.

⁵⁸ Keränen 1984, 59–60.

⁵⁹ PA, Olli Kivisen haastattelu 13.11.2009.

⁶⁰ PA, Henkilöarkistot, Olli Kivinen, Fa1 PLA-N-543. Muistio. Ulkomaanosaston näkymät vuodelle 1975.

⁶¹ Blåfield 2014, 179–183.

⁶² Eljas Erkko luovutti HS:n päätoimittajuuden Yrjö Niiniluodolle vuonna 1938 siirtyessään ulkoministeriksi, mutta päätti edelleen pääomistajana hyvin pitkälti lehden linjasta. Jensen-Eriksen & Kuorelahti 2017, 146.

Jensen-Eriksenin ja Kuorelahden mukaan uuden sukupolven Erkolla oli selvä tavoite: Helsingin Sanomista oli tehtävä koko kansan lehti. Ajatusta mahdollisimman laajalle kohderyhmälle suunnatusta lehdestä oli hellitty jo lehden perustajan, Aatoksen isoisän ja nuorsuomalaisen puolueen kärkimiehiin kuuluvan Eero Erkon ajoista lähtien. 1910-luvulla lehden markkinointilause kuului: ”Helsingin Sanomat Suomen jokaiseen kotiin!” 1930-luvulla Eljas Erkko muutti lehden roolin edistyspuolueen äänenkannattajasta riippumattomaksi uutislehdeksi ja rakensi HS:sta entistä monipuolisemman ja viihteellisemmän paketin. Eljas Erkon kauden loppupuolella lehti kuitenkin taantui, uudistushalu tyrehtyi ja toimitus pölyttyi, ilmeisen kirjaimellisesti.⁶³

Aatos Erkon uudistusluudan lakaistessa muun muassa ulkomaanosasto jaettiin kahtia: uutisosaston rinnalle luotiin niin sanottua feature-aineistoa kääntävä ja toimittava ryhmä. Uudenlaista journalismia vauhditti Blåfieldin mukaan se, että ulkomaantoimitus alkoi samaan aikaan täyttyä nuorista kunnianhimoisista toimittajista, jotka uutistoimistojen sähkeiden lisäksi alkoivat yhä enemmän etsiä itse uutisia ja kirjoittaa analyysejä.⁶⁴

Kuten edellä on todettu, alkoi toimittajien koulutustaso nousta 1960-luvun kuluessa. Alalle hakeuduttiin edelleen monia reittejä, mutta useat oppilaitokset alkoivat järjestää täsmäkoulutusta toimittajaksi tähtääville. Tampereen tuoreessa yliopistossa oli tarjolla sekä toimittajatutkinto että yhteiskuntatieteiden kandidaatin tutkinto lehdistö- ja tiedotusopista, Helsingin yliopistossa ryhdyttiin vuosikymmenen lopulla opettamaan tiedotusoppia ja ruotsinkielisellä puolella journalisteja koulutettiin Svenska social och kommunal högskolanissa.⁶⁵

Sanoma vastasi kasvaviin tarpeisiin – yhtiön lehtiin kaivattiin lisää toimittajia ja heille uudenlaista koulutusta – käynnistämällä oman toimittajakoulunsa vuonna 1967. Tämän jälkeen valtaosa HS:n toimittajista rekrytoitiin koulun oppilaista. Aatos Erkon uudistusten ja laajemman toimittajuuden murroksen seurauksena HS:n toimittajamäärä yli kaksinkertaistui vuodesta 1964 vuoteen 1970 eli 83:sta 173:een.⁶⁶

---

⁶³ Jensen-Eriksen & Kuorelahti 2017, 166, 256, 265.

⁶⁴ Blåfield 2014, 184–185.

⁶⁵ Salminen 1988, 267.

⁶⁶ Jensen-Eriksen & Kuorelahti 2017, 268.

Blåfield arvioi, että oman toimittajakoulun suuri arvo lehdelle oli se, että se sosiaalisti toimittajanalut yhtiön ja lehden arvoihin ja toimintakulttuuriin.⁶⁷

Jukka Rislakki kävi Sanoman toimittajakoulun vuonna 1968 ja suoritti harjoittelun HS:n ulkomaanosastolla kesällä 1968. Vakituksena toimittajana hän aloitti vuonna 1969 ensin kotimaantoimituksessa ja siirtyi sieltä ulkomaantoimitukseen vuonna 1972. Rislakki toteaa toimittajakoulusta:

”Meitä tulvahti siinä iso homogeeninen, saman ikäinen joukko silloin. Oli ehkä toimittajakoulun henki, mutta varmaan oli myös Hesarin henki. Ja minulle se näyttäytyi semmoisena, että vanhoista perinteistä ollaan ylpeitä ja toisaalta ollaan hirveän varovaisia. Kirjoitetaan hirveän tasapuolisesti ja varovaisesti kaikesta. Toisaalta–toisaalta tyyliin, ei haluta ottaa yhteiskunnallisesti kantaa. Mutta kyllä minä tietysti olen vuosien mittaan oppinut arvostamaan, varsinkin Erkköä, tällöisenä liberaalin länsimaalaistyyppisen lehdistön ja sananvapauden tukipilarina.”⁶⁸

---

⁶⁷ Blåfield 2014, 192.

⁶⁸ PA, Jukka Rislakin haastattelu 10.8.2009.

3. Johtotähtenä anti-imperialismi eli nuorten miesten visio paremmasta maailmasta

”Nyt meillä on maailmassa imperialismi ja se on paha juttu, ja meidän tehtävä on vastustaa sitä.”

Juhani Koponen kehitysmaauutisoinnin motiiveista 1970-luvun alussa⁶⁹

Tässä kappaleessa on aika siirtyä kohti tutkimuksen ydintä: HS:n kehitysmaauutisointia ja sen tekijöitä. Kun aiemmassa tutkimuksessa⁷⁰ on käsitelty lehden ulkomaanosaston ja -uutisoinnin uudistamista ja uudistumista Aatos Erkon aikakauden alkuvuosina, on kehitysmaa-aiheiden lisääntyminen mainittu yhtenä osana laajempia muutoksia. Samalla yksittäisten toimittajien profiilit ja kiinnostuksen kohteet ovat jääneet vähälle huomiolle.⁷¹ Juhani Koponen aloitti ulkomaantoimituksessa vuoden 1971 alussa, ja hän kuvaa tilannetta näin:

”Se [Antti Blåfield] panee mut vähän väärään ryhmään, ne mitä se siinä luettelee: Karit Tapiola, Möttölä, Toivosen Seppo. Ensinnäkin ne oli mua ennen, ne ei olleet enää kun mä tulin. Niiden profiili oli ihan erilainen, niillä ei ollut tätä kehitysmaa-, eikä tätä radikaali[puolta].”⁷²

Toki Blåfieldin ja Koposen mainitsemat toimittajat olivat osaltaan vaikuttamassa toimituksen ilmapiirin muutokseen ja uudenlaiseen toimittajaroolin muovautumiseen. Ulkomaanosastolla vuonna 1968 aloittanut Timo Vuorela nimeää juuri Tapiolan, Möttöjän ja Toivosen sekä Arto Häilän ”valtsikan aktivistijengiksi”, viitaten aktivismilla aktiivisuuteen nimenomaan toimituksen sisällä.

Tiiviisti kehitysmaita seuraavia toimittajia oli vähän, mutta haastattelu- että lehtiaineiston perusteella rajautui tarkastelujaksoltani selkeä tekijäjoukko: ulkomaantoimittajina työskennelleet Juhani Koponen, Esko Pirinen, Jukka Rislakki ja Timo Vuorela sekä ensin Lontoossa kirjeenvaihtajana ja vuodesta 1970

---

⁶⁹ Juhani Koposen haastattelu 16.5.2017

⁷⁰ Klemola 1981, 297–298; Blåfield 2014, 185, 199.

⁷¹ En löytänyt Päivälehdessä arkistosta tarkkaa tietoa HS:n ulkomaantoimituksen koosta tutkimuksen tarkastelujaksolla, varsinkaan alkuvuosina. Vuosina 1969–1974 ulkomaantoimittajia oli kymmenkunta Olli Kivisen muistoiden ja toimittajien arvioiden perusteella. Vuosien 1964–1970 HS:n toimittajamäärä yli kaksinkertaistui, ja oletettavasti tämä tuntui myös ulkomaanosastolla.

⁷² Juhani Koposen haastattelu 21.11.2016.

ulkomaanosaston uutispäällikkönä toiminut Olli Kivinen. Mukaan voi laskea myös paljon toimitussihteerinä työskennelleen Arto Häilän.⁷³

Kaikki nämä kehitysmaita seuraavat toimittajat olivat Kivistä (s. 1939) lukuun ottamatta 1940-luvulla syntyneitä, siis 1960-luvun nuoria. Kaikilla oli myös yliopisto-opintoja takanaan Helsingin Sanomiin tullessaan. Juhani Kuposen mukaan nuoruus myös näkyi toimituksessa:

”Ollikin oli nuori mies, kaikki oli hyvin nuoria, että joskus mä ihmettelin, että täällä ei ole ketään yli kolmekymppistä lähimaillakaan.”⁷⁴

Naisia ulkomaantoimituksessa oli tarkastelujakson aikana töissä jonkin verran, mutta he eivät juuri näy kirjoittajina lehden sivuilla. Kun kävin tarkemmin läpi HS:n kehitysmaauutisointia vuosina 1965–1974, tuli aineistossani vastaan vain kaksi osaston naispuolisten toimittajien nimiin merkittävää juttua: Kerttu Konnun juttu Suomen Biafra-avusta vuodelta 1968 ja Hilikka Mäen juttu Brasilian väestöpolitiikasta vuodelta 1974.

Naisten asema ulkomaantoimituksessa ei ole tämän tutkimuksen aihe, mutta selvittävää asiassa voisi olla esimerkiksi Timo Vuorelan kommentin perusteella:

”Eri asia on sitten naisten kohtelu, siitä en viitsi puhua. Tuula Koskenniemi ilmeisesti otti kaikkein katkerimmin naisten kohtelun. Lähti pois, freelanceriksi Pariisiin.”⁷⁵

3.1. Maapallo jaettiin sopuisasti

Yksi Aatos Erkon käynnistämistä uudistuksista oli 1960-luvun puolivälistä alkanut ulkomaankirjeenvaihtajien verkoston laajeneminen ja ammatillistuminen. Olli Kivinen muistelee 1960-luvun alkupuolen tilannetta haastattelussaan vuonna 2009:

---

⁷³ Ks. tarkemmat tiedot toimittajista, LIITE 1.

⁷⁴ Juhani Kuposen haastattelu 16.5.2017.

⁷⁵ Timo Vuorelan haastattelu 23.3.2017. Myös Vuorelan tuleva vaimo, Marja Honkanen, oli töissä HS:n ulkomaantoimituksessa.

”Oli pieni joukko omia kirjeenvaihtajia, mutta he olivat lähinnä satunnaisesti poimittuja ulkomaisia avustajia, kohtuullisen kummallista väkeä. En tiedä, kuka heihin oli törmännyt ja miksi heidät oli hankittu.”⁷⁶

Kirjeenvaihtajaverkosto kattoi ennen muuta läntisen Euroopan. Washingtoniin ja Moskovaan HS sijoitti kirjeenvaihtajat vasta vuonna 1975. Yhdysvallat pysyi kuitenkin vankasti esillä yhdysvaltalaisen uutistoimistomateriaalin ansiosta. Muut mantereet jäivät satunnaisemman seurannan varaan. Juhani Koposen mukaan vielä 1970-luvun alussa ulkomaantoimittajilla ei ollut selkeitä erikoistumisalueita:

”Mutta oli melko liberaali linja kuitenkin, sitten itse kukin toimittaja sai mennä omien mieltymystensä ja kiinnostuksensa mukaan. Mulla oli ensin aika laaja se skaala ja kirjoitin kaikista kehitysmaa-asioista, mutta sitten se alkoi painottua Afrikkaan entistä enemmän.”⁷⁷

Pari vuotta ennen Koposta aloittaneen Timo Vuorelan mukaan selkeitä muutoksia alkoi toimituksessa tapahtua Olli Kivisen siirryttyä kirjeenvaihtajasta uutispäälliköksi syksyllä 1970.⁷⁸ Kivisellä oli takataskussaan runsaasti näkemyksiä brittityyppisestä laatujournalismista, jota hän oli viiden vuoden ajan seurannut työskennellessään The Times -lehden tiloissa Lontoossa. Maailman arvovaltaisimpia lehtiä yhdistivät ja yhdistävät esimerkiksi monipuolinen ja kattava ulkomaiden ja kansainvälisten asioiden seuraaminen sekä pyrkimys syvällisyyteen ja analyttisyyteen.⁷⁹

Timo Vuorela toteaa Kivisen tuoman muutoksen olleen jyrkkä verrattuna aiemman esimiehen Aaro Vuoriston kauteen:

”Hirveän paljon uutishuoneen työ muuttui sen takia, että me keskusteltiin kaikesta enemmän kuin aiemmin. Niistä [muutoksista uutistyössä] puhuttiin joukolla ja vähitellen ruvettiin jakamaan maapalloa keskenämme.”⁸⁰

Kivinen itse toteaa haastattelussa eläköityneestä edeltäjästään Vuoristosta, että tämä oli jo ”vähän väsynyt, eikä ollut enää kovin kiinnostunutkaan asioista”.⁸¹

---

⁷⁶ PA, Olli Kivisen haastattelu 13.11.2009.

⁷⁷ Juhani Koposen haastattelu 21.11.2016.

⁷⁸ Timo Vuorelan haastattelu 24.3.2017.

⁷⁹ Uskali 2007, 146.

⁸⁰ Timo Vuorelan haastattelu 24.3.2017.

⁸¹ PA, Olli Kivisen haastattelu 13.11.2009.

Myös Jukka Rislakki, jolla oli varsinkin uransa alkuvuosina yhteenottoja Olli Kivisen kanssa, sanoo tällä olleen merkittävä rooli toimituksessa. Rislakki antaa tunnustusta erityisesti Kivisen esimiestaidoille, joiden ansiosta ulkomaantoimitus kehittyi ”kunnolla johdetuksi toimitukseksi, jossa oli hyvä henki ja ammattitaitoisia ihmisiä.”⁸²

Kivinen ei haastattelunsa perusteella ominut kunniaa muutoksista itselleen, vaan hän painottaa Aatos Erkon halua uudistaa lehteä ja muutosprosessin epävirallista luonnetta: palaverien sijaan osastojen esimiehet kehittivät uusia ideoita esimerkiksi kahvilakeskusteluissa.⁸³

Haastatellut toimittajat toteavat, että vaikka kiinnostus kehitysmaa-aiheisiin oli suuri, ei kukaan seurannut kehitysmaita täysipäiväisesti, päinvastoin. Kehitysmaauutisointi vaati omaa harrastuneisuutta, ja sitä sai tehdä, jos intoa ja tunteja vuorokaudessa riitti. Pääpaino oli uutistyon rutiineissa eli uutistoimistojen sähkeiden toimittamisessa. Juhani Koposen mukaan itseään sain toteuttaa melko vapaasti, kunhan oli valmis tekemään lisätyötä normipäivän päälle:

”Mä opin aikanaan Antero Okkosen toimittajan työkirjasta, että työajan päätyminen toimituksessa ei ole merkittävä tapahtuma. Mä sisäistin tämän, mutta mä sisäistin myös sen, että työajan alkaminen toimituksessa ei ole merkittävä tapahtuma. [...] Mutta kyllä mä varmasti tein tunteja enemmän, totta kai se vaati lukemista ja seuraamista ja niin pois päin.”⁸⁴

Harvalla suomalaisella ulkomaantoimittajalla oli vielä 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa ensikäden kokemuksia ja tuntumaa seuraamiinsa alueisiin. Esko Pirinen oli poikkeus: hän päätyi HS:n ulkomaantoimittajaksi vuonna 1969 vietettyään vuoden opiskellen Bangkokissa Thaimaassa Unescon stipendiaattina. Jukka Rislakki puolestaan oli 1960-luvun alussa vaihto-oppilaana Yhdysvalloissa, mutta esimerkiksi Kuubassa, josta hän paljon kirjoitti, hän vieraili ensi kerran vasta 1970-luvun loppupuoliskolla. Juhani Koponen puolestaan kävi ensi kertaa Afrikassa vuonna 1971 ja Timo Vuorela Lähi-idässä vuonna 1970.

---

⁸² Jukka Rislakin haastattelu 18.4.2017.

⁸³ PA, Olli Kivisen haastattelu 13.11.2009.

⁸⁴ Juhani Koposen haastattelu 16.5.2017.

Pääasiallisina lähteinään toimittajat käyttivät länsimaisia uutistoimistoja ja tunnettuja laatu-lehtiä: lähinnä englanninkielisiä kuten The Guardiania, The Economistia ja The New York Timesia, mutta kielitaidon riittäessä myös esimerkiksi Le Mondea ja Der Spiegelä. Nuoret vasemmistolais-toimittajat pitivät länsimaista valtamediaa melko lailla imperialismin äänitorvena, ja Juhani Koponen toteaa, että ”totta kai me sitten sekoitettiin omia ajatuksia, jotka olivat vähän radikaalimpia”.⁸⁵ Haastatellut muistelevat, että venäjää ulkomaantoimituksessa osasi vain yksi vanhemman polven toimittajista, Soini Kuisma, eikä Neuvostoliiton lehtiä tai uutistoimistoja juuri seurattu.

Uudenlaisia ajatuksia kehityskysymyksistä toimittajat saivat tutkijoilta sekä esimerkiksi ulkoministeriön vuonna 1965 perustetusta kehitysaputoimistosta. Jukka Rislakki kertoo tunteneensa ihmisiä ministeriöstä ja kiinnostuneensa kehitysmaista osin juuri heidän ansiostaan.⁸⁶ Timo Vuorela puolestaan osallistui esimerkiksi ministeriön järjestämälle yhteispohjoismaiselle toimittajamatkalle Itä-Afrikkaan keväällä 1971.⁸⁷

Toimittajat painottavat myös kirjallisuuden merkitystä uutistyön taustamateriaalina. Esimerkiksi Jukka Rislakki kertoo hakeneensa Tukholmasta asti kansainvälisiä asioita, kuten kehitysapua ja tiedustelupalveluja, käsitteleviä kirjoja:

”Huvittava esimerkki on se, kun mä kirjoitin aika paljon Argentiina-juttuja käymättä edes siellä. Niin hollantilainen diplomaatti, joka oli työskennellyt Buenos Airesissa, kutsui mut illalliselle Helsingissä kiitokseksi siitä, että vasta minun juttuja luettuaan hän ymmärtää, mitä Argentiinassa tapahtuu.”⁸⁸

3.2. Kaiken värisiä vasemmistolaisia

Timo Vuorela toteaa maailman jakautuneen ulkomaantoimituksessa hyvässä yhteisymmärryksessä ja sopuisasti.⁸⁹ Hyvää henkeä kehitysmaista kiinnostuneiden toimittajien välillä lienee edistänyt yhdenmukaisuus paitsi iän ja sukupuolen myös

---

⁸⁵ Juhani Koposen haastattelu 21.11.2017.

⁸⁶ Jukka Rislakin haastattelu 18.4.2017.

⁸⁷ Timo Vuorelan haastattelu 23.3.2017.

⁸⁸ Jukka Rislakin haastattelu 18.4.2017.

⁸⁹ Timo Vuorelan haastattelu 23.3.2017.

vasemmistolaisen maailmankatsomuksen osalta. Jukka Rislakin mukaan suuria mielipide-eroja ei ollut:

”Tuli sinne joitakin ihmisiä välillä, joita me epäiltiin oikeistolaisiksi ja me sitten vähän pilkallisesti puhuttiin näistä.”⁹⁰

Jokainen haastatelluista kuvailee vasemmistolaisuuttaan hieman eri tavoin, painottaen kuitenkin pesäeroa puoluepolitiikkaan, taistolaisiin sekä Suomen ja Neuvostoliiton välisiin suhteisiin. Esimerkiksi Rislakki nimeää itsensä ”castrolais-guevaralais-tyyppiksi” tai ”kolmasmaailmalaisvallankumoukselliseksi”. Suuntaus näkyi paitsi juttuaiheissa, kuten Kuubaa käsittelevissä artikkeleissa, myös miehen graduaiheessa: hän tutki Latinalaisen Amerikan sissiliikkeitä.⁹¹

Jo työskennellessään vuosina 1969–1972 kotimaanosastolla Rislakki tarjosi juttuja sekä ulkomaan- että kulttuuritoimitukselle, jotta hän pääsi kirjoittamaan itselleen läheisistä aiheista. Esimerkiksi vuonna 1970 Rislakki kirjoitti kulttuurisivuille ison arvion Kuuban sarjakuvakulttuurista, joka jutun mukaan kukoistaa Castron vaaliman taiteellisen vapauden ansiosta, mikä puolestaan perustuu Ché Guevaran aikanaan antamiin suosituksiin.⁹²

Vuodelta 1971 löytyy puolestaan Sunnuntai-sivuilta Rislakin koko sivun artikkeli *Poliittinen seikkailukertomus Andien ylängöltä*, jossa kerrotaan suomalais-bolivialaisen pariskunnan Terttu ja Gonzalo Orozan pakomatkasta Bolivian vankiloista Hämeen metsiin. Vainon taustalla oli Bolivian vientiteollisuuden avainhenkilöihin kuuluneen Gonzalon veljeily maan vapautusrintaman sissien kanssa, joista osa kuului myös comandante Guevaran lähipiiriin.⁹³

Juhani Koponen muistelee HS:n poliittisesti latautunutta ilmapiiriä 1970-luvun alussa näin:

---

⁹⁰ Jukka Rislakin haastattelu 18.4.2017.

⁹¹ Sama.

⁹² HS 30.8.1970, 27.

⁹³ HS 10.1.1971, 15.

”Oli niin sanotut yleisdemokraatit ja muut. Ainakaan tämä yleisdemokratia ei ollut ihan yksinkertainen asia, vaan siellä oli monenlaista väkeä. Ne, jotka siinä kärjessä ja äänekkäimpiä oli, ne kyllä taisi sinne taistolaisleiriin kuulua.”⁹⁴

Koponen oli omien sanojensa mukaan itse suorastaan jonkinlainen antitaistolainen, ja hän kertoo liittyneensä Skdl:ään, jotta olisi olemassa selvä dokumentti siitä, että hän ei ole osa taistolaisleiriä.

Vaikka neuvostosuhteet jäivät pääosin ulkomaantoimituksen, ja ainakin kehitysmaita seuraavien toimittajien, uutisseurannan ulkopuolelle, toteaa Koponen huomiotta jääneen myös sen, miten Neuvostoliitto suhteutui anti-imperialismiin. Ei siis määritelty, edustiko Neuvostoliitto yhtä lailla imperialistisia voimia kuin lännen suurvallat.⁹⁵

Timo Vuorela arvioi istuneensa vasemmistolaiseen porukkaan sujuvasti, mutta hän painottaa, ettei ole koskaan kuulunut mihinkään poliittiseen järjestöön:

”Kansan Lehdessä ollessani [ennen HS:ia] en suostunut liittymään demaripuolueeseen, en edes sosialidemokraattiseen lehtimiesliittoon, vaikka painostivat.”⁹⁶

Näitä ”kaiken värisiä vasemmistolaisia”, kuten Rislakki itseään ja kollegoitaan kuvaa, yhdisti suuri missio: imperialistisen maailmanjärjestyksen oli syytä jäädä historiaan. Juhani Kopenen mukaan vasemmistolaisilla toimittajilla oli vahva usko edistykseen ja halu olla osa tätä edistystä. Imperialismia pidettiin väistyvänä voimana.⁹⁷ Alaisistaan poiketen Olli Kivinen oli maailmankatsomukseltaan oikeistolainen. Koponen kertoo uutispäällikön kerran kysyneen toimitukselta, että mitä ne edistykselliset oikeastaan haluavat edistää, eikä kukaan oikein halunnut kertoa ilmeistä vastausta eli ”totta kai sitä vallankumousta”.⁹⁸

Kaikki haastatellut HS:n toimittajat lukevat anti-imperialistiseen piiriinsä myös edesmenneen Esko Pirisen. Jukka Rislakki sanoo olleensa Pirisen kanssa monissa

---

⁹⁴ Juhani Kopenen haastattelu 21.11.2016.

⁹⁵ Sama.

⁹⁶ Timo Vuorelan haastattelu 24.3.2017.

⁹⁷ Juhani Kopenen haastattelu 21.11.2016.

⁹⁸ Juhani Kopenen haastattelu 16.5.2017.

asioissa poliittisesti samoilla linjoilla, ja miehet halusivat HS:n muuttavan esimerkiksi Vietnam-raportointinsa sävyä.⁹⁹

Timo Vuorela täydentää kuvaa kertomalla anekdootin eräästä vappulehdestä, jossa Esko Pirinen oli ulkomaansivujen niin sanottuna listamiehenä eli hoiti juttujen valikoinnin ja taittосуunnitelman painoa varten. Olipa tarina totta tai tarua, kuvastaa se Pirisen ajattelumaailmaa.

”Hän tuli sitten väittämän mukaan Piknikiin, nykyiseen Richardin publiin¹⁰⁰ ja ylpeänä kehui: ’No, nyt on sellaiset ulkomaansivut, että siellä ei ole mitään muuta kuin Vietnamia!’”¹⁰¹

Vaikka haastatelluista kukaan ei ilmoittaudu taistolaiseksi, niin taistolaisia on arvoitu olleen lehdessä 1970-luvun alkupuoliskolla eniten juuri ulkomaanosastolla sekä kulttuuritoimituksessa. Olli Kiviselle naljailtiin aikanaan aiheesta ja kyseltiin, että eikö hän muita osaa palkatakaan.¹⁰²

Jukka Rislakin mielestä Kivisen taktiikkana oli ”taistolaisten suuteleminen hengiltä”, jonka voinee yleistää laajemminkin vasemmistolaisiin toimittajiin. Juttuja ei siis niinkään jätetty julkaisematta suoraan aatteellisiin, vaan journalistisiin perusteisiin vedoten. Kivinen itse kuvailee toimintatapojaan 1970-luvun politisoituneessa tilanteessa näin:

”Totta kai oli taistolaisia. Meillä heitä oli aika paljon, koska ulkomaanosasto oli aika turvallinen paikka¹⁰³. Kahnauksia kuitenkin tuli aika harvoin, vaikka jonkun verran juttuja joutui hyllyttämään yksipuolisuuden takia. Itse asiassa en hyväksy termiä hyllyttäminen yleiskäsitteenä. Oikeastaan se on laadun valvontaa. Jutut eivät vastanneet riippumattoman lehden monipuolisuuskriteerejä. Yksi toimittaja oli esimerkiksi innostunut näistä turvallisuuspalveluista, KGB:stä ja CIA:sta. Jouduin sanomaan monta kertaa hänelle, että pitää muistaa, että kaikilla näitä on, ei se ole vain CIA joka konnailee täällä.”¹⁰⁴

---

⁹⁹ Jukka Rislakin haastattelu 18.4.2017.

¹⁰⁰ Samalla paikalla ravintoloiden vaihtuvuus on ollut vilkasta. Marraskuussa 2017 Picnicin paikalla, Rikhardinkadun ja Korkeavuorenkadun kulmauksessa, oli georgialainen ravintola Purpur.

¹⁰¹ Timo Vuorelan haastattelu 24.3.2017.

¹⁰² Jensen-Eriksen & Kuorelahti 2017, 306.

¹⁰³ Tällä Kivinen viittanee siihen, että Suomen sisäpolitiikan ja äärivasemmiston kannalta arkoja Suomen ja Neuvostoliiton välisiä suhteita ei juuri käsitelty ulkomaansivuilla.

¹⁰⁴ PA, Olli Kivisen haastattelu 13.11.2009.

Sitaatissa mainittu ”turvallisuuspalveluista kiinnostunut toimittaja” on Jukka Rislakki, joka toteaa, että välillä 1970-luvulla oli pysyvä ohje, että iltavuorossa olevien esimiesten pitää katsoa, mitä häneltä menee lehteen. Nämä tapahtumat ajoittuvat kuitenkin tämän tutkimuksen tarkastelujakson jälkeen.

Kivisen ja Rislakin välillä oli ristiriitoja jo aiemmin. Rislakki toteaa arvostukseen puutteen olleen miesten välillä molemminpuolista 1970-luvun alkuvuosina, ja Kiviseen oli vähällä karahtaa Rislakin koko ura ulkomaantoimituksessa. Rislakki oli Sanoman toimittajakoulusta vuonna 1969 valmistuttuaan joutunut tyytymään paikkaan kotimaantoimituksessa, vaikka veri veti ulkomaantoimitukseen. Vuonna 1972 hän pääsi koeajalle ulkomaantoimitukseen, ja muutamaan kuukauteen kuluttua Kivinen oli kysellyt kakkosmieheltään Timo Vuorelalta mielipidettä kokelaasta ja hänen jatkostaan toimituksessa:

”Vuorela sanoi, että asia on ihan selvä minun mielestä. Olli sanoi: ’Niin minustakin, ei hän tänne oikein sovi.’ Vuorela sanoi, että ei kun mä tarkoitin, että nimenomaan hän sopii.”¹⁰⁵

Vaikka Rislakin kirjoittamiin juttuihin jossain määrin puututtiin, hän toteaa sen olleen ”kai normaalia lehtimaailmassa, päätoimittaja päättää”. Hän arvioi ulkomaantoimittajien työn olleen pääsääntöisesti hyvin itsenäistä. Päivisin uutispäällikkö saattoi määrätä tai suositella juttuja, mutta varsinkin iltaisin toimittajat tarttuivat oma-aloitteisesti maailman tapahtumiin ja kirjoittivat niihin kommentti- ja taustajuttuja.¹⁰⁶

Myös Juhani Kuposen mielestä kirjoittajilla oli paljon vapautta, ja hän toteaa välillä suorastaan hämmästellensä, mitä kaikkea toimittajat saivat tehdä ilman ”sen kummempaa äläkkää”.¹⁰⁷ Timo Vuorelakin toteaa, että kaikesta sai kirjoittaa, ”sopivuuden rajoissa”. Silti hän arvioi, että ainakin Esko Pirisen¹⁰⁸ kohdalla oli havaittavissa ”sanomisen tuskaa”.¹⁰⁹ Ilmeisesti Pirinen olisi halunnut kirjoittaa anti-imperialismista vielä tiukempaan sävyyn kuin mihin HS:n liberaali linja venyi.

---

¹⁰⁵ Jukka Rislakin haastattelu 18.4.2017.

¹⁰⁶ Sama.

¹⁰⁷ Juhani Kuposen haastattelu 16.5.2017.

¹⁰⁸ Vuorela nimeää Pirisen läheiseksi perheystäväksi, jonka kanssa hän keskusteli syvällisemmin kuin muiden kollegoiden.

¹⁰⁹ Timo Vuorelan haastattelu 24.3.2017.

Pirisen asemaa lieene hankaloittanut alkoholiongelma, johon esimies Kivinen joutui kollegoiden mukaan puuttumaan.¹¹⁰ Lehden juttuarkistosta voi päätellä, että Pirinen oli vuonna 1973 noin puoli vuotta pois ulkomaantoimituksesta, ja hänen juttujaan on radio- ja tv-sivuilla. Sitä, oliko siirto vapaaehtoinen vai kenties jonkinlainen kurinpitotoimi, ei käy ilmi esimerkiksi Kivisen muistiinpanoista. Myöskään haastatellut kollegat eivät muista tällaista jaksoa.

Alkoholinkäyttö vaikuttaa olleen tutkimuksen tarkastelujaksolla HS:n toimituksessa melko yleinen ongelma, vaikka sitä yritettiin saada kuriin osana Aatos Erkon uudistuksia. Kun Olli Kivinen palasi kotitoimitukseen Lontoosta vuonna 1970, oli juominen toimituksessa vielä ilmeisen villiä:

”Se todellinen murros oli nimenomaan viinan käytössä. Kun tulin esimieshommiin 1970-luvun alussa, niin kaikki huomasivat, että tämä viinankäyttö täytyy lopettaa. [...] Muutamia joutui sitten lähtemäänkin, kun kuria palautettiin kohtuullisen kovalla kädellä. Työaikana ryyppääminen lopetettiin ihan väkisin.”¹¹¹

Vielä vuonna 1974 Kivinen katsoi tarpeelliseksi muistuttaa osaston palaverissa, että ”viinaa ei juoda toimituksessa millään syyllä eli missään tilaisuudessa” ja että ”vuoroissa ei käydä kaljoilla paitsi yömies voi käydä nopeasti virkistäytymässä”.¹¹²

3.3. Töissä taantumuksella?

Kun ottaa huomioon kehitysmaista kiinnostuneiden toimittajien vasemmistolaisen aatteen palon, herää kysymys, miten he suhtautuivat Helsingin Sanomiin työnantajana. Kuuluihan lehti oikeistoleiriin, vaikkakin liberaalein painotuksin. Ja miten suhtautui työnantaja vasemmistolaisiin toimittajiinsa?

Aktiivisesti opiskelijaliikkeessä mukana ollut Jukka Rislakki kertoo pohtineensa paikkaansa jo Sanoman toimittajakoulun aikaan keväällä 1968 aloitettuaan harjoittelijana ulkomaantoimituksessa. HS:n edustalle Ludviginkadulle oli kokoontunut

---

¹¹⁰ Jukka Rislakin haastattelu 18.4.2017; Juhani Koposen haastattelu 16.5.2017.

¹¹¹ PA, Olli Kivisen haastattelu 13.11.2009.

¹¹² PA, Henkilöarkistot, Olli Kivinen, Fa1 PLA-N-543. Muistiinpano palaverissa 4.10.1974.

opiskelijoita osoittamaan mieltä, ja joukossa oli Rislakin kavereita yliopistolta. Mielenosoittajat polttivat kadulle HS:n lehdistä tehtyjä nuotioita ja he huusivat ja kantoivat kylteissä iskulausetta: ”Springer, Erkko, porvarien verkko!” Springer-viittauksella Aatos Erkköä verrattiin konservatiiviseen, ajan termein suorastaan taantumukselliseen, länsisaksalaiseen lehdenkustantajaan Axel Springeriin, jota vastaan saksalaisopiskelijat olivat protestoineet hieman aiemmin keväällä.¹¹³

”Mä katselin toimituksen ikkunasta ja ihmettelin, mihin mä kuulun. Katsoin, että Hesari on aika konservatiivi ja rajoittunut tiedotusväline, että sekä ulkomaanosasto ja kulttuuriosasto pitäisi vähän niin kuin avata ja monipuolistaa ja kansainvälistää.”¹¹⁴

Rislakki kertoo vasemmistolaisuutensa aiheuttaneen vaikeita tilanteita pitkin 1960- ja 1970-lukua. Jo toimittajakoulun pääsykokeissa mies joutui kiertämään totuutta, kun häneltä kysyttiin mielenosoituksiin osallistumisesta. Myöhemmin Rislakki kiellettiin jatkamasta rauhanliikkeen Ydin-lehden avustamista, mutta hän jatkoi kirjoittelua salanimellä. Hän toteaa, että HS:n toimittajia varoitettiin yleisesti osallistumasta yhteiskunnalliseen toimintaan ja välttämään näkyvyyttä varsinkin vasemmistolaisissa tilaisuuksissa ja mielenosoituksissa. Rislakki kuitenkin uhmasi ajoittain ohjeistusta, ja sai siitä palautetta johdolta. Varoituksista huolimatta Rislakki koki työpaikkansa melko turvalliseksi ja sallivaksi, eikä esimerkiksi erolla uhkailtu. Aatos Erkko myös puolusti toimittajiaan ulkopuolisia vastaan. Rislakin mukaan Erkko piti räväkästä kirjoittelusta – ja nimesi itsensäkin ”radikaaliksi ainakin, ja ehkä vasemmistolaiseksikin”.¹¹⁵

Juhani Koponen toteaa, että työskenneltyään aiemmin Aamulehdessä ja Uudessa Suomessa tuntui Helsingin Sanomien ilmapiiri paljon vapaammalta. Hänen mukaansa vasemmistolaiset toimittajat toki tiedostivat lehden olevan arvoiltaan porvarillinen ja he saattoivat sisäisissä keskusteluissa arvostella monia linjanvetoja, mutta samaan aikaan annettiin arvoa lehden moniarvoisuudelle ja moniäänisyydelle.¹¹⁶

Jensen-Eriksenin ja Kuorelahden tutkimus tukee aikalaistoimittajien näkemyksiä siitä, että HS:n syyttäminen taantumuksen pesäksi 1960- ja 1970-lukujen taitteen ympärillä ei

---

¹¹³ Jensen-Eriksen & Kuorelahti 2017, 296–299.

¹¹⁴ Jukka Rislakin haastattelu 18.4.2017.

¹¹⁵ Sama.

¹¹⁶ Juhani Koposen haastattelu 16.5.2017.

vastaa todellisuutta. Kun Aatos Erkko Sanoman johtoon noustuaan vuonna 1965 käynnisti uudistusprosesseja, oli keskeisenä tavoitteena luoda moderni ja aikaansa seuraava Helsingin Sanomat, koko kansan lehti. Ajan henkeen kuului vasemmistolaisuus, ja siihen suuntaan oli kallellaan myös suuri osa nuorista toimittajista. HS:n uusista toimittajista suuri osa oli sosiaalidemokraatteja, ja kriitikot nimittelivät lehteä demarilehdeksi. HS:n ”vasemmistolaisuus” vaikuttaa vielä selvemmltä, kun sitä vertaa Uuteen Suomeen, joka vielä 1960-luvun alkupuoliskolla tarjosi vasteenotettavan vastuksen levikkikilpailussa, mutta hyytyi vuosikymmenen loppua kohti: US haki paikkaansa entistä selkeämmin oikealta.¹¹⁷

Vaikka työnantaja saattoi nuorten radikaalitoimittajien nenässä välillä haiskahtaa vanhan vallan edustajalta, antoi pontta usko oman työn merkitykseen: sisäänpäin kääntyneen ja eristäytyneen Suomen oli aika avautua maailmalle. Juhani Koposen mukaan 1960-luvun lopun ”suuren kehityskaahtäyksen” ja Vietnamin sodan synnyttämän liikehdinnän ansiosta syntyi tarve katsoa asioita uudesta näkökulmasta. Nuoret toimittajat huomasivat, että ”kas vaan, tuolla on maailmaa aika paljon muuallakin, ja kas vaan tässä maailmassa kaikki nyt ei ole ihan kohdallaan”.¹¹⁸

Jukka Rislakki toteaa uskonsa kirjoittamisen voimaan olleen vahva ja samalla melko naiivi: kunhan toimittaja kirjoittaa, on lukija automaattisesti samaa mieltä.¹¹⁹

Olli Kivinen vaikuttaa jakaneen alaistensa valistuspyrkimykset, sillä hän toteaa haastattelussaan:

”Suomessa monen muun maan ohella, kaikki ulkomaalainen koetaan vähän kaukaiseksi ja vähän uhkaavaksi. Sen takia leviää paljon väärää. Ulkomaista mielellään levitetään negatiivisia asioita. Olen koettanut tätä oikaista, ja kaikki muutkin yrittivät avata ikkunoita ulospäin ja tuoda oikeaa tietoa siitä, miten maailmassa eletään ja ollaan.”¹²⁰

---

¹¹⁷ Jensen-Eriksen & Kuorelahti 2017, 306.

¹¹⁸ Juhani Koposen haastattelu 16.5.2017.

¹¹⁹ Jukka Rislakin haastattelu 18.4.2017.

¹²⁰ PA, Olli Kivisen haastattelu 13.11.2009.

Erittäin vahva peruste vasemmistolaisille toimittajilla oikeistolehdessä työskentelyyn lienee ollut se valtaisa yleisö, jonka he valistustyölleen saivat. Esimerkiksi vuonna 1974 HS:n levikki oli arkisin lähes 320 000.

3.4. Neekerisissiosasto ja afganistanismi

Kuten aiemmin todettiin, eivät lähimainkaan kaikki HS:n ulkomaantoimittajat olleet kiinnostuneita kehitysmaista 1970-luvun alkuvuosinakaan. Silti tämän pienen joukon kirjoitukset näyttävät muovanneen vahvasti koko ulkomaanosaston profiilia.

Esimerkiksi Jukka Rislakin mukaan ulkomaantoimitusta kritisoitiin talon sisällä siitä, että ”toimitus seuraa vain jotain vinkuintiaa”, eikä kukaan ymmärrä Euroopan ja Neuvostoliiton asioita.¹²¹ Tyylille oli olemassa yhdysvaltaisten tutkijoiden antama nimityskin, afganistanismi¹²², jolla viitattiin siihen, että toimittajat kirjoittavat eksoottisista kaukaisista paikoista, jotka eivät kerro lukijalle juuri mitään – ja samalla sivuutetaan ajankohtaiset ja merkittävät tapahtumat lähialueilla.

Lehden muun väen suhtautumisesta 1970-luvun alussa kertoo esimerkiksi politiikan toimittaja Aarno Laitinen Päivälehdessä arkiston vuonna 2009 teettämässä haastattelussa:

”Kyllä se [taistolaisuus] näkyi minun mielestäni kulttuurin jutuissa [...] ja ulkomaanjutuissa. Esillä oli Amerikan imperialismi ja kehitysmaamyönteisyys. Muistan, että usein olisi tarvinnut hoitaa joitakin Saksa-asioita, ja aamuneuvottelussa Ollilta kysyttiin, että eikö joku ulkomaantoimittaja pitäisi panna sinne, niin Olli sanoi, 'ei oikein ole, eikö Laitinen voisi mennä' vaikka minä olin kotimaan politiikkaa.”¹²³

Myös Olli Kivinen arvioi haastattelussa, että 1970-luvulla rajalinjat toimitusten välillä olivat suuria. Hänen mukaansa Suomi oli vielä 1970-luvun alussa eristäytynyt maa ja kiinnostus kansainvälisiin asioihin vain pienen porukan asia.¹²⁴

---

¹²¹ Jukka Rislakin haastattelu 18.4.2017.

¹²² Afganistanism-termin määrittelyä *Oxford Dictionaries* -sanakirjassa näin: *Preoccupation (especially on the part of journalists) with distant events, as a diversion from controversial domestic issues.*

¹²³ PA, Aarno Laitisen haastattelu 15.4.2009. ”Loka” Laitinen oli vuosina 1968–1976 HS:n poliittisen toimituksen toimittaja ja vuosina 1976–1982 esimies.

¹²⁴ PA, Olli Kivisen haastattelu 13.11.2009.

Haastateltujen toimittajien mielestä uutispäällikkö Kivinen koetti parhaansa luovia oman toimituksen ja muun talon välillä, ja piti aina omiensa puolta. Juhani Koposen mukaan Kivinen koitti suitsia muiden näkemyksiä ”neekerisissiosastosta, jolla ei ole mitään käsitystä siitä, mitkä asiat on Suomessa tärkeitä.”¹²⁵

Suhteessa ajan muihin sanomalehtiin aikalaistoimittajat näkevät HS:n kehitysmaauutisoinnin poikenneen eniten resurssien suhteen. Esimerkiksi Juhani Koposella oli kokemusta sekä Aamulehden että Uuden Suomen ulkomaanosastolta. Hänen mukaansa HS:n ulkomaantoimitus oli noin kymmenellä toimittajallaan selkeästi suurempi kuin kummassakaan mainituista lehdistä:

”Uudella Suomella oli vähän enemmän, mutta se oli hirveen tehotonta se resurssien käyttö, että siellä tehtiin sellaisia käsittämättömiä, välillä kolmen, neljän tunnin päiviä. [...] Aamulehdessähän pari kolme ihmistä pyöritti koko ulkomaanosastoa. [...] Siellä oli kyllä sellaista journalistista kunnianhimoa.”¹²⁶

Timo Vuorela toteaa, että vielä 1970-luvun alussa US:n ulkomaantoimittajia oli mukana tärkeillä matkoilla, mutta matkustaminen alkoi hiipua. Resurssien väheneminen kuului myös kollegoiden puheista – ja joskus jopa itkusta. Hänen mielestään valitukseen oli kaksi syytä: ”Ei oo rahaa ja sitten päälliköt Helsingistä soittaa ja rähjää.” Sen sijaan Hufvudstadsbladetin kehitysmaauutisointia Vuorela toteaa pitäneensä ”ainakin yhtä valveutuneena” kuin HS:llä ja arvioi, että ulkomaantoimittajilla oli myös mahdollisuus matkustaa lähes yhtä paljon.¹²⁷

Koposen mielestä resurssien ohella 1970-luvun alkupuoliskolla kehitysmaajournalismissa ratkaisevaa oli aktiivisuus. Aktiivisuus näkyi hänen mielestään yksittäisten toimittajien asenteessa, mutta myös tiedotusvälineiden linjassa laajemminkin: toisilla medioilla oli enemmän kiinnostusta kattaa aiempaa isompi osa maailman asioita ja rikkoa kerronnan perinteistä kaavaa.¹²⁸

Pitkällä urallaan ulkomaantoimittajana muun muassa Uudessa Suomessa vuosina 1972–1974 työskennellyt Rauli Virtanen on Koposen kanssa samaa mieltä siitä, että

---

¹²⁵ Juhani Koposen haastattelu 16.5.2017.

¹²⁶ Sama.

¹²⁷ Timo Vuorelan haastattelu 24.3.2017.

¹²⁸ Juhani Koposen haastattelu 21.11.2016.

esimerkiksi ulkomaantoimitusten päälliköiden näkemyksillä ja arvovalinnoilla oli suuri merkitys lehden linjaan. Uuden Suomen ulkomaanosastossa hän arvosti sitä, että se nosti esille Sahelin aavikoitumisen kaltaisia ympäristöongelmia esiin jo 1970-luvun alkupuoliskolla.

Tutkimusta varten tekemässäni haastattelussa Virtanen sanoo, että pääsääntöisesti kaukaisista kehitysmaista sai Uudessa Suomessa kirjoittaa melko vapaasti:

”Jos joku aiheutti sensitiivisyyttä tai keskustelua niin se [suhde Neuvostoliittoon], mutta ei se, mikä tapahtui jossain Angolassa tai Etelä-Amerikassa tai muuten. Kukaan ei koskaan puuttunut, että meidän linjan pitäisi olla erilainen kuin Hesarin.”¹²⁹

Virtanen oli paikan päällä raportoimassa Uudelle Suomelle Chilen 9/11-tapahtumista eli 11. syyskuuta 1973 käynnistyneestä Augusto Pinochetin johtamasta sotilasvallankaappaukseen, joka johti vasemmistolaisen presidentin Salvador Allenden kuolemaan. Haastattelussa Virtanen toteaa – hieman ristiriitaisesti aiemman kommenttinsa kanssa –, että US:ssa oltiin kiinnostuneita ennen kaikkea vallankumoukseen liittyvistä Suomi-kytköksistä, kuten Suomen suurlähetystön ja edustajiston väen turvallisuudesta vallankaappauksen tiimellyksessä.¹³⁰

Myöhemmin keväällä 2017 kirjottamassaan blogitekstissä *Perhaps it was better before* Virtanen sanoittaa selkeämmin Uuden Suomen linjaa esimerkiksi juuri Chileä koskevan kirjoittelun suhteen. Hän toteaa, että muutaman jutun jälkeen US:n uutishuoneelta tuli ohjeistus haastatella nimenomaan Pinochetin kannattajia. Lehti myös jätti julkaisematta Virtasen seuraavana vuonna tekemän artikkelin Pinochetin ensimmäisestä vuodesta liian radikaalina ja vasemmistolaisena.¹³¹

HS:ssa Allendea ja sosialismia sai hehkuttaa. Esimerkiksi Juhani Koponen kirjoitti vallankumousta seuraavana päivänä Helsingissä taustajutun¹³² vallankumouksesta otsikolla *Erään marssin loppu*. Koponen kirjoittaa, että Allenden rauhanomaisen

---

¹²⁹ Rauli Virtasen haastattelu 15.3.2017.

¹³⁰ Rauli Virtasen haastattelu 15.3.2017.

¹³¹ Press Freedom Blog 25.4.2017.

¹³² Paikan päällä Santiago de Chilestä raportoimassa oli HS:lta Sakari Määttänen.

marssin kohti sosialismia epäonnistuttua olisi Chilen, Latinalaisen Amerikan ja koko läntisen maailman vallankumouksellisten syytä miettiä vakavasti tulevaisuutta:

”Engelsin sijasta Allenden olisi ehkä tullut lainata Leniniä joka kirjoitti lokakuun vallankumouksen aattona että ’saavuttaakseen vapautensa täytyy proletariaatin kukistaa porvaristo, vallata poliittinen valta ja pystyttää vallankumouksellinen diktatuurinsa.’”¹³³

---

¹³³ HS 12.9.1973, 20.

4. Aamupalaksi annos Vietnamia – HS:n kehitysmaauutisoinnin vertailua vuosina 1965, 1968, 1971 ja 1974

Tässä kappaleessa tarkastelen sitä, miten kehitysmaat nousivat esille Helsingin Sanomien sivuilla ja miten toimittajat aiheita käsittelivät. Vietnamin sodan uutisointi kuvastaa monin tavoin kehitysmaauutisoinnin yleisiä linjoja, mutta uutisoinnin valtaisan määrän takia käsittelen sitä aluksi omana kokonaisuutena. Esimerkiksi vuonna 1966 Vietnam-uutisointi lähenteli kahta prosenttia suomalaisten tiedotusvälineiden koko uutismassasta.¹³⁴

Vietnam-uutisoinnin jälkeen siirryn käsittelemään kultakin tarkasteluvuodelta – 1965, 1968, 1971 ja 1974 – muuta kehitysmaauutisointia. Olen valinnut jokaiselta vuodelta runsaasti uutisoidun aihepiirin tai aihepiirejä, jota analysoin tarkemmin.

4.1. Kestoaiheena Vietnamin sota

Vuonna 1965 huhti- ja lokakuussa HS:ssa ilmestyy yhteensä 166 Vietnamia käsittelevää uutista tai artikkelia, ja näistä 125 yksin huhtikuussa. Huhtikuun lehdistä vain yhdessä (10.4.) ei ole yhtään Vietnam-uutista. Huhtikuun uutisten määrää selittää se, että Yhdysvallat on vuoden alussa liittynyt täysipainoisesti mukaan sotaan, ja yhdysvaltalaiset tietotoimistot seuraavat aihetta tarkasti – ja omasta näkökulmastaan.¹³⁵

Valtaosa 166 jutusta on lyhyitä, välillä vain muutamien rivien pituisia sähkeuutisia, ja uutisten lähteenä ovat kansainväliset uutistoimistot. Myös kotimaisen STT:n kautta tulleet uutiset on merkitty aina myös jonkin kansainvälisen uutistoimiston nimiin. Eniten uutisia, 64 kappaletta, on yhdysvaltalaiselta UPI-uutistoimistolta. Se on myös mukana joissain STT:n ja muiden toimistojen sähkeissä. Muita lähteinä käytettyjä uutistoimistoja ovat brittiläinen Reuter¹³⁶ ja ranskalainen AFP ja lehtiä yhdysvaltalaiset The New York Times (selkeästi eniten) ja The Washington Post sekä brittiläinen The Times.

---

¹³⁴ Kantokari 1991, 64.

¹³⁵ Ks. esimerkki huhtikuun 1965 Vietnam-uutisoinnista, LIITE 2.

¹³⁶ HS:ssa käytetään tutkimuksen tarkastelujakson aikana uutistoimisto Reutersista muotoa Reuter, jota myös käytän kyseisiin sähkeisiin viitatessani.

Helsingin Sanomien ulkomaantoimituksen toimittajien nimiin kirjattuja uutisia ei aiheesta ole yhtään, sen sijaan kirjeenvaihtajilta Lontoosta, Pariisista ja Bonnista on yhteensä 12. Näistä suurin osa, 10 kappaletta, tulee Lontoon kirjeenvaihtajilta, joita vuoden 1965 ylimenovaiheessa on kaksi: Olavi Aarrejärvi¹³⁷ ja vasta aloittanut Olli Kivinen. Kivinen on myös kirjoittanut yhden pääkirjoitussivulle sijoitetun yliökolumnin, jossa hän pohtii Britannian pääministerin Harold Wilsonin Vietnaminpolitiikkaa. Huomattavasti enemmän kuin Vietnamia, artikkelissa käsitellään Britannian suhteita Yhdysvaltoihin ja Kiinaan.¹³⁸

Muita pidempiä sotaa käsitteleviä artikkeleja ja kolumneja löytyy vuoden 1965 aineistosta yhdeksän kappaletta. Ne ovat käännöksiä kansainvälisten tähtitoimittajien, kuten yhdysvaltalaisen Walter Lippmanin, kirjoituksista.¹³⁹

Vuonna 1968 Vietnam-uutisia on huhti- ja lokakuun lehdissä yhteensä 89 kappaletta. Lyhyimpien sähkeiden määrä on vähentynyt ja eri toimistojen sähkeitä on yhdistetty isompien otsikoiden alle. UPI:n sähkeiden määrä on vähentynyt selkeästi, ja uutisia on eniten Reuterilta (20) ja yhdysvaltalaiselta AP:ltä. Muita käytettyjä lähteitä ovat uutistoimistoista UPI, AFP ja kotimainen STT sekä lehdistä yhdysvaltalaiset The New York Times, The Washington Post, The Los Angeles Times ja Newsweek.

Helsingissä työskentelevien ulkomaantoimittajien nimiin ei ole kirjattu yhtään uutista, mutta ulkomaankirjeenvaihtajilta Pariisista, Tukholmasta, Lontoosta ja New Yorkista on yhteensä 11 juttua. Tällä kertaa eniten ääneen on päässyt Lauri Karén¹⁴⁰ (viisi uutista), joka seuraa rauhanneuvottelujen etenemistä, tai pikemmin jumiutumista, Pariisissa. Pidempiä artikkeleita on yhteensä seitsemän, ja ne kaikki ovat käännöksiä kansainvälisistä jutuista. Mukana on muun muassa uutta yhdysvaltalaisista journalismin genreä, tutkivaa journalismia, edustava reportaasi, jossa käsitellään salaista ranskalaista yksityisapua rauhanneuvottelujen pohjustamiseksi. Tekijöinä ovat The Los Angeles Times -lehden toimittajat Stuart H. Loory ja David Kraslow.¹⁴¹

---

¹³⁷ Vuonna 1926 syntynyt Olavi Aarrejärvi oli HS:n Lontoon-kirjeenvaihtajana vuosina 1962–1966, jonka jälkeen hän aloitti Ilta-Sanomien päätoimittajana.

¹³⁸ HS 28.4.1965, 10.

¹³⁹ Esim. HS 18.4.1965, 12; HS 5.10.1965, 6.

¹⁴⁰ Vuonna 1927 syntynyt Lauri Karén toimi lähes koko uransa eri lehtien ulkomaankirjeenvaihtajana, vuodesta 1965 HS:ssa.

¹⁴¹ HS 14.4.1968, 27.

Vuonna 1971 Vietnam-utisia on huhti- ja lokakuun lehdissä yhteensä 53 kappaletta. Lyhyitä sähkeitä on enää vähän ja jutuissa esitetään voimakkaita Yhdysvaltain vastaisia näkemyksiä. Esimerkkejä otsikoista ovat *USA:n sodanvastainen liike on nyt suurimmillaan, puoli miljoonaa marssi Washingtonissa*¹⁴² ja *Vietnam-veteraanit kertovat, FNL:n kenttäsairaala tuhottiin harkitusti*¹⁴³.

Uutisista 11 tulee UPI:lta ja yhdeksän Reuterilta. Muita käytettyjä toimistoja ovat yhdysvaltalainen AP ja ranskalainen AFP. Lehtilähteitä ovat Newsweek, The Washington Post, The Los Angeles Times ja The New York Times. Lokakuussa merkittävää Vietnam-materiaalia on HS:n Suomessa yksinoikeudella julkaisema presidentti Lyndon B. Johnsonin moniosainen elämäkerta.¹⁴⁴

Huhtikuulta 1971 löytyy myös aineistoni ensimmäinen HS:n ulkomaantoimituksen toimittajan nimiin kirjattu juttu Vietnamista. Etelä-Vietnamin, Laosin ja ja Kambodshan pakolaisleireistä kirjoittava Esko Pirinen oli aloittanut toimituksessa vakituisesti vuonna 1970 vietettyään vuoden opiskelemissa yliopistossa Bangkokissa Unesco-apurahan turvin. Ensimmäisen Vietnam-juttunsa Pirinen kirjoitti Helsingin Sanomiin syyskuussa 1969, otsikkona on *Tuleeko Thaimaasta uusi Vietnam?*.¹⁴⁵ Pirinen erikoistui seuramaan Kaakkois-Aasian ja Intian niemimaan kysymyksiä.

Pirisen artikkeli *Pakolaisleirit ja slummien kurjuus Indokiinan sodan kulisseina* vuodelta 1971 kertoo selkeästi ainakin kahdesta muutoksesta Vietnam-uutisoinnissa: ensinnä Vietnamin sota oli laajennut koko Indokiinan alueen sodaksi ja toiseksi näkökulmaa saatettiin nyt ulottaa Yhdysvalloista myös kehitysmaiden todellisuuteen, kuten vakavaan pakolaisongelmaan. Toki tässäkin tapauksessa Yhdysvaltain hallituksen toimia kritisoiva tieto saatiin Yhdysvalloista: pakolaiskysymystä oli tutkinut senaatin asettama valiokunta, jota johti senaattori Edward Kennedy.¹⁴⁶

---

¹⁴² HS 26.4.1971, 14.

¹⁴³ HS 28.4.1971, 25.

¹⁴⁴ HS 19.–26.10.1971.

¹⁴⁵ HS 7.9.1969, ks. LIITE 5.

¹⁴⁶ HS 9.4.1971, 15.

Pirinen seurasi Vietnamin ja lähimaiden tilannetta tiiviisti, ja pelkästään vuonna 1971 häneltä ilmestyy 14 artikkelia, joissa analysoidaan Indokiinan laajenevaa sotaa. Yhdysvaltain vastaisuus on selvää. Esimerkiksi helmikuuisessa artikkelissaan *Indokiinan hermosota* Pirinen kirjoittaa seuraavasti:

”Laosin tilannetta kokonaisuutena arvioitaessa on pahimpina haittoina tietojen epävarmuus ja ristiriitaisuus sekä Yhdysvaltain sodanjohdon antamat lausunnot, joista naurettavin lienee se, että ’hyökkäys Laosissa on pysäytetty tarkoituksellisesti vihollisen reaktioiden tutkimiseksi’.”¹⁴⁷

Ulkomaantoimituksen omasta aktiivisemmasta uutistuotannosta, analysoivammasta otteesta ja lisääntyneestä antiamerikkalaisuudesta vuonna 1971 kertoo myös Antti Vahteran iso artikkeli Etelä-Vietnamin presidentinvaaleista. Se on otsikoitu *Demokratian irvinäytelmä Etelä-Vietnamissa, Thieun ainoana vaihtoehtona Thieu*.¹⁴⁸

Vuonna 1974 sodan loppuvaiheessa Vietnamia käsitteleviä uutisia on huhti- ja lokakuussa yhteensä kahdeksan kappaletta. Ne ovat yhtä lukuun ottamatta kansainvälisiltä uutistoimistoilta ja lehdtä: Reuterilta, UPI:lta, AP:lta, AFP:ltä ja The Washington Postilta. Toimituksen tekemässä uutisessa käsitellään Time-lehden ja CBS-radio- ja tv-yhtiön tietoja Etelä-Vietnamin hallituksen kovista otteista toimittajia ja tiedotusvälineitä kohtaan.¹⁴⁹

Jussi Ollila on tarkastellut Helsingin Sanomien (ja viiden muun suomalaisen päivälehdien¹⁵⁰) pääkirjoitusten suhtautumista Vietnamin sotaan kolmen käännekohdan aikana vuosina 1965–1973. Näitä ovat alkuvuosi 1965, jolloin Yhdysvaltain rooli sodassa kasvaa, alkuvuosi 1968 kun Yhdysvaltain tappiot ja sodan vastustus lisääntyvät sekä vuodenvaihte 1972–1973, kun käydään viimeiset taistelut ja rauhanneuvottelut, jotka johtavat Yhdysvaltain vetäytymiseen ja sodan loppumiseen 1975.¹⁵¹

---

¹⁴⁷ HS 26.2.1971, 21.

¹⁴⁸ HS 2.10.1971, 14.

¹⁴⁹ HS 23.10.1974, 18.

¹⁵⁰ Tutkitut lehdet olivat Helsingin Sanomat, Uusi Suomi, Maakansa/Suomenmaa, Suomen Sosiaalidemokraatti, Kansan Uutiset ja Hufvudstadsbladet.

¹⁵¹ Ollila 1995.

Pääkirjoitusten perusteella Ollila nimeää HS:n linjan vuonna 1965 ”varovaiseksi”: esimerkiksi pohdintaa Yhdysvaltain ilmahyökkäysten oikeutuksesta tai tuomittavuudesta ei käydä. Vuonna 1968 linja on jalostunut ”tasapuoliseksi”: Yhdysvaltain intressien ohella tuodaan esille myös Hanoi neuvotteluhaluutta. Sodan loppuvaiheeseen mennessä HS on päätenyt avoimesti arvostelemaan Yhdysvaltain politiikkaa, eikä siltä löydy enää ymmärrystä esimerkiksi amerikkalaisten ilmahyökkäyksille. Suomalaislehtien linja oli Ollilan mukaan poliittisesta sitoutuneisuudesta tai sitoutumattomuudesta riippumatta melko yhtenäinen varsinkin sodan edetessä. Ainoastaan Uusi Suomi jatkoi sodan loppuun asti Yhdysvaltain politiikan tukemista.¹⁵²

Oman aineistoni perusteella HS:n uutisaiheiden painotuksissa on nähtävissä samankaltainen kehityskaari kuin pääkirjoituksissa. Vuonna 1965 Vietnam-uutisten pääpaino on Yhdysvaltain taistelutapahtumien kuvailussa, vuonna 1968 kuvaa täydentävät jutut sodanvastaisesta liikkeestä sekä Yhdysvalloissa että Suomessa ja vuonna 1971 uutisissa tuodaan yhä enemmän esille Yhdysvaltain sotarikoksia ja armeijan väärinkäytöksiä. Sodan loppuvaiheessa vuonna 1974 Vietnamia käsittelevät uutiset keskittyvät Yhdysvaltain sotakoneiston aiheuttamaan jälkipyykkiin ja Etelä-Vietnamin hallinnon epäkohtiin.

4.2. 1965: Rhodesia ja valkoisen vallan oikeutus

Vuonna 1965 HS:n sivut näyttävät 2000-luvun lukijan silmään sekavalta tilkkutäkiltä: selkeitä osastojakoja ei ole ja sähkeitä on ripoteltu sinne tänne – jopa samoja aiheita käsitteleviä uutisia löytyy eri puolilta lehteä. Tässä lienee vielä nähtävissä kaikuja Eljas Erkon valtakauden toimintatavoista, jolloin tarkan markan periaate saattoi ajaa journalististen arvojen edelle. Olli Kivinen kertoo 1960-luvun alkuvuosista:

”Silloin ministeri Erkon sihteeri tarkasti, että kaikki, jota sieltä [UPI:sta] lähetettiin, oli pantu lehteen, ettei mitään mennyt hukkaan. Hän luki kaleerikopioista sitten, ja välillä tuli kyselyjä, että miksi tätä ei ollut lehdessä.”¹⁵³

¹⁵² Ollila 1995, 26, 45–47, 69–70, 84.

¹⁵³ PA, Olli Kivisen haastattelu 13.11.2009.

Vuonna 1965 lehti näyttäneen melko samalta kuin vielä kymmenen vuotta aiemmin, sillä journalismin muutosta HS:ssa ja Aamulehdessä vuodesta 1955 vuoteen 2000 tutkinut Kirsti Pohjonen kuvailee vuoden 1955 Helsingin Sanomia näin: selkeää osastojakoa ei ollut, pääosa jutuista on yhden tai kahden palstan levyisiä, tärkeimmätkin saavat vain 34 palstaa, sivut on ahdettu täyteen pieniä tai pienehköjä juttuja.¹⁵⁴ Sanomalehtien ulkoasun muutosta tarkastelleen Pekka Mervolan mukaan Uusi Suomi aloitti Suomen lehdistä ensimmäisenä uudenlaisen, leveämpiin otsikoihin perustuvan taiton, ja vuonna 1960 keskisuuria otsikoita (3–5 palstaa) oli lehdessä jo 13 prosenttia otsikoista. HS pääsi samaan tasoon vasta juuri vuonna 1965, ja silloinkin suuri osa otsikoista oli edelleen yksipalstaisia.¹⁵⁵

Vietnamin ohella yksi vuoden 1965 seuratuimmista kehitysmaata käsittelevistä aiheista on Rhodesian (ennen itsenäistymistä Etelä-Rhodesian) itsenäisyystaistelu. Siitä on huhti- ja lokakuun lehdissä yhteensä 49 uutista. Kuten Vietnaminkin kohdalla, suurta huomiota selittänee se, että toisena osapuolena on runsaasti muutenkin seurattu länsimaa: Britannia, josta Rhodesia yrittää irtautua.

Tämä selittänee myös sen, miksi aihetta on käsitelty muihin ulkomaan uutisiin verrattuna selkeästi enemmän HS:n omin voimin: uutiset ovat pääosin lehden kahden Lontoon-kirjeenvaihtajan, Olli Kivisen ja Olavi Aarrejärven kädenjälkeä. Jutuista 35 on heidän kirjoittamiaan.

Huhtikuun jutut käsittelevät lähinnä Britannian ja Rhodesian pääministerien nokitteluja toisilleen, ja jutut Rhodesian kiista henkilöityy vahvasti nimenomaan pääministeri Ian Smithiin. Lokakuussa huomio on kuitenkin yhä enemmän Smithin ajaman valkoisen vallan ja rotuerottelun oikeutuksessa – tai pikemmin tuomittavuudessa.

Kivinen ja Aarrejärvi kirjoittavat molemmat yliökolumnin Rhodesian tilanteesta, ja Kiviseltä ilmestyy myös ulkomaanosastolla tuolloin harvinainen laajempi analyysi Rhodesiasta. Artikkelissa *Musta ja valkoinen vastakkainen Rhodesian itsenäisyyskiistassa* keskitytään poikkeuksellisesti Britannian kantojen tai politiikan esittelyn sijaan Rhodesian sisäiseen tilanteeseen. Kivinen analysoi jutussa Smithin

---

¹⁵⁴ Pohjonen 2003, 122.

¹⁵⁵ Mervola 1995, 273.

edustaman, maata hallitsevien ”valkoisten afrikkalaisten” ja ”neekeriväestön” epätasa-arvoisia valtasuhteita ja nostaa esiin rotuerotteluun liittyviä ongelmia. Hän kirjoittaa:

”Eri osapuolten välinen kireys on kuitenkin omiaan pahenemaan ajan kuluessa, joten jonkinlaiseen ratkaisuun pääseminen askarruttaa kaikkia, koska jatkuvasta epävarmuudesta kärsivät eniten juuri neekerit, joita maailma koettaa auttaa Rhodesian valkoista vähemmistöä vastustaessaan.”¹⁵⁶

4.3. 1968: Biafra tuo Afrikan Suomeen

Vuonna 1968 pienten sähköuutisten määrä ulkomaanuutissivuilla on selvästi vähentynyt. Osastojako on myös selkiytynyt, ja ulkomaanuutiset on kerätty tietyille sivuille. Mervolan mukaan eri osastojen erottaminen nimiöön taitetulla vinjetillä alkoi HS:ssa juuri vuonna 1968. Tässäkin ulkoasu-uudistuksessa Uusi Suomi oli ennättänyt edelle aloittamalla uuden tyylin jo vuonna 1965.¹⁵⁷ Vuonna 1968 uutta HS:ssa on myös uutisetusivu: lehden alkuun on nostettu makupaloja tärkeimmistä aiheista, joiden käsittely jatkuu sisäsivuilla.

Vuotta 1968 nimitetään usein ”hulluksi vuodeksi”, johon kulminoituu 1960-lukua leimannut liikehdintä ja nuorisoradikalismin henki. Ajatus näkyy otsikkoa myöten Yrjö Länsipuron tuoreeltaan vuonna 1969 toimittamassa *Hullu vuosi 1968* -teoksessa, jossa toimittajat puivat vuoden uutistapahtumia ja niiden merkitystä: Millaisia seurauksia olisi sillä, että Ranskan opiskelijaliike sai maan hallituksen luhistumisen partaalle, entä Prahan keväällä ja sitä seuranneella Neuvostoliiton miehityksellä? Ja oliko sodan suunta Vietnamin vihdoon muuttumassa? Länsipuro toteaa kirjan johdannossa:

”Uutisvirrassa oli vuonna 1968 harvoja suvantoja, sitä enemmän koskia ja hurjia pyörteitä. Entistä useammin kysyttiin, mihin reitti johtaa, entistä harvemmat osasivat vastata.”¹⁵⁸

Runsaasta uutistarjonnasta valitsin lähemmän tarkastelun kohteeksi Biafran kriisin, jonka keräsi laajaa huomiota länsimaissa ja sai ihmiset myös Suomessa reagoimaan aktiivisesti. Biafra-aktivismia Suomessa tutkinut Antti Lehtinen toteaa, että Biafran

---

¹⁵⁶ HS 17.10.1965, 19, ks. LIITE 3.

¹⁵⁷ Mervola 1995, 274.

¹⁵⁸ Länsipuro 1969, 7.

sotaa on pidetty konfliktina, joka synnytti nykyaikaisen humanitaarisen avun järjestelmän.¹⁵⁹

Kriisin taustalla oli Nigerian itäisen alueen eroaminen liittovaltiosta ja julistautuminen Biafran tasavallaksi kesäkuussa 1967. Sotatoimet alkoivat heinäkuussa ja sotaa kesti tammikuuhun 1970, Biafran antautumiseen. Sodan aikana Biafrassa puhkesi vaikea nälänhätä. Biafran johto päätti kesällä 1968 keskittää rajalliset kansalliset resurssit kansainvälisen huomion tavoitteluun sotilaalliseen läpimurtoon pyrkimisen sijaan. Tavoitteena oli paitsi humanitaarinen apu myös toive valtiollisesta tunnustamisesta. Tiedostustoimintaa länsimaissa hoitamaan palkattiin Genevessä toimiva PR-toimisto Markpress, joka toimitti länsimaille materiaalia nälänhädästä ja järjesti toimittajavierailuja Biafraan.¹⁶⁰

Tarkastelujaksollani huhti- ja lokakuussa HS:ssa on yhteensä 26 Biafraa käsittelevää uutista. Näistä valtaosa on tullut kansainvälisiltä uutistoimistoilta, eniten Reuterilta (10 kappaletta). Neljä uutista on kirjeenvaihtajilta Pariisista, Lontoosta ja Tukholmasta. Ulkomaantoimituksen omien toimittajien nimissä ei ole yhtään uutista.

Huhtikuussa 1968 The New York Timesin entinen Afrikan-kirjeenvaihtaja Lloyd Garrison esittelee HS:n yliökirjoituksessa Afrikan ”unohdettua sotaa”. Kirjoitus päättyy silkkään Biafra-hehkutukseen:

”Tällä hetkellä Lagos ei pysty sanomaan mitään sellaista – olivatpa sen vakuutukset kuinka vilpittömiä tahansa – joka voisi saada biafralaiset luopumaan siitä varmasta vakaumuksestaan, että tappio merkitsee heille sukupuuttoon hävittämistä. Sen takia jokainen Ojukwusta [Biafran johtaja] köyhimpään ja kurjimpaan turpeenpuskijaan on päättänyt jatkaa taistelua. ’Jos meidän on kerran kuoltava’, sanoi muuan biafralainen pikkuvirkamies, ’niin ainakin kuolemme taistellen’.”¹⁶¹

Markpressin tekemän PR-työn voimaa kuvaa se, että vielä keväällä ”unohdetuksi” mainittu Biafran kriisi kuumeni ja nousi kohinalla kansainväliseen mediaan kesällä

---

¹⁵⁹ Lehtinen 2013.

¹⁶⁰ Lehtinen 2013, 20–22.

¹⁶¹ HS 16.4.1968, 6.

1968. Ajankohta jää tarkastelukuukausieni ulkopuolella, joten olen käynyt läpi HS:n Biafra-utisointia myös kesän ajalta.

Heinäkuussa Biafra puhuttaa runsaasti, ja 9. heinäkuuta lehdessä on ulkomaantoimittaja Kerttu Konnun¹⁶² tekemä iso juttu Biafran tilanteesta ennen kaikkea suomalaisen avun näkökulmasta. Vaikka jutun sanoma on, että ”köyhä Suomi ei pysty suuriin lahjoituksiin”, alkaa lahjoituksia kertyä runsaasti. Summien ja avun perillemenon seuranta jatkuu lehdessä tiiviisti kesän ja alkusyksyn ajan. Auttamishalua vauhdittaa presidentti Urho Kekkosen vetoamus Biafra-avun puolesta, joka julkaistaan HS:ssa 2. elokuuta.

Heinäkuun kuluessa lehden palstoilla pyritään myös analysoimaan sodan syitä, mutta analyysia eivät tee ulkomaantoimittajat. Komentaja Kai Ruusuvuori pohtii 19. heinäkuuta yliökirjoituksessa aihetta otsikolla *Biafran murhenäytelmän synty ja syyt*¹⁶³, ja 27. heinäkuuta annetaan kahden Nigeriassa asuneen suomalaisen kertoa eroavat kantansa, toimittajan nimeä jutussa ei ole. Liittovaltion kantaa uutisessa edustaa Nigerian Bonnissa olevan sotilasasiamiehen puoliso Kaija Ikwue ja Biafraa puolustaa alueella asunut eläinlääkäri Eeva-Liisa Korpinen.¹⁶⁴ Korpinen tarkentaa vielä omia näkökantojaan mielipidekirjoituksessa 28. heinäkuuta.¹⁶⁵ Lokakuussa HS:n Biafra-utisten huomio on pääosin humanitaarisen avun tarpeessa sekä aputyöntekijöiden kohtelussa.

HS:n Biafra-utisoinnissa huomio kiinnittyy kahteen seikkaan. Ensinnä toimituksen itse tuottamien analysoivien ja kommentoivien juttujen vähäisyyteen, ja toisaalta siihen, että lehti ei lähettänyt paikalle omaa toimittajaa, vaikka Biafran nostattama huomio ja kiinnostus niin Suomessa kuin maailmalla oli suurta. Vuonna 1965 perustettu Yleisradion uutistoimitus sen sijaan lähetti kriisialueelle toimittajansa Pekka Peltolan kahteen otteeseen kesän ja alkusyksyn 1968 aikana. Peltola muistelee komennustaan:

”Ei paljon lähetetty [toimittajia ulkomaille juttukeikoille], kyllä se oli ihan uutta. Ja vielä niin hirveellä kiireellä. Friberg [Yleisradion uutispäällikkö Ralf Friberg] nautti

---

¹⁶² Vuonna 1918 syntynyt Kerttu Kontu aloitti HS:n ulkomaantoimituksessa vuonna 1944. Kielitaitoinen Kontu teki runsaasti käännöstöitä, muun muassa yliöartikkeleita.

¹⁶³ HS 19.7.1968.

¹⁶⁴ HS 25.7.1968.

¹⁶⁵ HS 28.7.1968.

*tällaisesta nopeasta hommasta. Taskuun lyötiin mulle tuhat dollaria ja kameramiehelle kaksi tuhatta, koska oli niin paljon ylipainoa. Lentoliput sai ostaa Lissaboniin, menolippu, eikä mitään muuta.”*¹⁶⁶

Peltolan mukaan Biafrassa ei ollut muita suomalaisten tiedotusvälineiden edustajia – paitsi jälkimmäiselle matkalle mukaan tullut puoliso Kati Peltola, joka teki matkalta juttuja Hymy-lehteen.

Ensimmäinen HS:n ulkomaantoimituksen oman toimittajan nimiin kirjattu, analyttisemmin Biafraa käsittelevä juttu (edellä mainittu Kerttu Konnun juttu keskittyi Suomen apuun) löytyy maaliskuulta 1969. Timo Vuorela pohtii artikkelissa *Biafra – maailman musta omatunto* kriisin syitä ja päätyy löytämään niitä konfliktin molemmista osapuolista, sekä liittovaltiosta ja Biafran takana olleen ibo-heimon eliitistä. Hän nostaa esille taustalla vaikuttavat riidat alueen öljyvaroista ja siihen liittyvät suurvaltakiistat.¹⁶⁷

Timo Vuorela itse muistelee¹⁶⁸ idean Biafra-analyysiin tulleen todennäköisesti Olli Kiviseltä, mutta maaliskuussa 1969 Kivinen oli vielä Lontoon kirjeenvaihtajana, ei ulkomaanosaston uutispäällikkönä. Vuorela toteaa tehneensä paljon uutisjuttuja Biafrasta, mutta näissä uutissähkeiden pohjalta tehdyissä jutuissa ei toimittajan nimiä näy.

Vuonna 1968 Afrikka tunkeutui suomalaisten tietoisuuteen Biafran ohella myös toisella tavalla. Jyväskylän kesä -kulttuurifestivaalin teemana oli kyseisenä vuonna kolmas maailma ja siitä esimerkkinä erityisesti Afrikka, johon keskityttiin viikon mittaisessa Afrikka-kongressissa.¹⁶⁹

Koska festivaalit järjestettiin 29.6.–15.7.1968, jää uutisointi ensisijaisten tarkastelukausien, huhti- ja lokakuun, ulkopuolelle. Aihetta ei myöskään käsitelty ulkomaansivuilla vaan kulttuurisivuilla, mutta päätin nostaa aiheen esiin, sillä esimerkiksi Juhani Koposen mielestä tapahtuma ja sen raportointi vaikuttivat paljon ”suureen kehitysmaaherätykseen”. Jyväskylän kesä tarjosi nuorille radikaalitoimittajille

---

¹⁶⁶ Pekka Peltolan haastattelu 23.3.2017.

¹⁶⁷ HS 23.3.1969, 24, ks. LIITE 4.

¹⁶⁸ Timo Vuorelan haastattelu 23.3.2017.

¹⁶⁹ HS 15.6.1968, 15.

aineksia nupullaan olevan kehitysmaajournalismin kehittämiseen tuomalla esiin kehitysmaihin liittyvää problematiikkaa. Koponen oli itse raportoimassa Jyväskylän keskusteluista Aamulehden toimittajana. Hän muistelee, että Tampereella tuolloin ilmestyneen Skdl:n äänenkannattajan¹⁷⁰ toimittaja Mauri Sirnö totesi kolumnissaan, että viikon ajan oikeistolainen Aamulehtikin julisti vallankumouksen sanaa.¹⁷¹

Viikon ohjelmatarjontaa katsomalla on helppo ymmärtää Sirnön heitto vallankumouksesta, sillä festivaalin keskustelujen näkökulma näyttää edustavan vahvasti ajan opiskelijaradikalismin henkeä antikolonialismia ja anti-imperialismia henkivine otsikoineen. Erityisesti lähestymistapa korostuu osiossa *Kristinuskon ja marxismin dialogi*, jonka alta löytyvät esimerkiksi keskustelut *Afriikka ideologioiden puristuksessa* ja *Köyhät ja rikkaat kristillisessä ja marxilaisessa ajattelussa*.

Myös Helsingin Sanomissa Jyväskylästä raportoidaan kesällä 1968 laajasti lähes festivaalin jokaisena päivänä, ja Afrikkaa ja kolmatta maailmaa käsitteleviä artikkeleita julkaistaan reilun kahden viikon aikana 16 kappaletta. Pienempiä mainintoja tapahtumasta on runsaasti sekä ennen festivaaleja että sen jälkeen.

HS:n jutut myötäilevät vahvasti Jyväskylän kesän järjestäjien tarjolle asettamia näkökulmia. Hyvän esimerkin antaa ennakkojuttu *Neokolonialismi, arkkitehtuuri ja lähetystyö Jyväskylän teeseinä* (kirjoittajaa ei mainita). Jutun kärjessä esitellään Erkki Tuomiojan ja Johan von Bonsdorffin laatimat neljä teesiä neokolonialismista, jotka kiteytyvät ajatuksissa, että kolonialismi ei lopu yhdessäkään afrikkalaisessa valtiossa ennen kuin koko maanosa on vapautettu ja että vaikka Afrikkaa on toisaalta autettava, ei apu voi olla kuin neokolonialismin ylläpitoa – todelliseen kehitysyhteistyöhön länsimaat eivät yhteiskuntarakenteensa takia kykene.¹⁷²

Aihetta on selvästi pidetty HS:ssa yleisesti kiinnostavana ja merkittävänä paitsi runsaan palstatilan perusteella myös siksi, että Jyväskylän kesä nostettiin festivaalin päätöspäivänä lehden pääkirjoitukseen otsikolla *Jyväskylän kulttuurileiri*. Kirjoituksessa todetaan, että aikakauden ”protestien myrsky” näkyi kulttuuripäivillä, mutta maailman

---

¹⁷⁰ Ilmeisesti kyseessä on Hämeen Yhteistyö -lehti.

¹⁷¹ Juhani Koposen haastattelu 21.11.2016.

¹⁷² HS 29.6.1968, 11.

melskeiden arvioidaan selvästi laantuneen matkalla Keski-Suomeen. Jyväskylän kesää kuvataan tapahtumana korostetun vakavaksi ja asialliseksi, ja HS suorastaan kannustaa räväkämpään menoon ja ”sirkushuveihin” entistä laajemman yleisön tavoittamiseksi:

”Radikaalien temmellyskentäksi joutumisen pelon ei liioin pidä sallia kasvattaa sitä juopaa nuorison ja kulttuuripäivien organisaation välille, josta tänä kesänä on nähty oireita.”¹⁷³

Jyväskylän kesän kaltaisen selkeästi vasemmistolaisen tapahtuman runsas uutisointi HS:ssa tukee Veikko Tarvainen *60-luvun kapina* -teoksessa esittämää arviota. Hänen mukaansa 1960-luvun opiskelijaradikalismi säilyi Suomessa vaikkapa Ranskaan, Saksaan ja Yhdysvaltoihin verrattuna väkivallattomana muun muassa sen takia, että porvarillisissakaan lehdissä ei hyökätty radikaaleja vastaan. Päinvastoin vasemmistolaiset saivat niissä ajatuksiaan läpi – pamfletteja julkaistiin jopa tukevasti oikealla pysyttelevässä Uudessa Suomessa.¹⁷⁴

4.4. 1971: Lähi-itä nousee parrasvaloihin

Vuonna 1971 osastot on jaettu HS:ssa entistä selkeämmin. Ulkomaansivuilla kuvia on enemmän kuin 1960-luvulla ja ne ovat isompia. Lyhyitä sähkeutisia on entistä vähemmän. Uudenlaista ulkoasua selittää niin sanottuun lohkotaittoon siirtyminen: HS:ssa sitä alettiin käyttää pääosin vuoden 1970 aikana, tosin Mervolan mukaan jo vuodesta 1968 uusi tyyli esiintyi ajoittain. Käytännössä lohkotaitossa tekstit ja kuvat sijoitetaan lehden sivulle suorakaiteen muotoisiksi moduleiksi. Asettelu oli vastaisku 1960-luvulla vallinneelle niin sanotulle sirkustaitolle, jossa otsikot pyrittiin sijoittamaan hyvin hajanaisesti eri puolille sivua vauhdikkaan vaikutelman luomiseksi.¹⁷⁵

Mielenkiintoista on se, että kansainvälisiltä tietotoimistoilta tulleet sähkeet on vuoden 1971 lehdissä usein muokattu yhdeksi isommaksi uutiseksi, mutta silti väliotsikoiden alle on jätetty tiedot eri toimistoista. Juhani Kuposen mukaan syynä oli johdon ajoittainen epäluottamus radikaalitoimittajiaan kohtaan. Eri toimistojen sähkeitä ei saanut yhdistellä, jotta voitiin kontrolloida, mistä lähteistä uutiset oli saatu:

---

¹⁷³ HS, 15.6.1968, 4.

¹⁷⁴ Tarvainen 1993, 164.

¹⁷⁵ Mervola 1995, 274–281.

*”Ei me kyllä koskaan mitään toimistojen juttuja vääristelty. Tai no, ei me koskaan puhuttu Vietkongista vaan kyllä se muulla tavalla sanottiin.”*¹⁷⁶

Koposen viittaus Vietkong-ilmaukseen näyttää pitävän paikkansa: Etelä-Vietnamin hallitusta vastustaneesta liikkeestä käytettiin HS:n sivuilla varsinkin 1970-luvulla lähinnä FNL-nimeä.

Koposen mukaan hänen aloittaessaan vuoden 1971 alussa oli ulkomaanosastolla oli jo päästy eroon 1960-luvulla vallinneesta tavasta eli siitä, että tietotoimisto UPI:n toimistosta vastapäätä HS:ia kiikutettiin valmiiksi käännetty sähkeet toimitukseen ja ilman sen suurempaa karsintaa valtaosa päätyi lehteen. Perusuutisiin käytettiin Koposen aloittaessa UPI:n sähkeiden ohella paljon esimerkiksi AP:n ja Reutersin materiaalia, ja kaikki oli englanniksi. Näihin perusuutisiin toimittajat eivät Koposen mukaan juuri lisänneet omia näkemyksiään.¹⁷⁷

Toisaalta vuoden 1971 lehdissä yhä useampi teksti on kirjattu ulkomaanosaston omien toimittajien nimiin. Salmisen mukaan nimien lisääminen uutisteksteihin heijasteli omalla tavallaan 1960-luvun radikalismia: jokaisen toimittajan katsottiin olevan sidoksissa omaan viitekehukseensä ja taustaryhmäänsä, joiden perusteella hän teki uutisensa ja painotti esille nostamiaan näkökulmia. 1960-luvu aikana nimellä kirjoittamista ei kuitenkaan vielä laajasti hyväksytty uutisjournalismiin, vaan se yleistyi vasta 1970-luvulla.¹⁷⁸

Koposen mielestä suuri muutos 1970-luvulle tultaessa oli juuri se, että toimittajat alkoivat tuottaa uutistoimistojen kehitysmaita käsittelevän materiaalin rinnalle enemmän omia näkemyksiään sisältäviä juttuja. Näissä syvällisemmissä jutuissa olennaista oli hänen mukaansa ”radikaali ulottuvuus ja kantaaottavuus”.¹⁷⁹

Vuonna 1971 ulkomaantoimituksen omien toimittajien laajoja, analysoivia artikkeleita julkaistaan erityisesti lauantaisin.¹⁸⁰ Tästä koosteesta muodostuu pian niin sanottu

---

¹⁷⁶ Juhani Koposen haastattelu 21.11.2016.

¹⁷⁷ Sama.

¹⁷⁸ Salminen 1988, 272.

¹⁷⁹ Juhani Koposen haastattelu 21.11.2016.

¹⁸⁰ Esim. HS 3.4.1971, 17.

Maailman sivu -osio. Usein artikkelit käsittelevät myös kehitysmaita.¹⁸¹ Timo Vuorela muistelee ajatuksen nousseen uutishuoneesta, ei niinkään esimerkiksi Olli Kivisen ideana. Lehden johdossa uutta konseptia ei otettu vastaan kovin suopeasti:

”Päätoimittajissa oli sellaista henkeä, en tiedä kuka, että eivät pitäneet siitä Maailman sivusta, ja se sitten pikkuhiljaa lakkautettiin. Minä en koskaan kuullut, että mikä siinä sitten oli [...] Minun mielestäni aihekirjo oli niin laaja, että ainakaan mitään tendenssiä en siinä muista.”¹⁸²

Myös Juhani Koponen muistelee ainakin Maailman sivu -nimen tulleen toimittajien joukosta, mutta toisaalta hän epäilee, olisiko nuorilla rivitoimittajilla ollut niin paljon strategista ajattelua lehdeistä, että koko ajatus uudeltaisesta palstasta olisi syntynyt heidän aloitteestaan.¹⁸³

Vuonna 1971 ulkomaanosaston sivut alkavat täyttyä Lähi-idästä kertovista uutisista. Huhti- ja lokakuussa uutisia on yhteensä 89. Pääosin uutisissa käsitellään Egyptiä, Jordaniaa, Syyriaa, Israelia ja palestiinalaisia sekä lokakuussa myös Irania. Kansainvälisten uutistoimistojen jutut ovat melko tasaisesti jakautuneet Reuterin, AP:n ja UPI:n välille ja myös AFP:ltä on uutisia. Erilaista aiempaan aineistoon verrattuna on se, että mukana on runsaasti HS:n oman toimittajan, Timo Vuorelan laajoja artikkeleita muun muassa Lähi-idän alueen pakolaiskysymyksestä.¹⁸⁴

Vuorelan mukaan Lähi-itä ”alkoi olla sillä lailla kiitollinen aihe”, että jonkun toimittajista täytyi ottaa sen seuranta vastuulle. Hän sanoo käyneensä vuodesta 1970 lähtien Lähi-idässä juttumatkoilla vähintään kerran vuodessa, välillä useamminkin. Ensimmäiselle HS:n komennukselle hän lähti vuonna 1970 ”Mustan syyskuun” aikaan, kun tapahtumat käynnistyivät Jordaniassa kuningas Husseinin yrittäessä estää vallankaappausyritykset.

Vuorelan mukaan hänelle siunaantui paljon juttumatkoja aikakauden suomalaisen median mittapuulla. Kilpailuasetelmaa toimituksen sisällä hän ei nähnyt, eikä kuullut

---

¹⁸¹ Esimerkki Maailman sivusta 28.8.1973, ks. LIITE 7.

¹⁸² Timo Vuorelan haastattelu 24.3.2017.

¹⁸³ Juhani Koposen haastattelu 16.5.2017.

¹⁸⁴ Ks. Timo Vuorelan artikkeli *Kaupungit odottavat turhaan asukkaitaan* palestiinalaisten tilanteesta huhtikuulta 1971, ks. LIITE 6.

kollegoiltaan kritiikkiä siitä, että esimerkiksi juuri Lähi-itään suuntautuisi liikaa matkoja.¹⁸⁵

Juhani Kuposen mukaan matkoja alkoi tulla, kun ura vakiintui, mutta se vaati omaa aktiivisuutta:

”Ensimmäisen Afrikan-matkan tein ihan omalla kustannuksella, kirjoitin sieltä pari juttua, se oli Tansaniaan -71. Seuraava taisi olla Saheliin -73, sinne mut jo maksettiin, ja Etiopiaan -74. [...] Mutta siis aika satunnaisesti ja vähän, niitä sai aina pitkään ruinata, harvoin sieltä toimitusjohto päätti, että mennään tuonne, vaan täytyi mennä itse ehdottamaan, kertoa miksi tämä olisi tärkeä.”¹⁸⁶

Kehitysmaita seuraavista toimittajista vähiten matkoja teki 1970-luvulla ilmeisesti Jukka Rislakki. Hänen mukaansa HS:n matkoja ”ei tippunut, kun en mä aktiivisesti havitellutkaan”, ja toteaa olleensa enemmän ”lukija ja nojatuolikirjoittaja”. Kyllä mies silti maailmaa kiersi, mutta omilla rahoillaan ja apurahoilla, ja kirjoitteli näiltä reissuilta aina juttuja myös työnantajalleen. Ensimmäisen HS:n maksaman kunnon juttumatkan seuraamaansa Latinalaiseen Amerikkaan Rislakki teki vasta Falklandin sodan aikana eli vuonna 1982.

Vaikka työmatkoja ei juuri tehty, sanoo Rislakki seurannan olleen johdonmukaista. Hänen oma arvionsa on, että HS raportoi Suomessa laajimmin Latinalaisesta Amerikasta 1970-luvun alkupuoliskolla:

”On vaikea uskoa, että mä olen 60-luvun lopussa tai 70-luvun alussa tehnyt sellaisia juttuja Uruguaysta, joissa on henkilöiden nimien tarkkuudella mainittu, keitä siellä on vangittu ja kidutettu.”¹⁸⁷

Yksi esimerkki Rislakin Uruguayta käsittelevistä jutuista löytyy helmikuulta 1973. *Sissijahdista politiikkaan* -kommenttijuttu syventää AP:n ja UPI:n uutissähkeitä kapinallisten kenraalien ja presidentti Juan Bordaberryn taistelusta. Uutistoimistojen sähköissä kenraaleja nimitetään kapinallisiksi ja todetaan, että ”kansa kannattaa Bordaberrya”. Rislakki selvittää omassa jutussaan, että sotilasvallankaappauksen

---

¹⁸⁵ Timo Vuorelan haastattelu 24.3.2017.

¹⁸⁶ Juhani Kuposen haastattelu 21.11.2016.

¹⁸⁷ Jukka Rislakin haastattelu 18.4.2017.

taustalla on hallituksen suhtautuminen tupamaro-sisseihin. Sissit pelästyttivät hallituksen, joka lisäsi armeijan valtuuksia. Armeija kuitenkin kyllästyi sissijahtiin. Rislakki kirjoittaa:

”Sotilaat väsyivät sissitaisteluihin, kauhistuivat kidutuksia ja alkoivat kuunnella tupamarojen paljastuksia yhteiskunnallisista väärinkäytöksistä.”¹⁸⁸

Esko Pirisen ensimmäiset jutut suoraan kentältä ovat maaliskuulta 1972, kun hän raportoi tuoreesta Bangladeshin valtiosta. Tässä 7-osaisessa *HS Daccassa* -juttusarjassa Pirinen tuo esiin maan humanitaarista kriisiä ja tavallisten ihmisten tilannetta poliittisen konfliktin takana. Juttusarja alkaa koko sivun artikkelilla, jossa seurataan kahden suomalaisryhmän työtä haavoittuneiden hyväksi Punaisen ristin kenttäsairaalaissa.¹⁸⁹ Seuraavissa osissa Pirinen käsittelee esimerkiksi maan ruoka- ja asuntopulaa¹⁹⁰ ja kertoo puuseppä Surjmahan Mandalin tarinan pakolaisleirille Intiaan ja takaisin tuhottuun kotiin, esimerkkinä miljoonien ihmisten kurjasta kohtalosta¹⁹¹.

Olli Kivisen muistiosta vuodelta 1974 käy ilmi, että seuraavalle vuodelle toivotaan suurempaa matkustusbudjettia. Perusteluina ovat ”kirjeenvaihtajien muuttuminen paikallaan jököttävistä entistä enemmän matkustaviksi + kotitoimituksen matkustustarve”. Tosin samaisen muistion alussa todetaan, että vuodelta 1974 jää ilmeisesti käyttämättä Latinalaisen Amerikan reportterimatka.¹⁹²

Yhtä kaikki, oman toimittajan lähettäminen paikan päälle jutuntekoon oli uutta ja harvinaista HS:ssa 1970-luvun alkuvuosina, ja se huomioitiin lehdessä näkyvästi. Esimerkiksi vuonna 1970 Vuorelan seikkaillessa Jordaniassa otsikoitiin koko sivun juttu: *Taksilla taistelualueelle, Helsingin Sanomain toimittaja lähi-idässä.*¹⁹³

---

¹⁸⁸ HS 13.2.1973, 15.

¹⁸⁹ HS 5.3.1972, 15.

¹⁹⁰ HS, 12.3.1972, 15.

¹⁹¹ HS, 17.3.1972, 26.

¹⁹² PA, Henkilökohtaiset arkistot, Olli Kivinen, Fa1 PLA-N-543. Muistio: ulkomaanosaston näkymät vuodelle 1975.

¹⁹³ HS 27.9.1971, 16.

Vuorela käsitteli Lähi-idän uutisoinnin yhteydessä rajusti mielipiteitä jakavia aiheita, kuten Israelin ja Palestiinan kysymystä. Hänen mukaansa juttujen sisältöihin tai näkökulmiin ei lehden johdon taholta annettu ohjeistuksia:

”Ei edes Aatos Erkko, juutalaisesta äidistä¹⁹⁴ syntynyt kustantaja, koskaan huomauttanut. [...] Tosin joskus hän nimitteli Israelinsyöjäksi.”¹⁹⁵

Mahdollisia yhteentörmäyksiä lienee torjunut se seikka, että Vuorelan näkemykset tuntuvat olleen linjassa uutispäällikkö Kivisen ajatusten kanssa. Vuorela kertoo esimerkiksi Ilta-Sanomien haastattelusta, jossa kenraali Ensio Siilasvuo totesi Suomessa olevan vain kaksi Lähi-itää ymmärtävää journalistia: Vuorela ja Kivinen. Vuorelan mukaan miesten välillä ei koskaan ollut riitaa Lähi-itään liittyen – tai muutenkaan. Hän muistelee Kivisen joskus todenneen julkisestikin: ”Minä olen porvari, Timppa on sosialisti – kyllä me on aika hyvin toimeen tultu.”¹⁹⁶

Vuorela kirjoitti myös paljon shaahista ja Iranista. Hän oli muun muassa mukana Persian valtavissa 2500-vuotisjuhlissa lokakuussa 1971, johon osallistui suuri joukko maailman johtajia, myös presidentti Urho Kekkonen. Vuorela kirjoitti tältä matkalta moniosaisen juttusarjan, jossa Irania tarkasteltiin kriittisesti. Juttusarjan viimeisessä artikkelissa todetaan:

”Näytelmä oli ohi, parrasvalot sammuiivat ja maailman mahtavimmat lavasteet kannettiin sivuun. [...] Teheranin keskustassa raajarikkoiset kerjäläiset palasivat katukäytävälle.”¹⁹⁷

Vuorela oli myös kirjoittanut shaahista ennakkojutun¹⁹⁸ tämän vieraillessa Suomessa kesäkuussa 1970. Päätoimittaja Heikki Tikkanen halusi poikkeuksellisesti jutun nähtäväkseen ennen painoon menoa ja pyysi lyhentämään:

”Keskeltä tekstiä vedin henkselit, pari pitkäköö kappaletta. Ja Arto Häilä [toimitussihteeri] soitti minulle ylös ja kysyi, minkä takia nämä kappaleet on otettu pois. No, kun Tikkanen pyysi lyhentämään. Häilä kirosi puhelimeen ja löi luurin kiinni. Näin

---

¹⁹⁴ Aatos Erkon brittiläiseen äitiin Vivian Erkoon (os. Sutcliffe) on liitetty huhuja juutalaisista sukujuurista. Luotettavista lähteistä tähän ei löydy vahvistusta.

¹⁹⁵ Timo Vuorelan haastattelu 24.3.2017.

¹⁹⁶ Sama.

¹⁹⁷ HS 9.10.–23.10.1971.

¹⁹⁸ HS 22.6.1970, 10.

latomossa sen juttuni, niin Häilä oli niiden kahden kappaleen viereen marginaaliin kirjoittanut: Ladotaan! [...] Jälkikäteen ei tullut mitään kommenttia, en tiedä muistiko Tikkanen, oliko sitä yhtään lyhennetty.”¹⁹⁹

Vuorelan mielestä shaahin Iranin tilanne oli niin synkkä, että hän keräsi ennakojuttua varten mahdollisimman paljon tietoa YK:n julkaisuista, jotta tieto tulisi luotettavasta ja neutraalista lähteestä, eikä ”siihen ollut kellään mitään sanomista”.

Johdon suunnalta tullut palaute, ainakin toimittajien korviin asti kantautunut, oli Vuorelan mukaan harvinaista, mutta hän toteaa Israelin politiikkaa kannattaneilta ”siionisteilta”, saapuneen lehteen runsaasti vastineita, jotka kuitenkin pääosin jäivät julkaisematta. Joskus yhteydenottoja tuli puhelimitse ja kotiinkin asti, jos HS:n tietoliikenne erehtyi antamaan Vuorelan kotinumeron suivaantuneille lukijoille.²⁰⁰ Myös Jukka Rislakilla oli ”melkein vakiosoittajia”, jotka kerta toisensa jälkeen ihmettelivät, kuinka niin vasemmistolainen toimittaja voi olla töissä Erkon lehdessä.²⁰¹ Sen sijaan Afrikasta paljon kirjoittanut Juhani Koponen sanoo vihapuheen ja -postin olleen itselleen tuntematonta:

”Siis ainahan joku originelli saattoi lähestyä ja sitä palautetta sai, kun ihmisiä tapasi ja ne kommentoi. [...] Jäin miettimään, että oliko se niin, että se vaan näytti että ne oli isoja juttuja ja näkyviä, mutta oliko ne tosiaan niin tylsiä, että kukaan ei jaksanut lukea, kukaan ei välittänyt.”²⁰²

4.5. 1974: Jäähyväiset viimeiselle siirtomaavallalle ja huomio rakenteisiin

Vuonna 1974 HS:n ulkoasu ja osastojako ovat samankaltaisia kuin vuonna 1971. Kuvien käyttö ja taiton ilmavuus ovat lisääntyneet. Mervolan mukaan lehti panosti 1970-luvun alussa lehden ulkoasuun, sillä lukijoiden toiveissa selkeys oli lehden tärkein ominaisuus. Tosin ensimmäinen varta vasten ulkoasusuunnitteluun keskittyneen toimittajan postin HS perusti vasta tarkastelujaksoni jälkeen vuonna 1976.²⁰³

---

¹⁹⁹ Timo Vuorelan haastattelu 23.3.2017.

²⁰⁰ Sama.

²⁰¹ Jukka Rislakin haastattelu 18.4.2017.

²⁰² Juhani Koposen haastattelu 16.5.2017.

²⁰³ Mervola 1995, 288, 295.

Ulkomaansivuja on vuonna 1974 vähemmän kuin aiemmin, ja niillä olevat jutut ovat laajempia kuin ennen. Tämä kertonee entistä professionaalimmasta otteesta: jutut valitaan ja koostetaan tietyillä journalistisilla kriteereillä, ei vain sen perusteella, mitä kaukokirjoitin sylkee maailmalta.

Vuoteen 1974 mennessä pienten sähkeutisten määrä on myös selkeästi vähentynyt 1960-lukuun verrattuna. Tämä tukee Kivikurun huomiota siitä, että ulkomaanaineiston kokonaismäärä tiedotusvälineissä määrä laski hieman vuosina 1961–1980. Vuonna 1961 HS:ssa oli ulkomaanaineistoa 28,6 prosenttia sisällöstä, vuonna 1971 27,6 prosenttia ja vuonna 1980 24,2 prosenttia.²⁰⁴

Myös Kantokarin huomio siitä, että HS:ssa tapahtui ulkomaanaiheiden kohdemaiden suhteen keskittymistä vuodesta 1966 vuoteen 1976 näyttää tarkasteluaineiston perusteella pitävän paikkansa: vuoden 1965 sähkeutisissa on määrällisesti mainittu enemmän maita kuin vuoden 1974 harvempiin ja isompiin uutisiin rakentuvassa ulkomaanosastossa. Kantokarin mukaan HS oli harvoja lehtiä, jossa keskittyminen lisääntyi vuodesta 1966 vuoteen 1976, mutta silti sen tarjoama maailmankuva oli maantieteellisen jakauman perusteella edelleen vuonna 1976 selvästi lehdistön keskiarvoa monipuolisempi.²⁰⁵

Lähi-idän uutiset ovat edelleen vuonna 1974 vahvasti edustettuina, mutta keskityn tarkastelussa Portugalin neilikkavallankumoukseen ja siihen tiiviisti liittyvään keskusteluun maan siirtomaiden kohtalosta. Vuonna 1974 Portugali on Euroopan viimeinen perinteinen siirtomaavalta, ja siirtomaasota Angolassa ja Mosambikissa on kestänyt vallankumouksen aikaan jo 13 vuotta.

Aiheesta on huhtikuussa kahdeksan uutista, kaksi jo ennen varsinaista nuorten vasemmistoradikaalien upseerien tekemää vallankaappausta, joka tapahtuu 25. huhtikuuta. Näistä kuusi on HS:n omien toimittajien juttuja, kaksi on brittiläiseltä The Guardianilta. Paikan päältä Lissabonista raportoi HS:n Geneven-kirjeenvaihtaja Lauri Karén, ja ensimmäisessä vallankaappausta käsittelevässä laajassa kokonaisuudessa on mukana myös Juhani Koposen artikkeli *Pelastavatko pistimet*. Analyysissään Koponen

---

²⁰⁴ Kivikuru 1986, 86.

²⁰⁵ Kantokari 1991, 82.

pui Portugalin lähimenneisyyttä ja kuluttavia siirtomaasotia. Tekstistä käyvät ilmi kirjoittajan ajatukset Portugalin kaadetusta oikeistohallituksesta:

”Päinvastoin kuin aiemmin Euroopassa, Portugalin sotilaat eivät iskeneet oikealta, koska heidän hallituksensa oli jo ajautunut niin oikealle, että sen pitemmälle ei juuri päässyt.”²⁰⁶

Sama linja jatkuu lokakuussa Kopsen kirjoituksessa, otsikkoa myöten. Otsikko on vasemmistolaista laululiikettä edustavan Agit Prop -yhtyeen tunnetuksi tekemä slogan: *Kenen joukoissa seisot*. Jutussa todetaan muun muassa, että ”jokaisen on tehtävä selvä valinta demokraattisen vallankumouksen puolesta tai sitä vastaan”, ja seuraavasti:

”Riemussa tahtoi unohtua, että [presidentiksi neilikkavallankumouksen yhteydessä noussut kenraali Antonio de] Spinola ei ollut suinkaan vallankumouksellinen, vaan puhdasverinen uuskolonialisti; hän haluaa säilyttää Portugalin ylivallan Afrikassa, mutta ei enää raa’assa maailman tuntemassa siirtomaamuodossa, vaan hienovaraisemmin, epäsuoremmin politiikan ja talouden keinoin.”²⁰⁷

Tämä Kopsen teksti on osa laajaa, koko sivun pakettia Portugalin tilanteesta. Muita uutisia aiheesta on lokakuun aikana kymmenen. Yksi on Lauri Karénin, yksi UPI:n, seitsemän Reuterin ja yksi yliö The Guardianin Peter Niesewandin.

Kopsen mukaan Portugalin tilannetta ja luhistuvaa hallintoa sai lehdessä arvostella vapaasti, sillä se ei ollut samalla tavalla arka aihe, kuin vaikkapa ”Itä-Euroopan dissidentit”. Hänen mukaansa tilanne Portugalissa oli myös jo ajautunut niin epätoivoiseksi, ettei puolustajia juuri enää löytynyt.

Koponen käsitteli Portugalin siirtomaavaltaa sen ”merentakaisissa maakunnissa” jo heti ensimmäisenä kuukautenaan HS:ssa, tammikuussa 1971. Jutussa *Kehitysmaa Portugali siirtomaasodan solmussa* kuvataan Portugalin Guineaa, Kap Verdeä, Angolaa ja Mosambikia ”valkoisiksi läiskiksi mustan Afrikan keskellä”. Samaan aikaan, kun suurin osa muusta mantereesta juhlii itsenäisyytensä ensimmäistä vuosikymmentä, vietetään Portugalin hallitsemissa valtioissa siirtomaasotien kymmenvuotispäivää. Kirjoittajan tuki itsenäisyyden puolesta taisteleville sisseille on selvä:

---

²⁰⁶ HS 26.4.1974, 27.

²⁰⁷ HS 1.10.1974, 18, ks. LIITE 8.

”Sissit uskovat, että ilman länsivaltojen epäsuoraa tukea sota olisi helposti voitettavissa. Mutta he uskovat myös, että sota on nykyin voitettavissa ja he ovat päättäneet voittaa sen.”²⁰⁸

Toinen aihepiiri, jonka nostan esille vuoden 1974 kehitysmaauutisoinnissa, ovat niin sanotut köyhdyttävät rakenteet eli köyhyiden syihin ja resurssien epätasaiseen jakautumiseen tavalla tai toisella pureutuvat jutut ulkomaanosastolla. Vuonna 1974 öljykriisi on pistänyt maailmankirjat sekaisin, ja Rooman klubin teos *Kasvun rajat* luonnonvarojen rajallisuudesta on ilmestynyt vuonna 1972. Uudenlaisessa tilanteessa kaivataan vaihtoehtoisia maailmanselityksiä ja selviytymiskeinoja.

HS:ssa aiheesta kirjoittaa Matthew Verghese yliartikkelissaan *Öljyn hinta loi neljännen maailman*. Hänen mukaansa kolmas maailma olisi nyt syytä jakaa kolmeen ryhmään: ylimpänä öljymaat, seuraavana ne, joilla on luonnonrikkauksia maksaa öljystä ja pahanpohjimmaisina kaikkien köyhimmät maat, jotka kohonnut öljynhinta uhkaa suistaa entistä syvempään onnettomuuteen.²⁰⁹

Kaikkiaan yliössä käsitellään kahden tarkastelukuukauden aikana suuria eriarvoisuuden kysymyksiä edellä mainitun artikkelin lisäksi neljässä muussakin kirjoituksessa. Raymond Carrollin *Selviytykö maailma nälkähädästä?* -artikkelissa todetaan, että miljoonat ihmiset tulevat kuolemaan nälkään, ja ongelman selvittäminen kuuluu maailman suuriin haasteisiin.²¹⁰ Kewin Lowther ja Payne Lucas etsivät nälkäongelmaan ratkaisua Saharasta. Sen muuttaminen vilja-aitaksi olisi kirjoittajien mielestä koko maailman yhteinen etu, ja Saharasta voisi muodostua tärkeä rengas maailman elintarvikejärjestelmässä.²¹¹

Professori Seppo Mustonen ja filosofian kandidaatti Veli Hyvärinen puolestaan muistuttavat riittävien vesivarojen olevan ihmiskunnan elinehto, mutta veden saanti vaihtelee eri puolilla maailmaa.²¹² Tutkimusassistentti Jussi Raumolinin *Talouskriisi ja diktatuurin uhka* -artikkelissa todetaan, että talouden uusjakoa kaivataan, koska

---

²⁰⁸ HS 31.1.1971, 17.

²⁰⁹ HS 11.10.1974, 2.

²¹⁰ HS 2.4.1974, 2.

²¹¹ HS 19.10.1974, 2.

²¹² HS 16.10.1974, 2.

vapaakauppateoriat unohtavat sen, että maailmatalous muodostuu eri kehitysasteilla olevista yksiköistä, joista vahvimmat aina voittavat, ja tämä puolestaan johtaa luonnonvarojen kiihtyvään kulutukseen.²¹³

Köyhyyden rakenteita käsittelee myös The Los Angeles Timesin uutinen *Rikkaat maat tilille YK:n erityisistunnossa*, jossa todetaan, että köyhät maat vaativat uutta kansainvälistä taloudellisesta sopimusta, jolla muun muassa kohotettaisiin teollisuusmaihin menevien tuotteiden hintoja ja valvottaisiin monikansallisten yritysten toimintaa.²¹⁴ YK:n vaikutusmahdollisuuksia talouden uusjakoon pohditaan myös The New York Timesin uutisessa *Opec-maiden kehitysrahasto jäi vielä auki* sekä siihen liittyvässä Juhani Koposen kirjoittamassa kommentissa, jossa todetaan, että rikkaiden ja köyhien maiden suhteita pyritään nyt ensi kerran oikaisemaan YK:n yleiskokouksessa.²¹⁵

Koponen pureutuu rakenteellisiin ongelmiin myös Maailman sivu -osioissa lokakuussa julkaistussa artikkelissa *Kenian ongelmia ei ratkaista vaaleilla*. Koponen päätyy kansainvälisen työjärjestön ILO:n raportin pohjalta toteamaan, että Keniaa riivaavat korruptio, heimohenki ja suvun suosinta, ja nopeasta talouskasvusta on hyötynyt vain pieni eliitti.²¹⁶

Lokakuun lopulla julkaistu Hilikka Mäen laaja artikkeli *HS Brasiliassa: Hallituksen väestöpolitiikka palvelee lähinnä talouskasvua* on monella tavalla mielenkiintoinen. Ensinnäkin se on Kerttu Konnun vuonna 1968 kirjoittaman, Biafra-apua käsitelleen uutisen lisäksi ainoa naisen nimiin kirjattu juttu aineistossani tarkastelujaksolla 1965–1974.²¹⁷ Toisekseen ulkomaanosaston toimittaja Mäki on ollut jutunteossa paikan päällä Brasiliassa, mikä oli harvinaista vakituisemminkin kehitysmaa-aiheita seuraavien toimittajien parissa. Kiinnostavaa on myös artikkelissa vahvasti esiin nostettu kolmannen maailman näkökulma. Vuonna 1974 eletään YK:n julistamaa maailman

---

²¹³ HS 11.4.1974, 2.

²¹⁴ HS 8.4.1974, 19.

²¹⁵ HS 9.4.1974, 26.

²¹⁶ HS 13.10.1974, 20.

²¹⁷ Aineisto antaa luonnollisesti rajatun kuvan koko ajanjakson tarjonnasta: mukana lähemmässä tarkastelussa ovat Vietnam-uutisointi ja tietyt aihepiirit huhti- ja lokakuulta 1965, 1968, 1971 ja 1974 sekä muutamat teemat, Biafra, Jyväskylän kesä 1968 ja nälkä, näiden kuukausien ulkopuolella. Lisäksi huomio on tiettyjen toimittajien tuotannossa.

väestövuotta, ja Brasilia on torjunut useimpien Latinalaisen Amerikan ja Afrikan maiden kanssa länsimaiden aiheet luoda yleismaailmallinen väestöpolitiikka väestönkasvun hillitsemiseksi. Mäen mukaan Brasilia katsoo, ettei teollisuusmailla ole oikeutta estää muita maita teollistumasta, lisääntymästä ja käyttämästä luonnonvarojaan, miten parhaaksi näkevät.²¹⁸

Tarkastelukuukausien ulkopuolelta nostan vielä esille lukuisat marraskuussa 1974 julkaistut nälkäongelmaa käsittelevät artikkelit, jotka liittyvät YK:n Roomassa järjestämään ruokakokoukseen. Aiheen taustoittamisen aloittaa Esko Pirisen ja Juhani Koposen kahden artikkelin Maailman nälkä -kokonaisuus. Pirinen käsittelee tilannetta Intiassa ja Bangladeshissa, Koponen Afrikassa. Maailman eri osien eriarvoisuutta ruokatilanteen suhteen on vielä havainnollistettu infografiikalla.²¹⁹

Nälkäaiheen käsittelyä jatkaa 11 jutulla paikan päältä Roomasta raportoiva Koponen. Esimerkiksi 13. marraskuuta julkaistussa jutussa hän poimii kokouspuheista vahvasti vallitsevaa järjestystä kritisovia lausuntoja, jotka näkyvät myös otsikoissa: *Valkoiset rikkaat kuin ihmissyöjiä ja Kapitalismi tuhonnut kehitysmaiden perinteet.*²²⁰

YK:n ruokakokouksen vaikutuksia Koponen ruotii artikkelissa *Ruoka-apua, lupauksia maailman köyhille*. Hän kyseenalaistaa kokouksen voimahahmoksi nimeämänsä Yhdysvaltain ulkoministerin Henry Kissingerin motiivit nälkäisten auttamiseksi:

”Hän maalasi kuvan ’keskinäisessä riippuvaisuudessa’ elävästä maailmasta, jonka tärkeimmät osatekijät energia, ruoka ja inflaatio vaikuttavat kaikki toisiinsa, jossa kansakuntien omavaraisuus on mennyttä, jossa Yhdysvaltain omavaraisuus on mennyttä.”

Toisin sanoen Kissinger tähtäsi Koposen mielestä maailmaan, jossa jako köyhiin ja rikkaisiin maihin säilyy, mutta niiden rinnalle nousevat öljynviejät jonkinlaiseksi keskikerrokseksi.²²¹

---

²¹⁸ HS 29.10.1974, 18.

²¹⁹ HS, 2. 11.1974, 23, ks. LIITE 9.

²²⁰ HS 13.11.1974, 19.

²²¹ HS 17.11.1974, 31.

Juhani Koponen painottaa haastattelussaan vuonna 2016, että on syytä tehdä ero kehitysmaita koskevan uutisoinnin ja kehitysmajournalismin välillä.

Kehitysmajournalismi on hänen mukaansa sellaista journalismia, joka on kiinnostunut nimenomaan kehityskysymyksistä, kehitysproblematiikasta ja kehitysmaiden omasta näkökulmasta – samanlaisista teemoista kuin kehitysyhteistyö:

”Kyllähän sitä ehkä pikkasen oli 60-luvulla, mutta vasta 70-luvulla alkoi esimerkiksi Helsingin Sanomissa. Siis Suomen kehitysyhteistyökin vasta alkoi yhtään aktivoitua 70-luvun alussa.” ²²²

Suomen virallinen kehitysyhteistyö alkoi 1965, kun ulkoministeriöön perustettiin kehitysaputoimisto. Valtion kehitystyön rinnalle alkoi myös nousta myös kansalaisjärjestöjä, jotka tekivät tahoillaan kehitysyhteistyötä tai antoivat tukeaan kehitysmaiden vapaustaisteluihin. Esimerkiksi Suomen ensimmäinen kansainväliseen Emmaus-liikkeeseen kuuluva järjestö, Kehitysmajournalistien Pääskyt, perustettiin jo vuonna 1964²²³, vuonna 1963 perustettu Suomi-Kuuba-seura alkoi laajentua vuonna 1967 ja eli huippukauttaan työ- ja solidaarisuusprikaatien muodossa 1970-luvulla²²⁴, SDP perusti Solidaarisuuden vuonna 1970 sotilasdiktatuurien kaatamiseksi²²⁵ ja vuonna 1974 perustettiin Suomi-Namibia-seura tavoitteena ”ylläpitää ja lisätä Namibia-tietämystä Suomessa sekä osallistua oman projektin välityksellä kehitysyhteistyöhön”²²⁶. 1960-luvun radikalismi alkoi löytää näissä järjestöissä uuden muodon.

Vuodesta 1969 ulkomaantoimittajana eri medioissa työskennellyt ja vuosina 1972–1974 Uudessa Suomessa vaikuttanut Rauli Virtanen arvioi 1970-luvun alkupuoliskon muutoksia kehitysmajournalismissa näin:

”Itse huomasin, että nämä humanitaariset aspektit, ulottuvuudet ja asiat, olisivat tulleet jotenkin enemmän esille. En tiedä, tulivatko enemmän esille vai johtuuko se siitä, että ideologia tavallaan teki niille tilaa, ideologia väheni. [...] Kansalaisjärjestöt aktivoituivat tällä saralla ja ryhtyivät yhteistyöhön journalistien kanssa.” ²²⁷

---

²²² Juhani Koposen haastattelu 21.11.2016.

²²³ Emmaus.fi

²²⁴ Kuubaseura.fi

²²⁵ Solidaarisuus.fi

²²⁶ Suominamibiaseura.fi

²²⁷ Rauli Virtasen haastattelu 15.3.2017.

5. Johtopäätökset

Tutkimukseni perusteella Helsingin Sanomien kehitysmaauutisoinnissa on havaittavissa vuosina 1965–1974 selvä kehityskaari tutkielman johdannossa kuvaillusta ”käännöspalvelusta” kohti analyyttisempaa ja taustoittavampaa uutisointia. Sekä lehden artikkelien tarkastelu että aikalaistoimittajien omat arviot tukevat näkemystä.

Vuonna 1965 HS:n ulkomaanuutisoinnin pääpaino oli selkeästi kansainvälisten uutistoimistojen sähköuutisissa, mikä korostui kehitysmaita koskevassa uutisoinnissa. Uutiset oli ripoteltu pitkin lehteä, eikä selkeitä ulkomaansivuja ollut. Määrä näytti korvaavan laadun, sillä uutisissa tuli kyllä katettua suuri joukko maita, mutta aiheiden käsittely jäi sähköisissä pintapuoliseksi ja näkökulmat olivat uutistoimistojen valitsemia. Määrän korostumiseen laadun kustannuksella viittaa erityisesti Vietnam-uutisten analyysin yhteydessä esille tullut yhdysvaltalaisen UPI-uutistoimiston dominoiva asema, joka heijasteli vielä vanhaa aikaa ennen Aatos Erkon uudistuksia. Lehden pääomistaja, ministeri Eljas Erkkö oli esimerkiksi Olli Kivisen mukaan 1960-luvun alussa erityisen tarkka siitä, että kaikki UPI:lta saatu materiaali piti saada mahtumaan lehteen, olihan niistä maksettu.

Omien toimittajien nimiin kirjattuja juttuja ja laajempia artikkeleita uutissivuilla ei vuonna 1965 juuri ollut. Esiin nostamassani Rhodesia-uutisoinnissa äänessä olivat kuitenkin uutistoimistoja enemmän HS:n Lontoon-kirjeenvaihtajat Olli Kivinen ja Olavi Aarrejärvi, ja kiinnostus aiheeseen kumpusi ennen muuta Britannian roolista konfliktissa. Vain yhdessä artikkelissa Kivinen analysoi tarkemmin Rhodesian sisäistä tilannetta ja nosti esiin maata hallitsevan valkoisen vähemmistön ja mustan enemmistön epätasa-arvoiset valtasuhteet.

Vuonna 1968 kiinnitin huomiota erityisesti maailmanlaajuisesti runsaasti seurattuun Biafran kriisiin, joka myös Suomessa nostatti ennen näkemättömän humanitaarisen avun vyöryn. Biafran kohdalla lienee merkillepantavaa se, että HS ei lähettänyt paikalle omaa toimittajaa, kuten vaikkapa Ylen vain muutama vuosi aiemmin perustettu uutistoimitus, eivätkä omat toimittajat analysoineet tai kommentoineet tapahtumia. Taustoittavissa

jutuissa äänessä olivat ulkomaisten laatuilehtien kommentaattorit tai suomalaiset henkilöt, joilla oli joku yhteys Biafraan tai Nigerian liittovaltioon.

Vaikka vuosi 1968 on yleisesti nostettu 60-luvun radikalismien kliimaksi ja huippuvuodeksi, joka Suomessa konkretisoitui esimerkiksi Vanhan valtauksena, eivät muutoksen tuulet näy vielä tässä vaiheessa kovin selvästi HS:n kehitysmaauutisoinnissa. Selkeimmät muutokset ovat paikannettavissa tarkastelu vuosien 1968 ja 1971 väliin, kuten aiemman tutkimuksen ja kirjallisuuden perusteella oli odotettavissa. Näiden vuosien välillä tapahtui selkeä kasvu ulkomaantoimituksien omien toimittajien kirjoittamien, kehitysmaita käsittelevien juttujen määrässä. Myös pidempien artikkeleiden määrä lisääntyi, samoin tekstien kommentoiva ja kantaaottava tyyli.

Vuonna 1971 ulkomaantoimituksessa oli jo kolme Euroopan ja Pohjois-Amerikan ulkopuolisia alueita seuraavaa toimittajaa, tosin tätä seuranta tehtiin pääosin oman kiinnostuksen mukaan perusuutistytön ohessa. Juhani Koponen seurasi Saharan eteläpuolista Afrikkaa, Esko Pirinen Kaakkois-Aasiaa ja Intian niemimaata ja Timo Vuorela Lähi-itää. Vuonna 1972 ulkomaantoimituksessa aloittanut Jukka Rislakki seurasi Latinalaista Amerikkaa, ja hän sai jo kotimaantoimituksessa työskennellessään vuosina 1969–1972 ajoittain aluetta koskevia juttua läpi sekä ulkomaan- että kulttuurisivuille.

Kaikki haastatellut HS:n ulkomaantoimittajat ovat sitä mieltä, että lehden ulkomaantoimituksen uutispäällikkönä syksyllä 1970 aloittaneella Olli Kivisellä oli merkittävä rooli uudenlaisen uutisoinnin ja toimituskulttuurin muovaajana. Kivinen oli työskennellyt Lontoossa viisi vuotta HS:n kirjeenvaihtajana The Times -lehden toimituksen kupeessa, ja hän toi tuliaisina Suomeen brittiläisen laatuilehdistön ihanteita, kuten pyrkimyksen kansainvälisten asioiden kattavaan seurantaan ja analyttiseen ja kommentoivaan journalismiin.

Kivisen päällikkyyden myötä myös ulkomaantoimittajien työmatkat näyttävät lisääntyneen. Niin Vuorela, Pirinen kuin Koponenkin tekivät vuosina 1970–1974 reportaasimatkoja seuraamilleen alueille. Aktiivisin oli Timo Vuorela, joka kävi Lähi-idän juttumatkoilla vähintään kerran vuodessa. Vuorela kertoo Kivisen ehdottaneen

hänelle usein matkoja, mutta muiden toimittajien kohdalla juttumatkat ulkomaille näyttävät 1970-luvun alkupuoliskolla vaatineen omaa aktiivisuutta ja perusteluja matkan tärkeydestä, eikä johdon taholta komennuksia juuri ehdotettu.

Vaikka Kivinen oli uutispääällikkönä keskeinen henkilö uudistuvassa ulkomaantoimituksessa, vaikutti taustalla vahvasti Aatos Erkon vuonna 1965 käynnistämä muutosprosessi HS:n uudistamiseksi. Esimerkiksi lehden ulkoasuun alettiin kiinnittää enemmän huomiota, ja aikakausilehtimäisempään taittoon siirtyminen antoi tilaa ja loi kysyntää entistä laajemmille artikkeleille. Myös Erkon halu huomioida ajan henki mahdollisti sen, että lehden ovet olivat auki nuorelle toimittajapolvelle, joista monella oli vasemmistolainen maailmankuva. Heidän mukanaan 1960-luvun radikaalit ajatukset saavuttivat ainakin jollain tasolla myös Helsingin Sanomat. Erkon vetämä liberaali HS oli 1960- ja 1970-luvun taitteessa selkeästi enemmän vasemmalle kallellaan kuin esimerkiksi kilpailija Uusi Suomi.

Avoimuus nuorten, radikaalien toimittajien ajatuksille mahdollisti uudenlaisen kehitysmuutoksen. Kaikki HS:n kehitysmaita seuraavat toimittajat tutkimukseni tarkastelujaksolla olivat 1940-luvulla syntyneitä nuoria miehiä, joilla yliopisto-opinnot olivat juuri takana tai työn ohella meneillään. Kaikki olivat aatemailmaltaan selkeästi vasemmistolaisia, ja he toteavat kirjoitustensa pontimena olleen halun valistaa lukijoita ja vaikuttaa osaltaan siihen, että imperialistinen maailmanjärjestys jää historiaan. HS tarjosi valitustyölle oivallisen alustan: sen levikki oli 1970-luvun alussa yli 300 000.

Haastatellut toimittajat tekevät ainakin tänä päivänä 1970-luvun alun vasemmistolaisuudessaan selvän pesäeron suhteessa Neuvostoliittoon ja kotimaan puoluepolitiikkaan, erityisesti taistolaisiin. Kaukaisista tapahtumista oli suomettuvassa Suomessa turvallista kirjoittaa, ja haastatellut toimittajat toteavat saaneensa tehdä pääsääntöisesti työtään hyvin itsenäisesti. Ulkomaanosasto vaikuttaa profiloituneen HS:n sisällä ”neekerisissiosastona”, vaikka todellisuudessa vain pieni osa ulkomaantoimittajista seurasi kehitysmää-aiheita. Kansainvälisyys ei vielä 1970-luvun alussa näytä olleen koko toimituksessa mikään yksiselitteinen ihanne tai yleisesti jaettu arvo, vaan erityistä harrastuneisuutta vaativa erikoisala.

Vuodesta 1971 vuoteen 1974 selkein muutos kehitysmaauutisoinnissa näyttäisi tapahtuneen aihepiirien laantumisessa. Vuonna 1974 huomiota saivat konfliktien ohella yhä enemmän maailman eriarvoisuuteen ja humanitaarisiin ongelmiin liittyvät teemat, kuten talousjärjestelmän epäoikeudenmukaisuus, väestökysymykset sekä ruoka- ja vesipula. Kehitysmaauutisoinnin rinnalle alkoi siis tässä vaiheessa nousta kehitysmaajournalismi, joka pyrki tuomaan esiin kehityskysymyksiä ja kehitysmaiden näkökulmia sekä maailman eriarvoisuutta selvittäviä köyhdyttäviä rakenteita. Siis samoja teemoja, jotka tulivat esiin sekä Suomen vuonna 1965 käynnistyneessä virallisessa kehitysyhteistyössä että kehitysyhteistyön ja solidaarisuustoiminnan ympärille syntyneiden järjestöjen työssä.

Muuten kehitysmaat esiintyivät tarkastelujaksollani ulkomaanuutisissa tiukasti kansainvälisten uutistoimistojen luomissa raameissa osana konflikteja ja kriisejä. Eli kuten ulkomaanuutisissa yleensäkin, uutisoitiin äkilliset, kielteiset muutokset tehokkaimmin ja hitaat tai myönteiset arjen muutokset jäivät pimentoon.²²⁸ Tämän koko länsimaisen mediakentän jakaman yhtenäisen uutiskuvan – jota haastatellut toimittajat kuvaavat imperialistiseksi – mausteeksi HS:n ulkomaantoimittajat lisäsivät kehitysmaita koskeviin uutisiin omia radikaaleja näkemyksiään esimerkiksi vapautusliikkeiden roolista. HS näyttääkin tarkastelujaksosi jälkimmäisellä puoliskolla sallineen hyvinkin vasemmistolaiset kannanotot ulkomaantoimittajiensa kirjoituksissa. Useissa esiin nostamissani artikkeleissa erityisesti vuosien 1969 ja 1974 välillä esimerkiksi antiamerikkalaisuus, Allenden sosialismi Chiessä ja Portugalin siirtomaissa itsenäisyyttä ajavat sissiliikkeet saavat toimittajilta osakseen ihannointia.

Toki on muistettava, että HS pysyi arvoiltaan oikeistoliberaalina, ja vasemmistolaiset toimittajat toteavat ajoittain kritisoineensa sisäisissä keskusteluissa lehden linjaa. Nuoria radikaalitoimittajia kohtaan tunnettiin myös epäluuloa johdon taholta, vaikka palaute lienee usein jäänyt vain uutispäällikkö Kivisen tietoon. Käytännön työssä epäluulo näkyi esimerkiksi niin, että toimittajia kiellettiin yhdistelemästä eri uutistoimistojen sähköitä, jotta lähteet olisivat näkyvillä. Vaikka Kivinen saa alaisiltaan paljon tunnustusta siitä, että hän piti omiensa puolta, näkyi hänen toimissaan myös

---

²²⁸ Uskali 2007, 26.

”suudellaan taistolaiset hengiltä” -taktiikkaa, joka lienee koskenut vasemmistolaisia toimittajia laajemminkin. Juttuja hyllyttäessään, eli ”valvoessaan laatua”, Kivinen vetosi riippumattoman lehden monipuolisuusvaatimukseen.

Tutkimuksen aikarajaus herättää väistämättä ajatuksen jatkotutkimuksesta: Mitä tapahtui Helsingin Sanomien kehitysmaauutisoinnille 1970-luvun puolivälin jälkeen? Miten esimerkiksi tietoliikenteen nopeutuminen vaikutti sisältöihin? Ja miten kehitysmaita seuraavien toimittajien maailmankuva muuttui vai pysyikö anti-imperialismi edelleen työn keskeisenä motiivina? Esimerkiksi Kivikuru toteaa, että 1970-luvulla ulkomaanuutisten välittämisestä väiteltiin kiivaasti ja maantieteellisen painotukseen vaadittiin muutosta. ”Hetken näyttikin siltä, että valtavälineet lisääisivät taustaselvittelyä ja pyrkisivät tasapainottamaan tarjontaansa eri puolilta maailmaa. Silti juuri mitään ei sittenkään tapahtunut”, hän arvioi.²²⁹

---

²²⁹ Kivikuru & Pietiläinen, 1998, 2001.

Lähteet

Arkistolähteet

Käytetyt lyhenteet: Päivälehdien arkisto, PA

Päivälehdien Arkisto: Helsingin Sanomat 1965–1974

Päivälehdien Arkisto:

- Jukka Rislakin haastattelu, 10.8.2009. Haastattelijana Raija Kaikkonen.
- Olli Kivisen haastattelu, 13.11.2009. Haastattelijana Isto Mikkonen.
- Aarno Laitisen haastattelu, 15.4.2009. Haastattelijana Arto Astikainen.
- Henkilökohtaiset arkistot: Olli Kivinen

Haastattelut (haastattelijana Sanna Jäppinen, haastattelut saatavilla tekijältä)

- Juhani Koposen 1. haastattelu, 21.11.2016.
- Rauli Virtasen haastattelu, 16.3.2017.
- Pekka Peltolan haastattelu, 23.3.2017.
- Timo Vuorelan haastattelu, 24.3.2017.
- Jukka Rislakin haastattelu, 18.4.2017.
- Juhani Koposen 2. haastattelu, 16.5.2017.

Tutkimuskirjallisuus

- Alapuro, Risto: *Suomen älymystö Venäjän varjossa*. Tammi, Helsinki 1997.
- Blåfield, Antti: *Loistavat Erkot. Patruunat ja heidän päätoimittajansa*. Otava, Helsinki 2014.
- Hemánus, Pertti: *Suomen sanomalehdistö tänään ja huomenna*. Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.): *Suomen lehdistön historia 3. Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle*. Gummerus, Jyväskylä 1988.
- Hentilä, Seppo: *Kylmän sodan, muurien murtumisen ja uuden epävarmuuden aika*. Teoksessa Seppo Zetterberg (toim.): *Maailmanhistorian pikkujättiläinen*. WSOY, Helsinki 2006.
- Hurskainen, Kai: *YK-aatteesta anti-imperialismiin: Suomen opiskelijoiden YK-liikkeen kehitysvaiheita 1962-1969*. Helsingin yliopisto, yleisen valtio-opin kansainvälisen politiikan linjan pro gradu -tutkielma, 1988.
- Jensen-Eriksen, Niklas & Kuorelahti, Elina: *Suuri affääri. Helsingin Sanomien yrityshistoria 1889–2016*. Siltala, Helsinki 2017.
- Kantokari, Petteri: *Suomen sanomalehtien maantieteellinen maailmankuva ulkomaanuutisten perusteella 1966, 1976 ja 1986*. Helsingin yliopisto, maantieteen pro gradu -tutkielma, 1991.
- Keränen, Esko: *Muuttuva työnkuva. Toimitustyön differentioitumiskehitys Suomen sanomalehdistössä*. Suomen sanomalehdistön historia -projektin julkaisu N:o 24. Helsinki, 1984.
- Kivikuru, Ullamaija: *Angloamerikkalaisuus ja Suomen tiedonvälitys. Riippuvuuden muotojen ja sisällön tarkastelua*. Oy Yleisradio Ab, suunnittelu ja tutkimusosasto, sarja B 1/1986.
- Kivikuru, Ullamaija: *Tinned Novelties or Creative Cultures? A Study on the Role of Mass Media Communication in Peripheral Nations*. Helsingin yliopisto, tiedotusopin laitos, julkaisu 1F/10/90.

- Kivikuru, Ullamaija ja Pietiläinen, Jukka (toim.): *Uutisia yli rajojen. Ulkomaan uutisten maisema Suomessa*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Tampere 1998.
- Klemola, Pertti: *Helsingin Sanomat – sananvapauden monopoli*. Otava, Helsinki 1981.
- Kokkola, Miia: *Kehitys ja kolmas maailma 1960-luvulla – kehityskysymykset The New York Timesissa vuosina 1960 ja 1969*. Helsingin yliopisto, talous- ja sosiaalhistorian pro gradu -tutkielma, 2009.
- Koponen, Juhani: *Oma suu ja pussin suu. Suomen kehitysyhteistyön suppea historia*. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta 2005. (Julkaisematon)
- Koponen, Juhani, Lanki, Juha & Kervinen, Anna (toim.): *Kehityksmaatutkimus. Johdatus perusteisiin*. Gaudeamus, Helsinki 2007.
- Kortti, Jukka: *Mediahistoria. Viestinnän merkityksiä ja muodonmuutoksia puheesta bitteihin*. SKS, Helsinki 2016.
- Lehtinen, Antti: *Poliittista tukea ja humanitaarista apua. Biafran nälänhätä ja kollektiivinen toiminta kuusikymmentäluvun Suomessa*. Helsingin yliopisto, poliittisen historian pro gradu -tutkielma, 2013.
- Länsipuro, Yrjö (toim.): *Hullu vuosi 1968*. WSOY, Porvoo 1969.
- Mervola, Pekka: *Kirja, kirjavampi, sanomalehti. Ulkoasukierre ja suomalaisten sanomalehtien ulkoasu 1771–1994*. Bibliotheca Historica, Vammala 1995.
- Möttölä, Kari: *Suomen politiikka Yhdistyneissä kansakunnissa*. Teoksessa Arja Kekkonen, Pasi Natri & Raimo Väyrynen (toim.): *Rauha ja oikeudenmukaisuus. YK:n neljä vuosikymmentä*. Tammi, Helsinki 1984.
- Pohjonen, Kirsti: *Journalismin muutos Helsingin Sanomissa ja Aamulehdessä v. 1955, 1970, 1990 ja 2000*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin pro gradu -tutkielma, 2003.
- Railo, Erkki & Oinonen, Paavo (toim.): *Media historiassa*. Historia mirabilis 9. Turun historiallinen yhdistys, Turku 2012.
- Rantanen, Terhi: *Ulkomaanaineiston tarjonta ja välittyminen*. Helsingin yliopisto, yleisen valtio-opin laudaturtyö, 1981.
- Rantanen, Terhi: *”STT:n uutisia” sadan vuoden varrelta*. Weilin+Göös, Espoo 1987.
- Salminen, Esko: *Sitoutumattomuuden ja laajenevan informaation aika 1950–1980*. Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.): *Suomen lehdistön historia 3. Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle*. Gummerus, Jyväskylä 1988.
- Stokke, Olav: *The UN and development. From aid to cooperation*. United Nations History Project Series. Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis 2009.
- Tommila, Päiviö, Ekman-Salokangas, Ulla, Aalto, Eeva-Liisa & Salokangas, Raimo (toim.): *Suomen lehdistön historia 5. Hakuteos Aamulehti – Kotka Nyheter. Sanoma- ja paikallislehdistö 1971–1985*. Gummerus, Jyväskylä 1988.
- Tommila, Päiviö, Ekman-Salokangas, Ulla, Aalto, Eeva-Liisa & Salokangas, Raimo (toim.): *Suomen lehdistön historia 7. Hakuteos Savonlinna–Övermarks Tidning. Sanoma- ja paikallislehdistö 1971–1985*. Gummerus, Jyväskylä 1988.
- Uskali, Turo: *Ulkomaan uutisten uusi maailma*. Vastapaino 2007.
- Tarvainen, Veikko: *60-luvun kapina*. Like, Helsinki 1993.
- Vehmas, Raino: *Sanomalehtiemme ulkomaanaineisto*. Turun yliopiston sosiologian laitos, sarja B:10, 1964.

- Ylikangas, Heikki: *Käännekohdat Suomen historiassa*. WSOY, Porvoo-Helsinki-Juva 1986.

Verkkolähteet

- Emmaus.fi
- Kuubaseura.fi
- Solidaarisuus.fi
- Suominamibia.seura
- Virtanen, Rauli: *Perhaps it was better before*. Press Freedom Blog. Viestintä ja Kehitys -säätiö Vikes, 25.4.2017.
pressfreedomblog.fi/perhaps-it-was-better-before
Luettu 25.10.2017.

Liitteet

LIITE 1. Tutkielmassa esiintyvien keskeisten toimittajien tiedot

HS:ssa tutkimuksen ajankohtana työskennelleitä ulkomaantoimittajia

Haastateltu:

- **Juhani Koponen**, syntynyt 1947. Aamulehdessä kesätyöntekijänä ja avustaja 1960-luvulla useina vuosina, vuonna 1969 ulkomaanosastolle. Siirtyi vuoden 1970 syksyllä Uuteen Suomeen ja Helsingin Sanomiin tammikuussa 1971. HS:ssa työssä vuoteen 1981 asti, seurasi erityisesti Saharan eteläpuolista Afrikkaa. Siirtyi akateemiselle uralle, ja toimi myöhemmin kehitysmaatutkimuksen professorina.
- **Jukka Rislakki**, syntynyt 1945. Sanoman toimittajakouluun vuonna 1968. Vuonna 1969 töihin HS:n kotimaantoimitukseen, vuonna 1972 ulkomaantoimitukseen. Kirjoitti paljon Latinalaisesta Amerikasta ja erityisesti Kuubasta, mutta myös muista teemoista. Myöhemmin töissä sunnuntaitoimituksessa ja Tallinnassa kirjeenvaihtajana.
- **Timo Vuorela**, syntynyt 1941. Kansan lehdessä Tampereella opiskeluaikana vuosina 1965–1968. Vuonna 1968 sijaisuus Aamulehdessä ja HS:n ulkomaantoimitukseen joulukuussa 1968. Seurasi erityisesti Lähi-itää, ja toimi myöhemmin muun muassa lehden kirjeenvaihtajana Beirutissa.

Ei haastateltu:

- **Arto Häilä**, syntynyt 1942. Ensimmäiset kirjoitukset Helsingin Sanomissa vuodelta 1966, jatkoi lehdessä 1970-luvun puoliväliin asti, jolloin siirtyi täysipäiväisesti kaunokirjallisuuden kääntäjäksi. Toimi paljon toimitussihteerinä, eikä hänellä ole yhtä paljon juttuja kuin muilta toimittajilta. Kirjoitti paljon Yhdysvalloista, ja vuodesta 1970 lähtien on myös kehitysmaista. Ei selvää suuntautumisaluetta, vaan juttuja niin Afrikasta, Etelä-Amerikasta, erityisesti Chilestä, Aasiasta ja Lähi-idästä.
- **Olli Kivinen**, 1939–2014. HS:n ulkomaantoimituksessa toimittajana 1962–1965, Lontoon kirjeenvaihtajana 1965–1970, uutispäällikkönä 1970–1975 ja esimiehenä 1975–1993. Sen jälkeen kolumnistina eläköitymiseen asti 2004.
- **Esko Pirinen**, syntynyt 1945, kuoli 1980-luvulla. HS:n ulkomaansivuilla juttuja vuodesta 1969 lähtien, vakituisesti töissä vuodesta 1970. Sitä ennen urheilutoimittajana STT:llä. Opiskeli ennen HS-pestiään Thaimaassa Unescon stipendiaattina ja seurasi ulkomaantoimituksessa erityisesti Kaakkois-Aasiaa ja Intian niemimaata. HS:n palveluksessa vuoteen 1985 asti.

Muita tutkimukseen haastateltuja ulkomaantoimittajia

- **Rauli Virtanen**, syntynyt 1948. Aloitti ulkomaantoimittajauransa 1960-luvun lopulla Etelä-Suomen Sanomissa, jossa päätyi seuramaan Latinalaista Amerikkaa. ESS:n jälkeen ura jatkui Aamulehdessä ja Uudessa Suomessa (1972–1974) ja myöhemmin useiden tiedotusvälineiden avustajana.
- **Pekka Peltola**, syntynyt 1941. Työskenteli 1960-luvun alkupuoliskolla Ylioppilaslehden avustajana ja Ylen ulkomaantoimittajana 1965–1968, myöhemmin muun muassa Huutomerkki-sarjan kustannustoimittajana ja virkamiehenä.

28 — 1965 — Nro 97

HELSINGIN SANOMAT

Perjantaina huhtikuun 9 p:nä 1965

Zorin saapui Pariisiin

(Hels. San. kirjasto-osasto) *
Pariisi, 8. 4. (Pöytäkirja)
Neuvostonin entisen ministerin toimintatapa Zorin saapui Pariisiin...

"Tällä hetkellä läheinen... Zorin saapui Pariisiin... Neuvostonin entisen ministerin toimintatapa Zorin saapui Pariisiin..."

Johnson halusi poistaa käsityksen, että USA on kohtuuton ja sydämetön

(Hels. San. kirjasto-osasto)
Washington, 8. 4. (Max Frankel)

Presidentti Johnsonin neuvottelujoukon Vietnamin tilanteesta katsoen johtavan pääasiansa kahdesta syystä. Toinen näistä on hänen myöskin henkilökohtainen halunsa antaa nykyaikainen ja vedota yleiseen mielipiteeseen sekä kotimassa että ulkomailla, välttää tieto hänen omasta rauhanhankalustaan ja toivotaan sekä poistaa käsitys, että presidentti ja amerikkalaiset ovat sydämetönnä, itsepäisiä ja kohtuuttomia, kun on kysymys rauhasta.

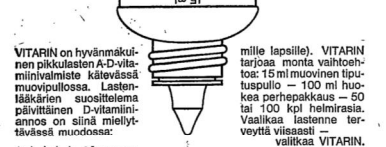
Joiden tahollakin on ollut yrittäminen... Johnsonin neuvottelujoukon johtavan pääasiansa kahdesta syystä. Toinen näistä on hänen myöskin henkilökohtainen halunsa antaa nykyaikainen ja vedota yleiseen mielipiteeseen sekä kotimassa että ulkomailla, välttää tieto hänen omasta rauhanhankalustaan ja toivotaan sekä poistaa käsitys, että presidentti ja amerikkalaiset ovat sydämetönnä, itsepäisiä ja kohtuuttomia, kun on kysymys rauhasta.

Ei kuolemantuomiota poliisin murhasakkaan

(Hels. San. kirjasto-osasto) *
Lontoo, 8. 4. (UPI) — Alueen tuomiokamari on päättänyt, ettei kuolemantuomiota ole määrättävä poliisin murhasakkaan.

VATSALVOJAT?

Kukaan, kukaan ei... Vatsalvojen käyttöä... Vatsalvojen käyttöä...

VITARIN on hyvämmäks... malle lapsille. VITARIN tarjoaa monta vaihtoehtoa: 15 ml muovinen tipputuspullu — 100 ml huopaka pöytäpakkauks — 50 tai 100 kpl helmirasia. Vaalikaa lastenne terveyttä viilasta!

5 tippaa tai 1 helmi päivässä

tiivistettyä terveyttä

VITARIN

Irlannin vaalitulos häilyy vieläkin hiuskarvan varassa

(Hels. San. kirjasto-osasto) *
Dublin, 8. 4. (Olli Kivinen)

Irlannin parlamenttivaalien äänestyslaskenta alkoi torstai-ina jatkum yll ym. Lopulliset tulokset saadaan vasta perjantaina. Torstai-iltana mennessä saadusta tuloksesta se kävi ilmi, että hallituspuolueen fianna fallu haluama ehdoton enemmistö häilyy yhä ilmassa ja ratkaisuvierheen päätökset kokiata selviää vasta aamuyöllä.

KRUUNU KALUSTE OY

Tehdämme tunteuksi uuden liikkeemme, lahjoitavat valmistajat arvokkaan puuveistospöytäkalusteen kaluston ostajalle tämän viikon aikana.

RUOHO LAHDEN K. 8

— se on tehokain ja järkevin tapa ratkaista omakotitalon lämmitys... Högfors Perfecto lämpöjohde... Kattilassa on valokuvattu Högfors Perfecto lämpöjohde...

KYMIN OSAKEYHTIÖ HÖGFORSIN TEHDAS KARKKILA

Vallankaappaus-häilyy Saigonissa

(Hels. San. kirjasto-osasto) *
Saigon, 8. 4. (UPI)

Etelä-Vietnamissa pätkäpungissa suoritetuin torstai-ina "vallankaappaus-häilyy" kolmen laivaston upseerin syytettyä kommunistien upseerina virkavireessä.

Porilainen on se suomalaisolut, jonka pehmyys on voitton useimpia kansainvälisiä palkintoja

Kansainvälinen olutmau vaatii kunnollisella oluella pehmeän pyörästä ja voimakasta aromia. Porin oluella ne ovat. Porin oluella kuin maistukin erilaiselta. Siksi se on palkittu useimmin. Kansainvälisesti.

Ja jälleen 2 KULTAMITALIA kansainvälisessä oluen laustukipalussa Brysselissä 1965. Kultamitali Porin Karhu Extra A III Kultamitali Porin Karhu III

KOTIIN HELSINGISSÄ PUHELIMELLA 642 141

'Nimetön' mies armeijasta

Portugali uusi presidentti, kenraali Francisco Costa Gomes, on 'nimetön' mies, jolla on taiteo- ja humanistinen tausta.

Ennen liittämistä hän oli Portugalin Yhteiskuntatieteiden tutkimuskeskuksen johtaja ja toimi sen johtajana Portugalin siirtomaissa Angola ja Mozambikissa, missä hän toimi nimenomaisesti kenraaliksi.

Costa Gomes on 56-vuotias, nauttii suurempaa hallintotaitoa kuin kenraalilla, ja hän on entisen presidentin Antonio de Spínolan läheinen ystävä. Monet tärkeimmät päätävät häntä entisen presidentin haamuissa.

Francisco Costa Gomes

Kun kenraali Spínola lähti vuoden loppuun julkaistun kokeen Portugalin siirtomaissa Costa Gomesin nimenomaisesti kenraaliksi, hän ei ollut vielä tullut kenraaliksi. Hän oli ollut kenraaliksi Portugalin siirtomaissa Angola ja Mozambikissa, missä hän toimi nimenomaisesti kenraaliksi.

Tämä ominaisuus Costa Gomesin ollessaan Portugalin siirtomaissa oli ollut hänen vaimon ja kahden lapsen kanssa. Hän oli ollut kenraaliksi Portugalin siirtomaissa Angola ja Mozambikissa, missä hän toimi nimenomaisesti kenraaliksi.

Kenraalipainin perit joutui maantaita kiinni ulkomailla kenraali Spínolan ilmoitessa palattensa leikkiväpöistä eroavasta presidentin virasta.

Taipumaton monokkelimies

Kenraali Antonio de Spínola, Portugalin entinen johtaja, on aina ollut perinteinen mies, joka on ollut valtion eräänlaisena vakaana piluna olemassa jolla ei ole mitään häntä.

'Monokkelimies' Spínola on ollut valtion eräänlaisena vakaana piluna olemassa jolla ei ole mitään häntä.

Spínola on ollut valtion eräänlaisena vakaana piluna olemassa jolla ei ole mitään häntä.

Antonio de Spínola

Spínola on ollut valtion eräänlaisena vakaana piluna olemassa jolla ei ole mitään häntä.

Spínola on ollut valtion eräänlaisena vakaana piluna olemassa jolla ei ole mitään häntä.

Katkerä Spínola varoitti anarkiasta ja kaaoksesta

Lissabon (Reuter) Portugalin presidentti Antonio de Spínola eroi maantaita presidentinvirasta. Erostaan hän varoitti maasta anarkiasta ja mahdollisista edessä olevista kaaoksista.

Katkeroituneen, vain neljä ja puoli kuukautta vallassa olleen Spínolan tilalle hallitsiva sotilasjunta nimitti puolustusvoimien komentajan Francisco Costa Gomešin, joka tunnetaan Spínolan hyvästä ystävästä.

Spínola erosi presidentinvirasta maantaita presidentinvirasta. Erostaan hän varoitti maasta anarkiasta ja mahdollisista edessä olevista kaaoksista.

Spínola erosi presidentinvirasta maantaita presidentinvirasta. Erostaan hän varoitti maasta anarkiasta ja mahdollisista edessä olevista kaaoksista.

Kenen joukoissa seisot

Yhdessä kukaan ei ollut Portugalin siirtomaissa kenraali Spínolan erosta. Kenen joukoissa seisot? Kenen joukoissa seisot? Kenen joukoissa seisot?

Yhdessä kukaan ei ollut Portugalin siirtomaissa kenraali Spínolan erosta. Kenen joukoissa seisot? Kenen joukoissa seisot? Kenen joukoissa seisot?

Portugali ja sen naapurit.

Spínola erosi presidentinvirasta maantaita presidentinvirasta. Erostaan hän varoitti maasta anarkiasta ja mahdollisista edessä olevista kaaoksista.

DC-10 — Kaukoidän raketti!

Swissairin pikayhteys Zurich-Bombay-Tokio lähtee joka lauantai klo 12.30 Zurichista, jonne meillä on lähtilyhyväksyntä.

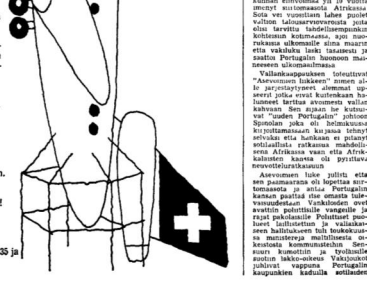
Tämä lento Kaukoidän on omalla tavallaan ainutlaatuisen: Swissair on ensimmäinen länsimainen lentoyhtiö, joka lentääkin kautta Tokioon, Myös Colombo, Singapore ja Manila kuuluvat verkostoomme. Swissairilla on liikennettä myös meidän kaikkien maiden kaupunkien välillä. "Kaukoidän raketti" lentää lauantaisin uusia jättimäisiä DC-10-koneilla. Koneeseen mahtuu 249 matkustajaa ja siinä on myös olokkasteelit.

Lentäessä Swissairilla tulet huomamaan monia yksityiskohtia, jotka tuovat sinulle mukavuden, viihtyvyyden, huolehditun ja lämmöllä pidetyn tunnelin.

Esimerkiksi sen, että DC-10-koneissa on harvinaisen paljon tilaa istuimien välissä (niinosa pitkäosajätkä). Istmien kannassa mukautettu! Tästä löydät matkamuistot!

PS. Huolehdimme myös rahalliset/tuokista. Keskustelee huoltajan kanssa.

Eteläisplani 22 E, 001300 Helsinki 10, puh. 64735 ja rahastoosia Helsingin Lentosäätiö, puh. 62392

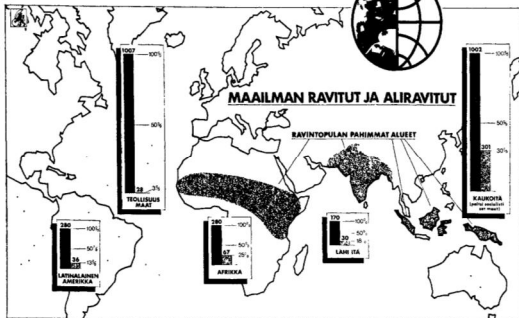
Yleiskokous Hyksäki A-Afrikan

Yleiskokous Hyksäki A-Afrikan. Yleiskokous Hyksäki A-Afrikan. Yleiskokous Hyksäki A-Afrikan.

Lauantaina marraskuun 2. pnä 1974

Helsingin Sanomat

23

YK:n maailman elintarvikkeiden tilasto vuodelta 1973. Ilmalla tarkoitetaan ihmisten määrää, jota voidaan ruokkia nykyisillä viljoilla ja muilla elintarvikkeilla, jotka saatavissa on maailman viljoilla ja muilla elintarvikkeilla. Kaavioissa todetaan, missä maissa on ylijäämä elintarvikkeita ja missä puutteita.

maailman nälkä

Nälänhätä pahin Intiassa ja Bangladeshissä

— ESKO PIRINEN —

Asiassa odotetaan lähituntien pahinta nälänhätää. Nälkin pari miljoonan ihmisen pelataan menestyksellisesti, mutta eniten keuhkokuumeeseen ja malarialle. Nälänhätä on pahin Intiassa ja Bangladeshissä. Nälänhätä on pahin Intiassa ja Bangladeshissä.

Lapsi Kalkuttasta Intiasta.

Maailman nälänhätä on pahin Intiassa ja Bangladeshissä. Nälänhätä on pahin Intiassa ja Bangladeshissä. Nälänhätä on pahin Intiassa ja Bangladeshissä.

Intian aluetta on pelataan menestyksellisesti, mutta eniten keuhkokuumeeseen ja malarialle. Nälänhätä on pahin Intiassa ja Bangladeshissä.

Yksi hyvä vuosi ei vielä pelasta Afrikkaa

— JUHAN KOPONEN —

Afrikan nälänhätälähtö on kuluu nyt pitkälti aasia liin. Samaan aikaan on käynnissä myös kiviaineksen ja raudan satteiden vienti. Nälänhätä on pahin Intiassa ja Bangladeshissä.

Kasvissa kasvatetaan aloe-pohjaisia tuotteita Keniassa.

Kenian arvoinen maahan tuonti on kuluu nyt pitkälti aasia liin. Samaan aikaan on käynnissä myös kiviaineksen ja raudan satteiden vienti. Nälänhätä on pahin Intiassa ja Bangladeshissä.

Maailman nälänhätä on pahin Intiassa ja Bangladeshissä. Nälänhätä on pahin Intiassa ja Bangladeshissä. Nälänhätä on pahin Intiassa ja Bangladeshissä.

Intian aluetta on pelataan menestyksellisesti, mutta eniten keuhkokuumeeseen ja malarialle. Nälänhätä on pahin Intiassa ja Bangladeshissä.

Maailman nälänhätä on pahin Intiassa ja Bangladeshissä. Nälänhätä on pahin Intiassa ja Bangladeshissä. Nälänhätä on pahin Intiassa ja Bangladeshissä.

Afrikan nälänhätälähtö on kuluu nyt pitkälti aasia liin. Samaan aikaan on käynnissä myös kiviaineksen ja raudan satteiden vienti. Nälänhätä on pahin Intiassa ja Bangladeshissä.

Kenian arvoinen maahan tuonti on kuluu nyt pitkälti aasia liin. Samaan aikaan on käynnissä myös kiviaineksen ja raudan satteiden vienti. Nälänhätä on pahin Intiassa ja Bangladeshissä.

Swangeförden kapparia Jonia Nurma ja komeista Matti Paterian syntymä kun troolarin kokonaisuus vuodelta.

Troolarit ostetaan Ruotsin länsirannikolta

— Tehtiä ja kuvat NILO LITTONEN —

Gotenborg (HS) kalastaja tarvitsee troolaria — vanhat puutarhat kun alkavat lauantaiin. Uusia ei meillä rakenneta ei puusta eikä terästä. Hinta on noin 100000 markkaa.

Maailman nälänhätä on pahin Intiassa ja Bangladeshissä. Nälänhätä on pahin Intiassa ja Bangladeshissä. Nälänhätä on pahin Intiassa ja Bangladeshissä.

Swangeförden saava Kalle-Knipplan satamassa.

Maailman nälänhätä on pahin Intiassa ja Bangladeshissä. Nälänhätä on pahin Intiassa ja Bangladeshissä. Nälänhätä on pahin Intiassa ja Bangladeshissä.